

Tuula Helne, Tuuli Hirvilammi ja Markku Laatu

Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla

Tuula Helne, Tuuli Hirvilammi ja Markku Laatu

Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla

Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2012

Kirjoittajat:

Tuula Helne, johtava tutkija
Tuuli Hirvilammi, tutkija
Markku Laatu, erikoistutkija

Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi

© Kirjoittajat ja Kelan tutkimusosasto
julkaisut@kela.fi
www.kela.fi/tutkimus

Valokuvat: Tuuli Hirvilammi (s. 6, 10, 18, 42 ja 60), Markku Laatu (s. 30 ja 102)
ja Aamu Ranki (s. 82)
Taitto ja kansi: Maini Tulokas

ISBN 978-951-669-891-8 (nid.), 978-951-669-892-5 (pdf)

Painopaikka: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy
Tampere 2012

Sisältö

Esipuhe	7
1 Maailmalle katsova sosiaalipolitiikka	11
2 Ympäristöongelmien yhteenkietoutuneet syyt.....	19
2.1 Väkiluku kasvaa	21
2.2 Väestö vaurastuu – ja kuluttaa	23
2.3 Teknologia on epävarma pelastus	27
3 Ihminen luonnon ja itsensä vihollisena	31
3.1 Yli kestävien rajojen.....	32
3.2 Inhimillistä kehitystä vastaan	38
4 Suomalaisen sosiaalipolitiikan (epä)pyhät sitoumukset	43
4.1 Sosiaalipolitiikan kytkykauppa	44
4.2 Kuollut kulma: ekologinen kestävyys	47
4.3 Talouskasvuun takertuminen	50
4.4 ”Työ on parasta sosiaaliturvaa”.....	52
4.5 Olkaamme kuluttajia	55
5 Toisinkin voisi ajatella	61
5.1 Ihminen ensin?.....	62
5.2 Kokonaisuuden ehdot.....	66
5.3 Pakko kasvaa?	70
5.4 Hyvää elämää	75
6 Sosiaalipolitiikkaa ihmistä ja luontoa varten	83
6.1 Keskiössä kestävä hyvinvointi.....	84
6.2 Having: mitä ihmisellä voi kohtuudella olla.....	88
6.3 Doing: vastuullinen ja mielekäs tekeminen	92
6.4 Loving: yhteenkuuluminen ja rakastaminen.....	96
6.5 Being: eheä kokemus maailmassa olemisesta	99
7 Muutoksen voimat	103
Lähteet	108

Kuviot ja taulukot

Kuvio 1.	Sosiaalipolitiikan toimintaympäristö.....	15
Kuvio 2.	Suomen väestö 1750–2010	21
Kuvio 3.	Yksityisten kulutusmenojen kehitys Suomessa vuodesta 1900 vuoteen 2008.....	24
Kuvio 4.	Gloaalien tulojen jakautuminen tulodesiileittäin ja suurituloisimman viiden prosentin osuus näistä tuloista	25
Kuvio 5.	Ihmiskunnan ekologisen jalanjäljen kehitys 1960–2005 ja vaihtoehtoiset skenaariot.....	33
Kuvio 6.	Turvallisen toiminnan maapallonlaajuisia rajoja	34
Kuvio 7.	Hiilidioksidin pitoisuuden vaihtelu ilmakehässä viimeisten 10 000 ja 250 vuoden aikana	35
Kuvio 8.	Ihmisen toiminnan ja ympäristövaikutusten ketju.....	38
Kuvio 9.	Hyvinvointivaltio ja joukkotuotannon ja -kulutuksen ”hyvä kehä”.....	46
Kuvio 10.	Ympäristövaikutukset eri tulodesiileissä Suomessa	57
Kuvio 11.	Ekologisen kriisin dynamiikka.....	63
Kuvio 12.	Hyvinvoinnin neliapila	81
Taulukko 1.	Tulojen, käytetyn biokapasiteetin ja kestävän väkiluvun yhteys maailmassa	26
Taulukko 2.	Hyvinvoinnin ulottuvuudet, niiden kuvaajia ja ulottuvuuksien mahdollisia sosiaalipoliittisia edistämiskeinoja	87

Esipuhe

”Ihmisiä on paljon.

Ihmiset ovat tasa-arvoisia.

Joillakin on paljon hyvää.

Muillakin pitää olla paljon hyvää.

Siis kaikilla pitää olla paljon hyvää.

Mutta: kaikilla ei voi olla paljon hyvää, koska niin paljon hyvää ei maailmassa ole, että siitä riittäisi aivan kaikille.”

Filosofi Timo Airaksinen (2009, 127)

7

Tämä julkaisu on puheenvuoro sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunnan ja sitä palvelevan sosiaalipolitiikan puolesta. Koetamme keskustelunavauksessamme osoittaa, miksi ja miten tähän asti jokseenkin erilliset sosiaalipoliittiset ja ympäristökeskustelut tuotaisiin lähemmäs toisiaan. Tutkimme haasteita, joita suomalainen sosiaalipolitiikka joutuu ympäristömuutosten vuoksi kohtaamaan. Pohdimme niiden syitä ja seurauksia, perustelemme kaipaamamme suunnanvaihdoksen tarvetta ja hahmottelemme keinoja, joiden avulla voisimme muuttaa sekä luonnonympäristön että ihmisen hyvinvoinnin kannalta epäsuotuisiksi osoitettuneita ajatus- ja toimintatapoja. Lähtökohtamme on yksinkertainen mutta silti monesti sivuutettu tosiasia: meillä on vain yksi maapallo, jonka kantokyvyn rajoihin kaiken ihmisen hyvinvointia tavoittelevan toiminnan – myös sosiaalipolitiikan – on sopeuduttava. Katsomme, että rajallisuuden ymmärtävä sosiaalipolitiikka edellyttää uudenlaista hyvinvointikäsitystä. Sen omaksuminen heijastuu koko sosiaalipolitiikkaan ja tekee tarpeelliseksi sen monien käytäntöjen muuttamisen.

Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla on osa Kelan tutkimusosaston Toinen sosiaalipolitiikka -hanketta. Osastomme ja hankkeemme tehtäviin kuuluu sekä sosiaaliturvajärjestelmän sisään että järjestelmästä ulospäin katsominen. Tarkastelemme paitsi sosiaaliturvaa ja sen toimeenpanoa myös sitä alati muuttuvaa ympäristöä, jonka ehdoilla ja rajoissa kansalaiset ja sosiaaliturvainstituutiot toimivat. Toimintaympäristöä koskevan tiedon avulla voimme sekä ennakoida tulevaa kehitystä että tehdä tarpeellisia korjausliikkeitä elämässämme ja toiminnassamme – eli parhaassa tapauksessa luoda parempaa tulevaisuutta. Raja sisään- ja ulospäin katsomisen välillä ei ole jyrkkä, vaan näkökulmat pikemmin täydentävät toisiaan. Ne yhdistyvät Kelan toiminnassa laajemminkin. Tämä käy ilmi esimerkiksi siinä, että globaaleista ongelmista noussut kestävä kehityksen vaatimus vaikuttaa nykyisin organisaatiommekin toimintaan: ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys on valittu yhdeksi Kelan vuosien 2012–2015 strategian painopistealueeksi, ja kestävä kehityksen ohjelmaa valmisteltiin samanaikaisesti teoksemme kirjoittamisen

kanssa. Myös me keskityimme tässä kirjoituksessa globaalin kontekstin kuvattuamme siihen, mitä voitaisiin tehdä lähellä, suomalaisessa sosiaalipolitiikassa.

Toivomme, että aloittamamme työ jatkuu eri tahoilla monitieteisesti ja empiirisesti. Silloin voitaisiin selvittää mahdollisimman konkreettisesti, mitä ekologisen näkökulman sisäistäminen merkitsee sosiaalipoliittisille järjestelmille – ja Kelan hoitamalle toimeentuloturvalle ja sen toimeenpanolle.

8

Julkaisu on suunnattu sosiaalipolitiikan ja sosiaalialan asiantuntijoille ja työntekijöille sekä sosiaalipolitiikan ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen opiskelijoille – ja keille tahansa ajankohtaisista yhteiskunnallisista ja ympäristökysymyksistä kiinnostuneille lukijoille.

Kiitämme lämpimästi Kai Alhasta, Heikki Hiilamo, Olli Kangasta, Johanna Kohlia, Senja Laaksoa, Hannu Mattilaa, Tiina Ohinmaata, Jyrki Pappilaa, Marketta Rajavaaraa, Olavi Riihistä, Paula Saikkosta ja Tiina Silvastia kirjoitustamme koskevista kommentteista sen eri vaiheissa pitkän prosessin aikana. Lisäksi kiitämme Tarja Hyväristä ja Maini Tulokasta julkaisumme painokuntoon saattamisesta ja kaikesta avusta matkan varrella. Suuri kiitoksemme kuuluu jälleen kerran myös Kelan korvaamattomalle tietopalvelulle.

Helsingissä ja New Yorkissa toukokuussa 2012

Tuula Helne, Tuuli Hirvilammi ja Markku Laatu

1

Maailmalle katsova sosiaalipolitiikka

Kaiken ihmisen toiminnan tavoin sosiaalipolitiikka on mahdollista vain luonnonympäristömme ehdoilla. Johdattelemme kirjoituksemme suureen kysymykseen: miksi tämä yksinkertainen totuus unohtuu niin usein?

12

”Sosiaalipolitiikka – hukassa vai uutta etsimässä?” kysytään Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemassa artikkelikokoelmassa (Palola ja Karjalainen 2011)¹. Otsikko heijastelee epätietoisuutta ja huolta sosiaalipolitiikan tehtävästä ja merkityksestä Suomessa. On arveltu, että sosiaalinen on joutunut puristuksiin ja että perinteinen ja vakiintunut sosiaalipolitiikka on järjestelmänä, käytäntöinä ja tieteenalana kohdannut haasteita, jotka ovat painaneet sitä aiempaa näkymättömämpään asemaan (Simpura 2009; Kajanoja ja Simpura 2009, 172). Sosiaalipolitiikan on myös nähty menettäneen sisältöään parin viime vuosikymmenen aikana. Aikaisemmin oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo olivat tärkeitä tavoitteita. Sittemmin ”sosiaalipolitiikasta on tullut ennen kaikkea väline muiden tavoitteiden saavuttamiselle”, kuten työurien pidentämiselle. (Saari 2010, 87–88.)

Samaan aikaan talouspolitiikka on alkanut hallita yhä vahvemmin yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa. Esimerkiksi suomalaisessa päivänpolitiikassa ihmisten hyvinvointiin liittyviä valintoja perustellaan ja oikeutetaan usein ensi sijassa taloudellisin argumentein (ks. esim. Holvas 2009). Talouspuheen ja taloudellisen piirin laajentaminen on vahvistanut ”kommodifikaation hyvettä”, jonka mukaan yhä useammat elämänaalueet pitäisi hyödykkeistää. Tämä on lisännyt hyvinvointivaltion kansalaisten markkinariippuvuutta. (Eskelinen ja Sorsa 2011, 300–301.)

Talouden alan laajentuminen ja markkinariippuvuuksien vahvistuminen on ongelmallista sekä ihmisten hyvinvoinnin että luonnonympäristön kannalta. Vallitsevissa talousopeissa ”kolmansiin osapuoliin” kohdistuvia epäsuotuisia seurauksia ei pidetä talousjärjestelmän osana. Näitä niin kutsuttuja *ulkoisvaikutuksia* ovat esimerkiksi luonnon saastuminen, köyhyys ja äärimmillään sodat. Nykyisessä kilpailua, jatkuvaa vaurastumista, vaurauden epätasaista jalkoa ja kulutusta suosivassa järjestelmässä tämän tapaiset ulkoisvaikutukset ovat kuitenkin taloudellisen toiminnan todennäköinen, elleivät jopa välttämätön seuraus: haitat jäävät osaksi sosiaalista järjestelmää ja ekosysteemiä. (Ks. Eriksson ja Andersson 2010, 57–61.) Esimerkiksi heikosti säänneltyjen rahoitusmarkkinoiden epäkohdat (keinottelu, rahoituskuplat

”Et voi heittää mitään ’pois’, sellaista paikkaa ei ole. Kaikki jää tänne, Maa-planeetalle”.

Psykologi Daniel Goleman (2010, 35; suom. Tiina Ohinmaa)

1 Kirjoituksemme sai alkunsa teoksessa julkaistusta artikkelistamme (Helne ym. 2011).

jne.) ja niistä johtuvat luottolamat ja kansantalouksien heilahtelut aiheuttavat eriarvoistumisen, köyhyyden ja työttömyyden kaltaisia sosiaalisia ongelmia niin kansallisella kuin globaalillakin tasolla.

Jo hyvinvointivaltion isäksi kutsuttu William Beveridge (1943, 39–40) piti yhtenä taloudellisten instituutioiden toiminnan tärkeimpänä kriteerinä sitä, käytetäänkö maapallon luonnonvaroja niin, että koko ihmislajin ja sen tulevien sukupolvien tarpeet otetaan huomioon. Kuten lukuisat ympäristötutkimukset todistavat, taloudelliset instituutiot ovat kuitenkin epäonnistuneet Beveridgen kuvailemassa tehtävässä. Elämme keskellä ekologista kriisiä. Todistamme nopeasti etenevää ilmastonmuutosta, sillä päästämme ilmakehään yhä enemmän kasvihuonekaasuja. Ympäristötutkimukset raportoivat myös uusiutumattomien luonnonvarojen ehtymisestä, maaperän köyhtymisestä, valtamerien saastumisesta ja eliöläajien sukupuuttoaallostasta (ks. luku 3.1).

Väitämme, että vauraiden hyvinvointivaltioiden sosiaalipolitiikka ei ole vain viaton sivustakatsoja ekologisesti haitallisen talousmallin ylläpitämisessä (ks. luku 4). Jo 1800-luvulla sosiaalipolitiikkaa tarvittiin kansantalouksien pelastajaksi (Andersson 2005, 5), ja nykyiset hyvinvointivaltiot ovat monin tavoin sidoksissa kasvuhakuiseseen talousmalliin, joka otaksuu elintason nousevan, väestön lisääntyvän ja talouskasvun jatkuvan (Gough ja Meadowcroft 2011, 495). Myös suomalaisessa hyvinvointivaltiossa sosiaalipolitiikkaa harjoitetaan tämän ekologisesti ja sosiaalisesti ongelmallisen talousjärjestelmän osana. Sosiaalipoliittisten toimenpiteiden avulla lievennetään kansalaisiin kohdistuvia, edellä kuvattuja talouden sosiaalisia ”ulkoisvaikutuksia”. Toisaalta sosiaalipolitiikan toivotaan vahvistavan maan talouden kilpailukykyä. Esimerkiksi työvoimapolitiikan, kuntoutuksen ja perhepolitiikan ajatellaan luovan edellytyksiä työvoiman saannille, ja toimeentuloturvaetuuksilla edistetään kansalaisten kulutusmahdollisuuksia. Lisäksi hyvinvointipalveluita järjestetään tiiviissä symbioottisessa kumppanuussuhteessa esimerkiksi sosiaalipalveluyritysten kanssa. Hyvinvointivaltio on täten sekä talouden palomuri että sen kasvualusta.

Nykyisessä suomalaisen hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikassa meitä huolestuttaa erityisesti se, että ympäristöongelmia vahvistavaan kasvutalouteen sidottuna se saattaa osittain jopa heikentää ihmisten hyvinvoinnin edellytyksiä pitkällä aikavälillä. Monet sosiaalipolitiikan päättäjät ja asiantuntijat tuntuvat unohtavan, että kaikella ihmisen sosiaalisella toiminnalla on ekologiset ehdot (ks. luku 5.2). Tätä voi ihmetellä, sillä ihmisen hyvinvoinnin ja ympäristön laadun kytkennät ovat olleet selvästi havaittavissa maailmassa jo vuosikymmenten ajan (Sairinen 2010, 327–328). Ekosysteemin muutokset ovat yhteydessä esimerkiksi sosiaalisiin ja terveysongelmiin ja vaikuttavat enenevässä määrin myös sosiaaliturvajärjestelmiemme edellytyksiin (ks. esim. Millennium Ecosystems Assessment 2003). Ihmetellä voi sitäkin, että vaikka ympäristökysymykset ovat

näkyneet vuosikymmeniä hyvinvoinnin mittaamista koskevista keskusteluissa, hyvinvointivaltiodebatista ne ovat puuttuneet (Julkunen 2011a, 97–98). Kaiken kaikkiaan on jäänyt vähälle huomiolle se, että sosiaalipolitiikan peruspyrkimyksellä, ihmisten tarpeiden tyydyttämisellä, on laajat ympäristövaikutukset (Cahill 2002, 2) – etenkin jos tarpeiden tyydyttäminen liitetään elintason kohottamiseen ja talouskasvuun. Sivuun on jäänyt lisäksi se, että oikeudenmukaisuus ja kestävyys eivät välttämättä kulje käsi kädessä – varsinkaan jos uudelleenjakoa tavoiteltaessa ei kysytä, miten varat alun perin syntyivät (ks. Fitzpatrick 1998, 5).

”Onko kestävyiden
idealla tai imperatiivilla
voimaa muuttaa valintojamme
ja politiikkaa ja tehdä muutamaan
kertaan torjutuista ideoista läpäisy-
kykyisiä? Onko nyt niiden aika?”
Sosiaalipolitiikko
Raija Julkunen (2011b)

Puheenvuoromme keskeinen viesti on se, että sekä sosiaalipolitiikan järjestelmän että tutkimuksen tulee ottaa vakavasti ekologisen kestävyiden tavoittelu². Kestävää kehitystä koskevassa keskustelussa ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys nähdään usein rinnakkaisina. Vahva tulkinta kestävydestä kuitenkin on, että ekologinen kestävyys on sosiaalisen ja taloudellisen vuorovaikutuksen edellytys.³

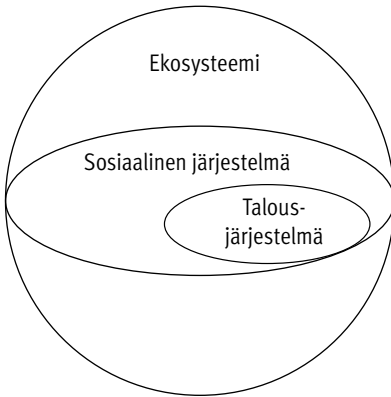
”Ei ole olemassa talousjärjestelmää. On vain viljelmiä, ruokaa, taloja, työkaluja, tehtaita ja toimistoja, tekijöitä.”
Filosofi Tere Vadén
(2010, 3)

Ihminen ja instituutioiden muodostama sosiaalinen järjestelmä tulisi aina nähdä ekosysteemin osana. Samoin taloudella on maapallon kantokyvyn asettamat rajat, joiden vuoksi talouden alan jatkuva kasvattaminen on mahdotonta (ks. Latouche 2010, 21). Näistä lähtökohdista käsin sosiaalipolitiikan toimintaympäristö voidaan esittää kuviossa 1 kuvatulla tavalla. Siinä talous on vain yksi, joskin tärkeä, sosiaalisen järjestelmän osa, ja sekä talous että sosiaalinen järjestelmä nähdään ekosysteemin muodostaman toiminnallisen kokonaisuuden alasysteeminä.

Sosiaalipolitiikalla on sosiaalisesti tärkeä, ihmisten hyvinvointia turvaava tehtävä. Sosiaalipolitiikka luotiin alkujaan muun muassa ratkaisemaan teollistumisen aiheuttamia sosiaalisia ongelmia, ja se on pyrkinyt varmistamaan elämän edellytyksiä heikommassa asemassa oleville.

2 Pitkä keskustelu sosiaalipolitiikan luonteesta ja ekologisten kysymysten sisällyttämisestä sosiaalipolitiikkaan ks. Helne ym. 2003, luvut 1–3.

3 Kestävän kehityksen käsitettä on kritisoitu monin tavoin (ks. esim. Silvasti 2003, 110–111). Myös kestävän kehityksen politiikkaa on arvosteltu siitä, että se ei ole pystynyt täyttämään odotuksia ympäristöongelmien ratkaisemisesta vaan on edistänyt ”kestämättömän kestämistä” (ks. Blühdorn 2007). Käsitteen etuna on kuitenkin se, että se ottaa huomioon ongelmien yhteenkietoutuneisuuden (vrt. ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys). Ilman keskustelua kestävästä kehityksestä asiat saattaisivat olla nykyistäkin huonommin.

Kuvio 1. Sosiaalipolitiikan toimintaympäristö.

Lisäksi sen tavoitteena on ollut tasata kansanosien välisiä eroja, vakuuttaa väestöä sosiaalisten riskien varalta sekä turvata kaikkien hyvinvointia universaalien etuuksien ja palveluiden avulla. Nämä tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia ja niihin tulisi mielestämme pyrkiä vielä nykyistä voimakkaammin. Samoin tulisi jatkaa hyvinvointivaltion kehitykseen kuulunutta markkinariippuvuuden vähentämistä eli tavoitella entistä vahvempaa *dekommodifikaatiota* (Gough ja Meadowcroft 2011, 501). Näitä tehtäviä toteuttaessaan sosiaalipolitiikan tulisi nykyistä paremmin ottaa huomioon kuviossa 1 esitetty laaja ekologinen ja ihmisten yhteiselämää koskeva kontekstinsa sekä katsoa entistä pidemmälle tulevaisuuteen. (Ks. luku 6.)

On jo ymmärretty hyvin, että talouden globalisoituminen vaikuttaa oleellisesti kansallisen sosiaalipolitiikan toimintaedellytyksiin, kuten työllisyysasteeseen ja tätä kautta yhteiskunnan huoltosuhteeseen. Selväksi on käynyt sekin, että Euroopan unionin jäsenyys tuo suomalaiseen sosiaalipolitiikkaan (taloudelliset) ehtonsa (ks. luku 4.4). Ehtoja tulee kuitenkin myös toisesta suunnasta. Kärjistyneet ympäristöongelmat antavat entistä enemmän aihetta puhua myös ”ekologian globalisaatiosta”: ekologinen kriisi ei kunnioita valtioiden rajoja. Kohtaamme näin ”globaalisosiaalisen kysymyksen”, jonka sisältönä on ihmisten maailmanlaajuinen selviytyminen yhteisistä talous-, kauppa-, ympäristö- ja terveyshaasteista (Simpura 2009, 42–43). Tarvitsemme globaalisti tasa-arvoisempaa hyvinvointia. Sosiaalipoliittisten käytäntöjen tulisi edistää *kestävää uudelleenjakoa* – viime kädessä globaalissa mittakaavassa samalla tulevien sukupolvien hyvinvoinnista huolehtien. Laajakatseisemman sosiaalipolitiikan tehtävä ei siis ole tarkastella vain sitä, miten sosiaalipolitiikka sovitettaisiin ekologisesti kestävään yhteiskuntaan, vaan myös pohtia, miten sosiaalipolitiikka itsessään voisi edistää ekologista kestävyttä (ks. Fitzpatrick 1998, 22). Tässä onnistuakseen sosiaalipolitiikan tulisi irtautua nykyisestä ihmiskeskeisestä hyvinvointimallista. Sosiaalipoliittisia hyvinvoinnin edelly-

tysten takaamisen ja riskeiltä suojaamisen järjestelmiä ja käytäntöjä tulisi toisin sanoen muokata siten, että ne tunnistaisivat myös ekologiset rajat ja riskit sekä elinympäristömme säilymisen ja monimuotoisuuden – niin itseisarvona kuin oman hyvinvointimme perustanakin. Meidän on siis ajateltava perusolettamuksemme, -tavoitteemme ja instituutiomme uusiksi (ks. luku 5; Gough ja Meadowcroft 2011, 495–496).

16

Sektoroituneen ja tieteenalojen halloman maailmankuvan omaksuneet sosiaalialan ammattilaiset ja asiantuntijat ihmettelevät usein, miten sosiaalipolitiikka ja ympäristöongelmat liittyvät toisiinsa. Toivomme, että kirjoituksemme auttaa ymmärtämään näitä yhteyksiä nykyistä paremmin. Vastaamme seuraaviin ekologisesti vastuulliseen sosiaalipolitiikkaan liittyviin pääkysymyksiin:

- 1) Millaisia tekijöitä nykyisten ympäristöongelmien taustalla on? Miten ne liittyvät toisiinsa? Millaisia näiden tekijöiden ekologiset ja sosiaaliset haittavaikutukset ovat? (Luvut 2 ja 3.)
- 2) Miten ja miksi suomalainen sosiaalipolitiikka kytkeytyy näiden haittavaikutusten ylläpitämiseen? (Luku 4.)
- 3) Millaisia ajatusmallien muutoksia tarvitaan sekä sosiaalisesti että ekologisesti kestävään sosiaalipolitiikkaan siirtymiseksi? (Luku 5.)
- 4) Miten suomalainen sosiaalipolitiikka voisi edistää hyvinvointia nykyistä paremmin ekologiset rajat tiedostaen? (Luku 6.)

Ekologisen kriisin ratkaisemiseksi tarvitsemme yhteisiä sitoumuksia edistäviä sosiaalisia ja institutionaalisia käytäntöjä, jotka suojelevat sekä meidän omia tulevaisuuden intressejämme että tulevien sukupolvien intressejä (ks. Jackson 2009, 95; 2011, 187). Vahvempi, yhteistä etua edistävä sosiaalipolitiikka on yksi näistä mekanismeista. Uskomme, että eriarvoistuneessa Suomessa, eriarvoisessa maailmassa ja entistä vakavampien ekologisten uhkien kynnyksellä hyvinvointia turvaavalle ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistävälle sosiaalipolitiikalle on suurempi tilaus kuin koskaan.

”Ylläpidämme sosiaalisia instituutioitamme ja tottumuksiamme suurelta osalta todellisuutta koskevien näkemystemme avulla. Todellisuuskäsityksen vaihtaminen merkitsee siis paljolti myös todellisuuden vaihtamista.”

Sosiologi ja akateemikko Erik Allardt (1991, 19)

2

Ympäristöongelmien yhteenkietoutuneet syyt

Mistä ihmisen toiminnan haitalliset ympäristövaikutukset aiheutuvat? Esittelemme yhtälön, joka tarjoaa yhden vastausmallin tähän laajaan ongelmaan. Samalla perehdymme väestönkasvun ja vaurastumisen historiaan ja nykytilaan sekä tarkastelemme sitä, tuoko teknologia pelastuksen.

20

Joidenkin mielestä nykyisen ekologisen kriisiytymiskehityksen takana on väestönkasvu. Toiset taas osoittavat syyttävällä sormellaan ihmisten ahneutta, kolmannet korostavat teknologian riistäytymistä käsistämme. Ekologiselle kriisiytymiselle on kuitenkin mahdotonta antaa vain yhtä selitystä. Ekologisessa taloustieteessä ihmisten aiheuttamien ympäristövaikutuksien arvioinnin apuna on usein käytetty yksinkertaista matemaattista yhtälöä. Tämä Ehrlichin yhtälö⁴ on muodoltaan

$$I = P \times A \times T,$$

ja se kertoo, että ihmisen toiminnan vaikutus ympäristöön (I) syntyy väestön koosta (P), sen vaurauden määrästä (A) ja siitä, miten paljon materiaalia kulutetaan kulutusyksikköä kohden (T). Yhtälön avulla voidaan kuvata myös globaaleja ympäristövaikutuksia. Se tehdään kertomalla väestön määrä henkeä kohden lasketulla bruttokansantuotteella ja globaaliin bruttokansantuotteeseen suhteutetulla luonnonvarojen kulutuksen määrällä (tonneissa) tai hiilidioksidipäästöjen määrällä (dollaria kohden). (Eriksson ja Andersson 2010, 9–10; Jackson 2011, 99–100.)

Yhtälö osoittaa, miten ympäristövaikutusten aiheuttajat ovat yhteydessä toisiinsa. Se havainnollistaa, että ympäristövaikutukset kasvavat niin kauan kuin väestön määrä ja vauraus kasvavat ja tuotannossa käytettävä teknologia kuluttaa luonnonvaroja tai aiheuttaa päästöjä. Väestön ja vaurauden kasvu lisäävät kulutuskysyntää ja tuotantoa, mikä taas kiihdyttää maapallon resurssien hyödyntämistä. Jotta ymmärtäisimme nykyisten ympäristövaikutusten taustoja paremmin, kuvaamme lyhyesti yhtälön tekijöiden ajallista kehitystä ja nykytilaa. Miten väestö ja vauraus ovat kasvaneet ja jakautuneet? Miten teknologian kehitys on yhteydessä ympäristöongelmiin?

4 Yhtälöä kehittivät 1970-luvun alkupuolella John Ehrlich ja Paul Holdren (1971; Holdren ja Ehrlich 1974) sekä Barry Commoner (1972). Ympäristötaloustieteen, ekologisen taloustieteen ja teollisen ekologian keskusteluissa yhtälöä on sovellettu laajasti ja erityisesti yhtälön T-tekijän määrittelystä on useita toisistaan poikkeavia näkemyksiä (ks. Chertow 2001; Victor 2008, 102–103).

2.1 Väkiluku kasvaa

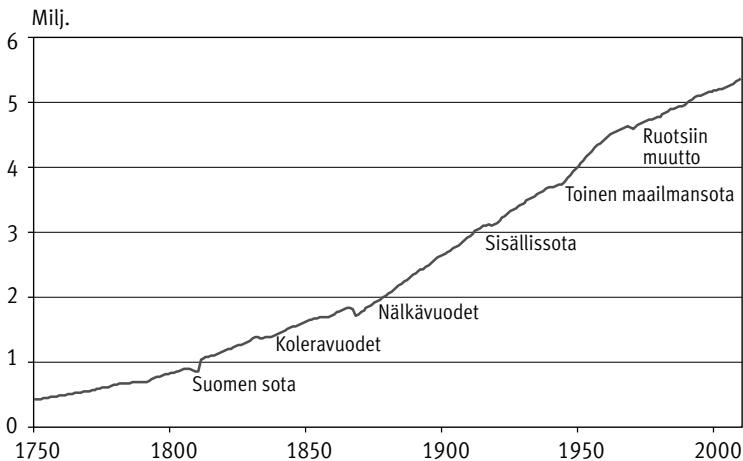
Nopea väestönkasvu on ihmiskunnan satojentuhansien vuosien mittaisessa historiassa myöhäinen ilmiö. Sen alkua ajoittuu vajaan kolmensadan vuoden taakse. Räjähdysmäisesti väestö alkoi kasvaa vasta viime vuosisadan aikana. 1900-luvun alussa maailman väestömäärä oli runsaat puoli-toista miljardia henkeä. Vuonna 1975 väkeä oli noin neljä miljardia. (Pitkänen 2002, 9.)

Kasvuvauhdin seurauksena maailmassa on nykyisin seitsemän miljardia ihmistä, ja luku kasvaa joka päivä yli 200 000 hengellä. Vuosisadan puoliväliin mennessä maapallon väestö kasvaa YK:n arvion mukaan vielä 2,3 miljardilla, vaikka väestön kasvuvauhti on hidastunut. Kasvu on selvästi voimakkainta maailman köyhissä maissa. (Engelman 2010, 69; United Nations 2010; U.S. Census Bureau 2012.)

Myös Suomessa väestön määrä on kasvanut eräitä poikkeusjaksoja lukuun ottamatta 1700-luvun puolivälistä alkaen (ks. kuvio 2; Tilastokeskus 2008, 5). Vuonna 2010 syntyvyys oli Suomessa eurooppalaisittain korkealla tasolla. Syntyvyyttä kuvaava kokonaishedelmällisyysluku⁵ (1,87) oli suurimmillaan neljäänkymmeneen vuoteen, ja se on nyt noussut kahdeksana peräkkäisenä vuotena.

”1950-luvun jälkeisenä aikana väestö on kasvanut noin 10 000 kertaa nopeammin kuin maanviljelyksen keksimistä edeltävänä aikana.”
Ympäristöhistorian tutkija J. R. McNeill (2000, 9, suom. tekijät)

Kuvio 2. Suomen väestö 1750–2010.

Lähde: Tilastokeskus 2011d.

5 Toisin sanoen lapsiluvun odote eli arvio lasten elinaikaisesta määrästä naista kohti.

Myös muuttovoitto ulkomailta on tällä vuosituhanella kasvanut nopeasti. (Rapo 2009; Tilastokeskus 2011b.) Maahanmuuton ja maastamuuton välinen nettosiirtolaisuus oli vuonna 2010 melkein 14 000 ihmistä (Tilastokeskus 2011c). Vuoteen 2060 ulottuvan väestöennusteen mukaan Suomen väkiluvun kasvu jatkuu myös tulevaisuudessa, vaikka kokonaisuudelmällisyysluku on vielä alle väestön uusiutumistason, joka on noin 2,1 lasta naista kohti. Maamme väkiluku ylittää kuuden miljoonan asukkaan rajan noin kolmenkymmenen vuoden päästä, jos väestönkehitys jatkuu nykyisen kaltaisena. (Tilastokeskus 2009c, 1.)

Vaurissa länsimaissa ongelmana ei kuitenkaan pidetä väestönkasvua vaan väkimäärän vähentymistä: pienen hedelmällisyysluvun katsotaan haittaavan talouskasvua (Rovny 2011). Myös suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa on kannettu huolta väestön – ja nimenomaan työssä olevan aktiiviväestön – riittävydestä (esim. Auvinen 1990, 201). Huoltosuhteen (lasten ja eläkeikäisten suhde työikäisiin) heikkenemistä koskevassa viimeaikaisessa keskustelussa syntyvyys ja sen riittämättömyys on jälleen noussut keskiöön (ks. esim. Hiilamo 2006, 3; Miettinen ja Rotkirch 2008, 8-9; Rapo 2009). On myös toivottu, että maahanmuutto hidastaa työikäisten määrän laskua (ks. esim. STM 2011, 19).

Maapallon väestön määrän kasvusta ja sen ongelmallisuudesta on toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Jokseenkin yhtä mieltä ollaan siitä, että väestönkasvulla on rajat (ks. Ehrlich 1968), mutta ei enää siitä, missä kohtaa ne tulevat vastaan – tai siitä, kuinka vakava tilanne on. On esimerkiksi mahdollista törmätä väitteeseen, että vaikka väestönkasvun rajat tulevat vastaan, ”kaikki maailman ihmiset mahtuvat vielä seisomaan Inarin järven jälle” (Kiander 2009, 62).

Väestönkasvua voidaan pitää myös maapallon pahimpana ympäristöongelmana (Myers 2003). Sen seurauksena ihmiseen kohdistuu lukuisia uhkia: elintilan, ravinnon ja terveydenhuollon riittävyys, energia- ja resurssivajeet, elinympäristön saastuminen ja jäteongelmat, vesipula, slummiutuminen, köyhyys, hallitsemattomat muuttoliikkeet... Väestönkasvu – yhdessä siihen kytkeytyvien lisääntyneen fossiilisten polttoaineiden käytön, pellonraivauksen ja kaupunkien kasvun kanssa – on myös yksi ilmakehän hiilidioksidipitoisuuden kasvun syistä (ks. Assadourian 2010, 31). Lisäksi väestönkasvu tuottaa yhä enemmän halpaa työvoimaa maailman markkinoille. Tämä mahdollistaa halpatuotannon, mikä taas lisää kulutusta ja tätä kautta luonnonvarojen käyttöä. (Honkasalo 1999, 18.) IPAT-yhtälön laatijat korostivat, että ekologisen katastrofin välttäminen on vaikeaa, vaikka väestönkasvua onnistuttaisiin rajoittamaan. Jos tehtävässä epäonnistutaan, parantuneen teknologian ja vakiintuneen kulutuksen tuomat hyödyt mitätöityvät. (Holdren ja Ehrlich 1974, 291.)

2.2 Väestö vaurastuu – ja kuluttaa

IPAT-yhtälö osoittaa, että ympäristövaikutuksia vahvistaa väestön määrän lisäksi väestön vauraus. Vaurauden kasvun ei itsessään tarvitsisi olla ongelma. Englannin kielessä sana *prosperity* (‘vauraus, kukoistus, hyvinvointi’) tarkoittaa sitä, että asiat kehittyvät ihmisten kannalta myönteisesti – omien toiveittemme ja odotustemme mukaisesti⁶ (Jackson 2011, 23, 261). Sosiaalipolitiikan näkökulmasta väestön vaurastuminen onkin tuonut mukanaan monia toivottuja asioita: esimerkiksi absoluuttinen köyhyys on vähentynyt ja ravitsemustilanne, koulutus, terveydenhoito ja asumisolot ovat parantuneet. Väestön vaurastuminen on luonut edellytyksiä sosiaalisten oikeuksien toteutumiselle ja mahdollistanut laajojen sosiaalipoliittisten ohjelmien luomisen. Ongelmallista on kuitenkin se, että monet toiveemme ovat olleet hyvin materiaalisia. Siksi ihmiskunnan vaurastuminen on – ainakin tähän asti – lisännyt kasvaneen kulutuksen vuoksi myös ihmisen toiminnan ympäristövaikutuksia. Ekologisten ongelmien, kuten ilmansaasteiden ja eroosion, juuret ovat siis pitkälti kulutustottumuksissamme (Assadourian 2010, 32). Käsittelemme asiaa vielä tuonnempana (ks. kuvio 8 sivulla 38).

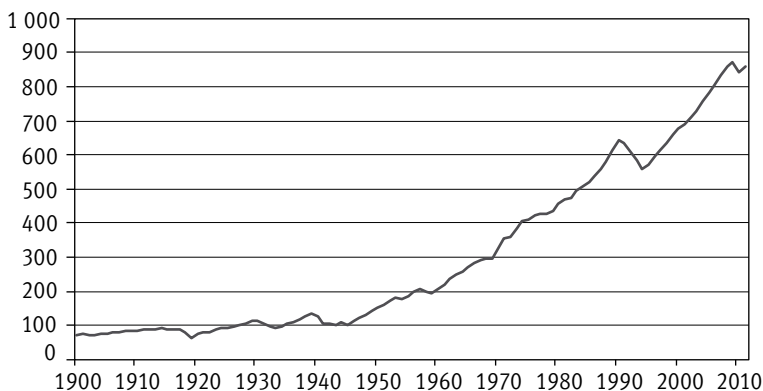
Kulutussyhteiskuntien synty ajoitetaan usein 1600-luvun lopun Eurooppaan, jolloin kaukokauppa yleistyi ja eksoottiset ylellisyystuotteet (kuten kahvi, sokeri ja silkki) ilmestyivät markkinoille. Mainonta alkoi yleistyä ja muoti kaupallistua. Yhä suurempi osa väestöstä käytti yhä enemmän rahaa, ja kuluttamiseen alettiin suhtautua aiempaa suopeammin. Tuona aikana eläneen John Houghtonin mukaan ne, jotka ovat ”syypäitä tuhlaukseen, ylpeyteen, turhuuteen ja luksukseen”, luovat kansakunnan varallisuuden. (Ks. Heinonen 1998; 9–10; Ilmonen 2007, 97–98; Slack 2007, 612–613.) Suomessa kulutusyhteiskunnan muodostuminen liittyy teollistumiseen ja vuonna 1879 toteutettuun elinkeinovapauteen. Varsinaisen kulutuskeskeisen ajan katsotaan kuitenkin alkaneen vasta sotien jälkeen, jolloin esimerkiksi kestokulutustavaroiden joukkokulutus yleistyi elintason noustua. (Heinonen 1998, 252–256.) Nykypäivän suomalaisten yksityinen kulutus kulutusmenoilla mitattuna on kasvanut sadassa vuodessa yksitoistakertaiseksi asukasta kohden (ks. kuvio 3). Kulutuksen kasvun voimme todeta paitsi tilastoista myös arki keskusteluissa: useammin kuulee valitettavan kodin tavarantaljoudesta kuin tavarantoimituksesta.

”Maailmantalous oli 1900-luvun lopulla noin 120 kertaa suurempi kuin se oli 1500-luvulla.”

Ympäristöhistorian tutkija
J. R. McNeill (2000, 6,
suom. tekijät)

6 *Prosperity* juontaa latinan sanoista *pro*, jonkin mukaisesti ja *spere*s, toiveet, odotukset.

Kuvio 3. Yksityisten kulutusmenojen^a kehitys Suomessa vuodesta 1900 vuoteen 2008 (kulutus/asukas indeksilukuna; vuosi 1926 = 100).

^aKulutusmenot sisältävät seuraavat kulutusmenoryhmät: elintarvikkeet, juomat, vaatetus ja jalkineet, asunto ja kotitalouskalusto, liikenne ja tietoliikenne, virkistys ja vapaa-aika, muut menot.

Lähde: Tilastokeskus 2009b.

Suomalaisten kotitalouksien kulutus on kasvanut viimeksi kuluneina vuosikymmeninä nopeasti maan kaikissa osissa (ks. Honkkila ja Okkonen 2009, 23–25). Kulutusmahdollisuudet ovat kuitenkin kehittyneet epätasaisesti eri tulonsaajaryhmissä. Reaalisten tulojen vuotuinen kasvu oli vuodesta 1966 vuoteen 1990 suurinta alimmissa tulodesiileissä. Vuodesta 1990 vuoteen 2004 kehitys on kulkenut päinvastaiseen suuntaan eli vauraimpien tulot ovat kasvaneet eniten. (Ks. Riihelä 2009, 3; myös OECD 2011b, 23.) Vuosina 2001–2006 pienituloisimpaan tulodesiiliin kuuluneiden kotitalouksien kulutusmenojen kasvu oli alle puolet (44 prosenttia) suurituloisimman kymmenyksen kulutusmenojen kasvusta (Nurmela 2008).

Maailmanlaajuisesti ihmiskunnan rahallinen kulutus on henkeä kohden lähes kolminkertaistunut vuosien 1960 ja 2006 välisenä aikana (Assadourian 2010, 30). Kulutusyhteiskuntien ajallinen kehitys on kuitenkin eri maissa hyvin erilaista. Köyhimmissä maissa eletään yhä vahvasti omavaraistaloudessa. Samaan aikaan ostoskeskukset valtaavat niissä tilaa ja kulutuskeskeisyys leviää kiihtyvällä tahdilla globaalin talouden ja sen markkinointiponnistelujen seurauksena. Kaikkein vauraimmissa maissa ihmisten elämän sisältö jäsentyy jo olennaisesti kuluttamisen kautta. Siksi tavarapaljoudenkin keskellä elävät ihmiset ostavat lisää ja lisää – ja jos eivät osta, valtio alkaa elvyttää kulutusta ja kuluttajien ”ostovoimaa” esimerkiksi erilaisilla veronkevennysohjelmilla.

Kulutusmahdollisuudet jakautuvat maailmanlaajuisesti hyvin eri-arvoisesti. 2000-luvun vaihteessa maailman väestön rikkaimman viiden prosentin tulot olivat peräti kolmannes globaalista tulosta, mikä on enemmän kuin köyhimmän 80 prosentin osuus yhteensä (ks. Eriksson ja

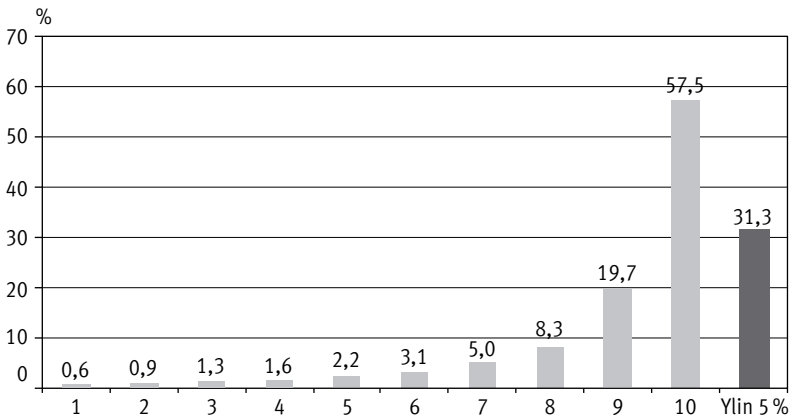
Andersson 2010, 4–5.) Rikkaimmalle kymmenykselle ohjautuu yli puolet maailman tuloista (ks. kuvio 4). Maailmanlaajuisen tulonjaon eriarvoisuutta kuvaa hyvin se, että vuoden 2002 luvuilla ero alimman ja ylimmän tulokymmenyksen välillä on noin 94-kertainen (Milanovic 2009, 13)⁷. Vaikka köyhimmässä maissa absoluuttinen köyhyys on vähentynyt viime vuosikymmenten aikana, elää noin miljardi ihmistä jatkuvasti alle yhdellä dollarilla päivässä ja 40 prosenttia maailman väestöstä alle kahdella dollarilla päivässä (UNDP 2007, 25).

Globaalin eriarvoisuuden yhtenä syynä on länsimaiden harjoittama kolonialismi ja köyhimpien maiden työvoiman, luonnonvarojen ja talouden laajamittainen hyväksikäyttö, joka jatkuu edelleen. Vieraiden valtioiden ohella kehittyvien maiden luonnonvaroja käyttävät nykyisin hyväkseen monikansalliset yritykset.⁸ Tulonjaon näkökulmasta ongelmana ovat myös (osittain kolonialismista seurannut) paikallisen vallan korruptoituneisuus ja luonnonvarojen omistus- ja käyttöoikeuksiin liittyvät kiistat. Ne sekä äärimmäinen

”Fossilisten polttoaineiden käyttö on merkittävässä määrin lisännyt vaurauden ja vallan eriarvoista jakautumista maailmassa.”

Ympäristöhistorian tutkija
J. R. McNeill (2000, 15,
suom. tekijät)

Kuvio 4. Globaalien tulojen jakautuminen tulodesiileittäin ja suurituloisimman viiden prosentin osuus näistä tuloista (prosenttiosuuksina vuonna 2002).

Kuvion luvut: Milanovic 2009, 13.

7 OECD-maissa tulonjako on huomattavasti tasaisempi, sillä rikkaimman tulokymmenyksen keskimääräiset tulot ovat noin yhdeksänkertaiset köyhimpiin verrattuna (OECD 2011b, 22). Luvut kuvaavat hyvin sitä, miten valtava kuilu maailmassa vallitsee yhtäältä rikkaiden ja köyhien maiden ja toisaalta köyhimpien ja rikkaimpien väestöosien välillä.

8 Esimerkiksi Sambiassa kuparikaivokset ovat yksityistettyjä ja ulkopuolisten yritysten hallinnassa niin, että voittoa voidaan kotiuttaa lähes ilman sääntelyä. Tästä seuraa, että Sambian oma julkinen sektori ei juuri hyödy kuparinlounhinnasta. (Ks. Eskelinen 2009, 23.)

köyhyys ja (paikallis)demokratian toimimattomuus johtavat lisäksi usein paikallista ympäristöä tuhoaviin elinkeinoihin ja elämäntapoihin.

Sosiaalipoliittisesti merkittävää on, että myös luonnonvarojen kulutus ja tätä kautta ihmisten aiheuttamat ympäristövaikutukset jakautuvat hyvin eriarvoisesti. Ihmisten jättämä *ekologinen jalanjälki*⁹ kasvaa kansakuntien vaurastuessa, sillä tulojen lisääntyminen kasvattaa ekologista jalanjälkeä (ks. taulukko 1). Suomalaisten ekologinen jalanjälki (6,16) on maailman valtioiden joukossa 12. suurin. Hyödykkeiden palveluvaltaistumisesta huolimatta se ylittää selvästi kestävän ja oikeudenmukaiseksi arvioidun tason. (Global Footprint Network 2010, 18, 21, 58.) Taulukko 1 osoittaa, että jo verraten vaatimattomat tulot johtavat tämän rajan ylittymiseen, jos väestön määrää ei rajoiteta. Vasta väestön vaurastuminen ja kulutuksen kasvaminen yli perustarpeiden tason lisää merkittävästi globaaleja ympäristövaikutuksia, sillä korkeampi kulutustaso kasvattaa yksittäisten henkilöiden ekologista jalanjälkeä ja lisää kasvihuonekaasupäästöjä (esim. Simms ym. 2010, 43).

Taulukko 1. Tulojen, käytetyn biokapasiteetin ja kestävän väkiluvun yhteys maailmassa.

Tuloryhmä	Tulot henkeä kohti v. 2005 (vuoden 2008 USD)	Käytetty biokapasiteetti henkeä kohti v. 2005 (hehtaaria)	Kestävä väkiluku tällä kulutuksella (miljardia)
Pienituloiset	1 230	1,0	13,6
Keskituloiset	5 100	2,2	6,2
Suurituloiset	35 690	6,4	2,1
Maailman keskiarvo	9 460	2,7	5,0

Lähde: Assadourian 2010, 33.

9 Väestön määrän, kulutustason ja ympäristövaikutusten välisiä yhteyksiä voidaan laskea monin tavoin. IPAT-yhtälön kaikki tekijät huomioon ottava ja siihen perustuva ekologinen jalanjälki on nykyisin yksi tunnetuimmista ympäristövaikutusten kuvaajista. Se havainnollistaa, kuinka suuri maa- ja vesialue tarvitaan väestön kuluttamaan ravintoon, materiaalien ja energian tuottamiseen, rakennettuun infrastruktuuriin sekä syntyneiden jätteiden käsittelyyn. Jätteistä otetaan huomioon ainoastaan hiilidioksidipäästöt. Koska globaalissa taloudessa ihmiset kuluttavat eri puolilla maailmaa sijaitsevia resursseja, lasketaan jalanjälkeen myös tuonnin ja viennin ympäristövaikutukset. Ekologisessa jalanjäljessä siis tarkastellaan ihmisen biokapasiteettiin eli luonnon kantokykyyn kohdistamaa kysyntää. Biokapasiteetti kuvaa biologisesti tuottavaa alaa maapallosta. Biokapasiteettiin vaikuttavat luonnonvarojen luontainen uusiutuminen ja se, miten luonto käsittelee ihmisten aiheuttamat jätteet. Uusiutumiskykyyn vaikuttaa luonnollisesti myös se, miten nopeasti luonnonvaroja kulutetaan. Sekä biokapasiteetti että ekologinen jalanjälki ilmoitetaan globaalihehtaareina. Se on hehtaarin kokoinen alue, jonka tuottavuus vastaa maapallon keskiarvoa. Maapallolla arvioidaan olevan 1,8 globaalihehtaaria tuottavaa aluetta jokaista asukasta kohden (Global Footprint Network 2010.)

2.3 Teknologia on epävarma pelastus

IPAT-yhtälön mukaan väestön ja vaurauden kasvun ympäristövaikutukset riippuvat myös tuotannon tavoista eli siitä, minkälaista teknologiaa ihminen käyttää tuotannossa. Esimerkiksi liikenteestä aiheutuvat hiilidioksidipäästöt vaihtelevat sen mukaan, kuinka paljon kulkuvälineen valmistamisesta on syntynyt päästöjä ja miten tehokkaasti kulkuväline hyödyntää liikkueensa energiaa.

Kestävää kehitystä koskevassa keskustelussa väitetään usein, että talous voi jatkaa kasvuaan, jos teknologinen kehitys etenee ja tuotannossa saadaan enemmän aikaan vähemmällä materiaankulutuksella (ks. esim. Valtioneuvoston kanslia 2010, 49). Toiveet siis kohdistuvat niin kutsuttuun *irtikytkentään*. Sillä tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan tuotantoon tarvittavien resurssien määrän vähentämistä sekä talouskasvun ja ympäristön huonontumisen kytkemistä irti toisistaan (UNEP 2011, xi). Keskustelussa tulee kuitenkin erottaa toisistaan suhteellinen ja absoluuttinen irtikytkentä.

Suhteellinen irtikytkentä tarkoittaa sitä, että resurssien käyttö tai ympäristövaikutukset kasvavat tuotantoa hitaammin. Sen sijaan määrällinen eli *absoluuttinen irtikytkentä* saavutetaan, kun resurssien käyttö pienentyy tuotannon kasvusta riippumatta. Suhteellisesta irtikytkennästä on selviä osoituksia. Esimerkiksi etenkin OECD-maissa energiaintensiteetti (eli tuotettua yksikköä kohti käytetty energia) on laskenut merkittävästi kolmenkymmenen viime vuoden aikana. Absoluuttista irtikytkentää ei sen sijaan ole juuri tapahtunut¹⁰. Esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden kulutus ja siitä johtuvat hiilidioksidipäästöt maailmassa ovat kasvaneet bruttokansantuotteen kasvun myötä. Kestävän kehityksen professorin Tim Jacksonin mukaan ”todisteet siitä, että irtikytkentä tarjoaa johdonmukaisen ratkaisun talouskasvun aiheuttamaan ongelmaan, ovat kaikkea muuta kuin vakuuttavia”. (Jackson 2011, 89–104; UNEP 2011, 4–6.)

Monet kasvuoptimistit uskovat *ympäristötaloudellisen Kuznetzin käyrän* mukaiseen hypoteesiin, jossa ympäristön rasitus kasvaa huomattavasti taloudellisen kasvun lähtiessä liikkeelle, mutta saastuminen

27

”Teknologinen kehitys on tärkein tekijä, joka on siirtänyt ihmiskunnan ja maailmantalouden kasvun rajoja jatkuvasti etäämmälle.”

Taloustieteilijä Jaakko Kiander (2011, 47)

10 IPAT-yhtälön pohjalta on luotu nyrkkisääntö siitä, milloin suhteellinen irtikytkentä johtaa absoluuttiseen irtikytkentään: väestön ja sen keskimääräisten tulojen kasvaessa absoluuttinen irtikytkentä tapahtuu, jos suhteellisen irtikytkennän nopeus on suurempi kuin väestönkasvu ja tulojen yhteenlaskettu kasvunopeus. Esimerkiksi tuotannon hiili-intensiteetti on maailmanlaajuisesti vähentynyt 0,7 prosenttia vuodesta 1990 lähtien. Koska kuitenkin väkiluku on samalla kasvanut 1,3 prosenttia vuodessa ja keskimääräiset reaalitytulot 1,4 prosenttia vuodessa, ovat hiilidioksidipäästöt kasvaneet 2 prosenttia ($1,3 + 1,4 - 0,7 = 2$) vuodessa – lähes 40 prosenttia seitsemässätoista vuodessa. (Jackson 2011, 102.)

vähenee, kun maa on saavuttanut tietyn tulotason. Hypoteesin tueksi ei kuitenkaan ole kiistatonta näyttöä. Jatkuva kasvu johtaa rikkaissa maissa usein siihen, että absoluuttiset päästöt kasvavat, vaikka tuotantoa dematerialisoidaan. (Andersson 2010, 45–46; Eriksson ja Andersson 2010, 18.) Suomessa esimerkiksi hiilidioksidipäästöjen ei ole osoitettu vähentyneen käänteisen U-käyrän mukaisesti, vaan ne ovat pikemminkin kasvaneet aaltoilevasti ja samalla seurailleet bruttokansantuotteen kehitystä (Kunnas 2009).

Toiveita siitä, että ekotehokkuuden lisäys vähentäisi kokonaisympäristövaikutuksia, heikentää myös taloustieteilijä William Stanley Jevonsin jo 1800-luvun puolivälissä huomaama asia. Se tunnetaan *Jevonsin paradoksina*. Paradoksin mukaan jonkin resurssin käytön tehostuminen johtaa keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä tämän resurssin käytön lisääntymiseen eikä suinkaan sen vähentymiseen. (Ks. esim. Eriksson ja Andersson 2010, 18.)

Ympäristötaloustieteellinen tutkimus osoittaa pelottavan selvästi sen, että IPAT-yhtälön T-tekijän pieneneminen ei yksinään riitä vähentämään ympäristövaikutuksia olennaisesti (esim. Haberl ym. 2011, 8). Taloustieteilijä Roefie Hueting (2010, 528) on todennut, että tuotannon ja kulutuksen kasvu voidaan sovittaa päästöjen ja luonnonvarojen kulutuksen vähentämiseen ainoastaan teoriassa. Käytännössä vähenemissuunta on epätodennäköinen, koska se vaatisi teknologiaa, joka yhtäaikaaisesti 1) olisi riittävän puhdasta, 2) ei tuhlaisi uusiutuvia luonnonvaroja, 3) löytäisi korvaajat uusiutumattomille luonnonvaroilta, 4) jättäisi maan vahingoittumattomaksi, 5) jättäisi riittävästi elintilaa kasveille ja eläinlajeille ja 6) olisi halvempaa kuin nykyisin käytössä olevat teknologiat, sillä jos se olisi kalliimpaa, kasvu supistuisi. Hueting epäilee, että erityisesti kohtien 1, 5 ja 6 yhdistäminen voi osoittautua mahdottomaksi. Näin on etenkin silloin, jos öljylle ei löydy korvaajaa¹¹. On siis vaarallista tuudittautua sellaisen toiveajattelun varaan, että ympäristöongelmat ratkeavat tai ne saadaan hallintaan, kun kasvava talous ja kasvava kulutus muuttuvat ekologisemmiksi.

¹¹ Keskustelussa öljyhuipusta ja öljyn hinnan kallistumisesta löytyy lukuisia erilaisia arvioita ja ennusteita öljyesiintymien riittävydestä (ks. Giddens 2009, 38–43).

3

Ihminen luonnon ja itsensä vihollisena

**Mitä luonnon kantokyvyn ylittymisestä seuraa?
 Kuvaamme, minkälaisia rajoja maapallon kantokyky asettaa
 ihmisen toiminnalle ja mikä on nykytilanne suhteessa näihin
 rajoihin. Esitämme myös, miten haitalliset ympäristövaikutukset
 heijastuvat väistämättä ihmisen elämän edellytyksiin ja
 hyvinvointiin.**

32

3.1 Yli kestävien rajojen

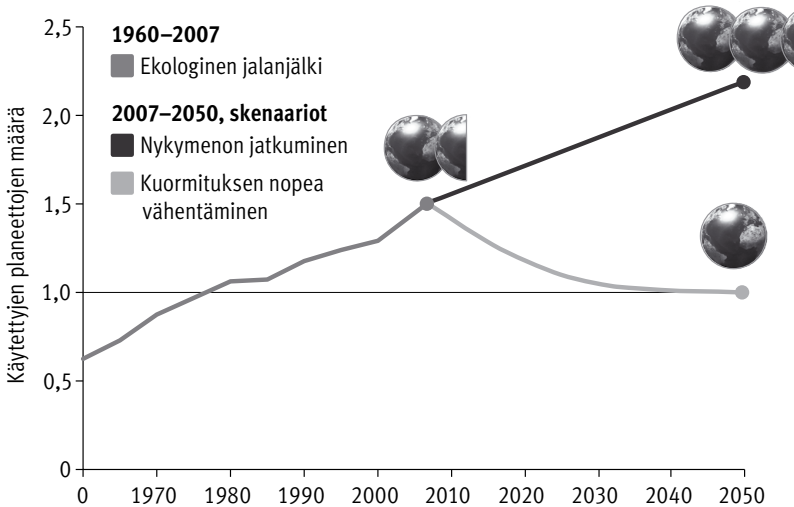
IPAT-yhtälö osoittaa, että ympäristön tilaa kuvaaviin lukuihin vaikuttavat väestön määrä, vauraus ja kulutustaso sekä tuotantotavat. Inhimillinen kulttuuri heijastuu ympäristöön monin tavoin, ja eri ihmisyyhteisöjen vaikutukset maapallon biokapasiteettiin vaihtelevat. Käytännössä vauriissa maissa on enemmän maaperää kuluttavaa infrastruktuuria; esimerkiksi niiden teollisessa ruuantuotannossa käytetään enemmän koneita, lannoitteita ja torjunta-aineita ja tuotannosta aiheutuu enemmän päästöjä kuin köyhempien maiden pientilojen ihmisvaltaisesta tuotannosta. Myös teollinen lihantuotanto ja kalankasvatus kuluttavat maaperää, rehevöittävät vesistöjä ja lisäävät maapallon metaanipäästöjä enemmän kuin kasvipainotteinen tai pienimuotoiseen rannikkokalastukseen perustuva ruuantuotanto (ks. Halweil ja Nierenberg 2008).

Ekologisen jalanjäljen laskelmat osoittavat, että ihmiskunta ylitti ekologisesti kestävän rajan jo 1980-luvulla, ja samansuuntainen kehitys jatkuu. Vuonna 2007 ihmiskunta olisi tarvinnut 1,5 planeettaa tuottamaan kulutustottumuksiaan vastaavan määrän luonnonvaroja ja käsittelemään syntyneitä jätteitä, kuten hiilidioksidipäästöjä (ks. kuvio 5). Jos sama tahti jatkuu, ihmiskunta tarvitsee jo vuonna 2040 kahden maapallon biokapasiteetin. Koska toista palloa ei ole näillä näkymin saatavilla, olisi välttämätöntä vähentää kuormitusta nopeasti.

Kulutuksen vähennystavoitteet koskevat myös suomalaisia, vaikka käytettävissä oleva biokapasiteetti asukasta kohden (12 gha/hlö) on meillä maailman maista seitsemänneksi suurin (Global Footprint Network 2010, 19). Biokapasiteetti on siis suurempi kuin ekologinen jalanjälki henkeä kohden (6,16 gha). Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsauksen mukaan ero on kuitenkin kaventunut vuosien 1961 ja 2006 välillä, ja karkean ennusteen mukaan ekologinen jalanjälki ylittää Suomen henkeä kohden lasketun biokapasiteetin vuonna 2029

”Mihin lopulliseen tavoitteeseen yhteiskunta pyrkii teollisen kehityksensä avulla? Kun kehitys tulee tiensä päähän, missä tilassa mahtaa ihmiskunta silloin olla?”
 Taloustieteilijä ja filosofi John Stuart Mill (1848, 494, suom. Tiina Ohinmaa)

Kuvio 5. Ihmiskunnan ekologisen jalanjäljen kehitys 1960–2005 ja vaihtoehtoiset skenaariot.

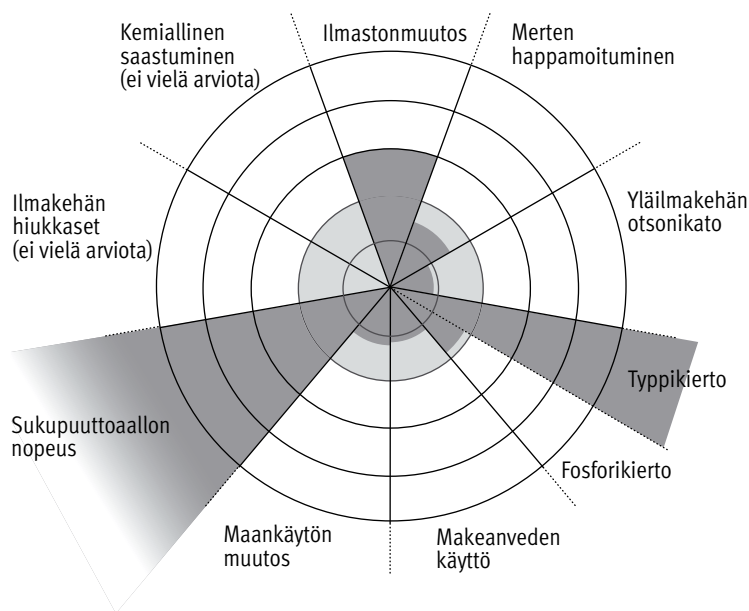

^a ”Nykyinen jatkuminen” perustuu oletukseen, että nykyinen väestönkasvu ja kulutuksen kasvu jatkuvat, kun taas ”kuormituksen nopea vähentäminen” edellyttää 20 prosentin vähennystä maailmanlaajuisessa kulutuksessa.

Lähde: Global Footprint Network 2009 (suomennos Ulvila ja Pasanen 2010, 81).

(Ympäristöministeriö 2010, 15–16). Suomalaisten erittäin suuri jalanjälki herättää myös eettisiä kysymyksiä resurssien oikeudenmukaisesta jakamisesta maapallolla, jolla sekä luonnonympäristön rikkauudet (käytettävissä oleva biokapasiteetti) että niiden kuluttaminen ovat jakautuneet hyvin eriarvoisesti (ks. esim. Living planet report 2010, 45) ja jolla kansakunnat jakavat kulutuksen ympäristövaikutukset yhteisesti.

Toinen tapa hahmottaa ekologisten rajojen ylittämistä on *maapallonlaajuisten* kynnsarvojen tutkiminen. Ympäristötieteilijä Johan Rockströmin johtaman monitieteisen tutkimusryhmän raportissa (Rockström ym. 2009) esitetään kynnsarvoja, jotka kuvaavat maapallon toimintaa kunnioittavaa, turvallista toiminta-aluetta ihmiskunnalle. Näitä rajoja voidaan kuvata kuviolla 6, jossa keskellä oleva vaaleanharmaa alue kuvaa turvallista toiminta-aluetta ja valkoinen alue vaaravyöhykettä. Tutkijoiden mukaan turvallinen raja-arvo on jo ylitetty kolmella alueella: ilmastonmuutoksessa, luonnon monimuotoisuuden häviämisessä ja typpikierrossa. Myös fosforikierron makeanveden käytön ja merten happamoitumisen turvalliset rajat saattavat olla lähestymässä. Lisäksi on otettava huomioon, että yhden rajan vaarantuminen vaarantaa ilmiöiden keskinäisriippuvuuksien vuoksi muitakin rajoja. (Rockström ym. 2009, 473–474.) Kuvaamme seuraavaksi tarkemmin niitä kolmea ekologisen kriisin tekijää, joissa maailmanlaajuiset kynnsarvot on jo ylitetty.

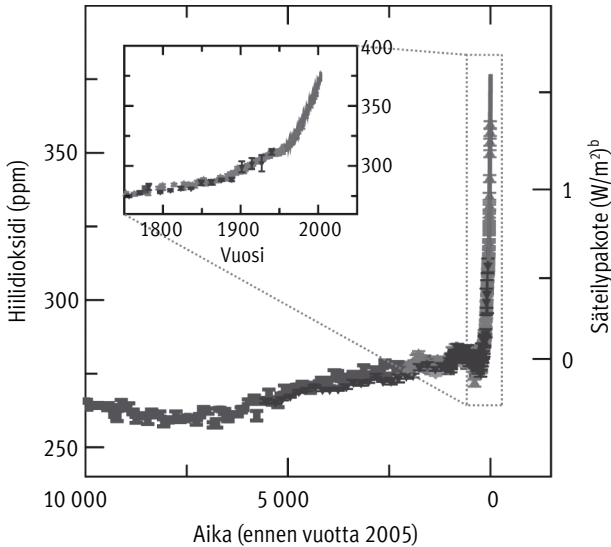

Lähde: Rockström ym. 2009, 472. Kuvion suomenos Ulvila ja Pasanen 2010, 84.

1) Ilmastonmuutos. Nobel-palkittu kemisti ja fyysikko Svante Arrhenius (1896) osoitti jo yli sata vuotta sitten hiilidioksidin vaikutuksen maapallon ilmaston muutoksiin. Tiedosta huolimatta hiilidioksidipäästöt ovat kasvaneet ja samalla vahvistaneet luonnollista kasvihuoneilmiötä. Tämä häiritsee maapallon ilmaston säätelyä ja vahvistaa ilmastonmuutosta, kuten ympäristötutkijat nykyisin varsin yksimielisesti osoittavat. IPCC:n (*The Intergovernmental Panel on Climate Change*) mukaan ilmakehän hiilidioksidin ja metaanin nykyiset pitoisuudet ylittävät selvästi luonnollisen vaihteluvälin viimeisen 650 000 vuoden ajalta nimenomaan ihmiskunnan tuottamien päästöjen vuoksi (IPCC 2007, 72). Useat tutkimukset todistavat, että esimerkiksi hiilidioksidipitoisuus on lisääntynyt ilmakehässä huomattavasti erityisesti viimeisten 250 vuoden aikana (ks. kuvio 7).

Päästöjen kasvun johdosta maapallon keskilämpötila on noussut keskimäärin noin 0,74 astetta viimeksi kuluneen sadan vuoden aikana (Tilastokeskus 2009a, 5). Vaikka ilmastomallit tuottavat toisistaan poikkeavia arvioita lämpötilan noususta, yksimielisyys vallitsee siitä, että keskilämpötila nousee myös tulevaisuudessa (Valtioneuvoston kanslia 2009; Met Office 2010). IPCC:n (2007, 44–45) neljännessä raportissa korkeimman päästöskenaarion todennäköisin arvio lämpenemiselle vuosisadan loppuun mennessä on 4,0 astetta (vaihteluväli 2,4–6,4 °C). Kahden asteen

Kuvio 7. Hiilidioksidin pitoisuuden vaihtelu ilmakehässä viimeisten 10 000 ja 250 vuoden aikana.^a

^a Kuviossa esitettävät arviot perustuvat jäätikkökairauksiin ja suoraan ilmakehästä tehtyihin mittauksiin.

^b Isomman kuvion oikeanpuoleinen pystyasteikko kuvaa säteilypakotetta vuodesta 1750 lähtien. Säteilypakote mittaa eri tekijöiden vaikutusta ilmastoon, ja pakote ilmaistaan watteina neliometriä kohti. Pakotteen kasvulla on lämmittävä ja pienenemisellä viilentävä vaikutus ilmastoon.

Lähde: IPCC 2007, 38 (suomeksi Valtioneuvoston kanslia 2009, 12).

nousua pidetään yleisesti vaarallisena ilmastonmuutoksen rajana, jota ei tulisi ylittää. Lämpötilan nousu lisää jo nykyisin paikallisia sademääriä, lämmittää merivesiä ja sulattaa jäähuippuja, mutta kahden asteen ylittäminen kärjistäisi ongelmia katastrofaalisiin mittasuhteisiin. (UNDP 2007, 26–27.) Nousun rajoittuminen vain kahteen asteeseen on kuitenkin yhä epätodennäköisempää (IEA 2011).

YK:n kehitysohjelma UNDP:n tilastojen mukaan suomalaisten hiilidioksidipäästöt olivat vuonna 2008 henkeä kohden 10,7 tonnia. Suomalaisten hiilidioksidipäästöjä selitetään usein kylmällä ilmastolla ja pitkillä välimatkoilla. Vertailu osoittaa kuitenkin, että esimerkiksi Ruotsissa vastaava päästöluku oli huomattavasti pienempi eli 5,3 tonnia. (UNDP 2009.) Eroja voi selittää esimerkiksi sillä, että Ruotsissa käytetään energianlähteenä runsaasti vesivoimaa ja suurempi osa väestöstä asuu maan eteläosassa kuin Suomessa. Ruotsalaisessa ilmastopolitiikassa on myös asetettu tiukempia päästövähennystavoitteita kuin meillä. Kansainvälisessä ilmastovertailussa, jossa arvioidaan maiden päästötasoa, päästökäytystä sekä ilmastopolitiikkaa, Suomi on sijalla 37 (luokassa ”heikko”), kun Ruotsi on vertailun paras (Germanwatch 2012). Eri maiden ilmastopolitiikalla ja/

tai energiapoliittisilla päätöksillä näyttää siis olevan suuri merkitys. Ne eivät kuitenkaan ole nykyisellään vielä riittäviä. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi laadituissa skenaarioissa on asetettu tavoitteeksi, että globaalien hiilidioksidipäästöjen tulisi vähentyä 0,4 tonniin henkeä kohden vuoteen 2050 mennessä (Energy [r]evolution 2010, 12). Tähän on suomalaisilla vielä pitkä matka.

36

2) Lajien sukupuutto. Lajien sukupuuttoon kuoleminen on luonnollinen prosessi. Sen vauhti on kuitenkin kiihtynyt ihmisen toiminnan johdosta siinä määrin, että sukupuuttoon kuolevien lajien määrän arvioidaan olevan 100–1000-kertainen luonnolliseen nähden. (Rockström ym. 2009, 474.) Vuoden 2008 *Living planet reportin* mukaan maapallon luonnon monimuotoisuus on vähentynyt liki 30 prosenttia vuosien 1970–2005 aikana. Monimuotoisuuden hupenemisen suurimpana syynä ovat maankäytön muutokset, mutta myös saastuminen, tuholaisien ja tautien leviäminen sekä ylilaiduntaminen verottavat eliölajeja. Yksi esimerkki lajien vaarantumisesta on parasta aikaa kiihtyvä mehiläisten väheneminen Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Tällä elintärkeiden pölyttäjien määrän vähenemisellä ennustetaan olevan hyvin haitallisia vaikutuksia ravinnontuotantoon – pölyttäväthän mehiläiset kolme neljäsosaa maailman tärkeimmistä ravintolajeista. (Rockström ym. 2009, 474; UNEP 2010.) Myös ”kuolleiden alueiden” määrä maailman merissä ja rannikkoalueilla on lähes kaksinkertaistunut joka vuosikymmenen 1960-luvun jälkeen (Mastny 2009, 23).

3) Typpikierron häiriintyminen. Raja-arvon ylittäminen typpikierrossa on ollut julkisessa keskustelussa vähän esillä, ja se on siitä syystä tuntemattomampi uhka. Toisaalta jokainen Itämeren rantojen asukas kohtaa kesäisin typpipäästöjen vaikutukset sinilevän valtaamina uimarantoina. Keinolannoitteisiin perustuvasta maanviljelyksestä aiheutuvat typpipäästöt saastuttavat vesistöjä ja ovat suurimpia syitä valtamerien saastumiseen. Typpipäästöt kerääntyvät myös maaperään. Typpikaasu on yksi merkittävimmistä ilmastonmuutosta kiihdyttävistä kasvihuonekaasuista hiilidioksidin jälkeen.

Rockström ym. varoittavat typpipäästöjen ohella fosforipäästöjen lisääntymisestä. Myös fosforia käytetään lannoitteena pelloilla, joilta se ajautuu vesistöihin. Fosforipitoisuuden nousu vesistöissä voi johtaa laajoihin happikatoihin ja tätä kautta eliölajien massakuolemaan (Rockström ym. 2009, 474.) Huolta aiheuttaa lisäksi se, että fosforiesiintymät maapallolla ovat ehtymässä ja fosforin hinnan ennustetaan nousevan kysynnän kasvun myötä (European Environment Agency 2010, 61). Tällä olisi valtavia vaikutuksia keinolannoitteisiin perustuvaan ruuantuotantoon.

Edellä kuvattujen rajojen ylittämisen taustalla on kiihtyvä kulutuksen kasvu: maapallon luonnonvarojen kulutus on yli kaksinkertaistunut 45 viime vuoden aikana (Living planet report 2008, 2). Joidenkin luonnonvarojen kulutuksen kasvu on vielä voimakkaampaa: esimerkiksi metallin kulutus kuusinkertaistui, öljyn kulutus kahdeksankertaistui ja

maakaasun kulutus 14-kertaistui vuosina 1950–2005. Puita on kaadettu metsistä yhä runsaammin, ja yhä laajempia maa-alueita on raivattu pelloiksi. (Assadourian 2010, 30.)

Myös Suomessa luonnonvarojen kulutus on kasvanut huimasti. Sotien jälkeisenä aikana se on noussut miltei yhdeksänkertaiseksi eli noin 52 miljoonasta tonnista 458 miljoonaan tonniin (Hoffrén 2009, 37). Keski-vertosuomalaisen arvioidaan kuluttavan luonnonvaroja noin rekka-autollisen (30 000–40 000 kiloa) vuodessa (Kotakorpi ym. 2008, 87¹²; Nurmela ja Mäenpää 2009¹³). Suurin osa talouden käyttämistä luonnonvaroista ja materiaaleista on peräisin kotimaasta, joskin tuontimateriaalien käyttö on viime vuosina kasvanut eniten. Myös suomalaisten aiheuttamissa kasvihuonekaasupäästöissä tuonnin osuus on kasvanut, ja tuonnin pitkälle jalostettujen tuotteiden elinkaariset piilovirtakertoimet ovat korkeita. Piilovirrat osoittavat, kuinka paljon esimerkiksi metalliteollisuuden tuotteiden valmistus on edellyttänyt maansiirtoja, energian käyttöä ja luonnonvaroja, jotka eivät kuitenkaan näy itse tuotteessa. (Hoffrén 2009, 37; Seppälä ym. 2009, 15, 21, 35.) Suomalaisen kulutuksen ympäristövaikutukset lisäävät globaaleja päästöjä ja näkyvät suoraan muiden maiden luonnonympäristössä, kuten Kiinan jokien saastumisessa, Indonesian metsähakkuissa tai Intian pohjavesien ehtymisessä.

Ekologisesti kestävä tason eli maapallon biokapasiteetin rajoissa pysyvän kulutustason saavuttamiseksi luonnonvarojen kulutuksen tulisi kääntyä laskuun. On esitetty, että globaalilla tasolla oikeudenmukaisesti jaettu ja ekologisesti kestävä uusiutumattomien ja uusiutuvien luonnonvarojen kulutuksen kokonaismäärä Euroopan talouksissa olisi enintään kymmenen tuhatta kiloa vuodessa henkeä kohden. Yksityisten kotitalouksien osuus olisi siitä noin 6 000–8 000 kiloa vuodessa – siis jopa alle seitsemäsosa suomalaisten nykytasosta. (Ks. Bringer 2009, 168–171; Lettenmeier ym. 2012.)

”Ihmiskunta muuttaa valtavia määriä raaka-ainetta tuotteiksi, joista suuri osa päätyy kaatopaikoille mätänemättömiksi kasoiksi.”

Sosiologi Turo-Kimmo Lehtonen (2008, 13)

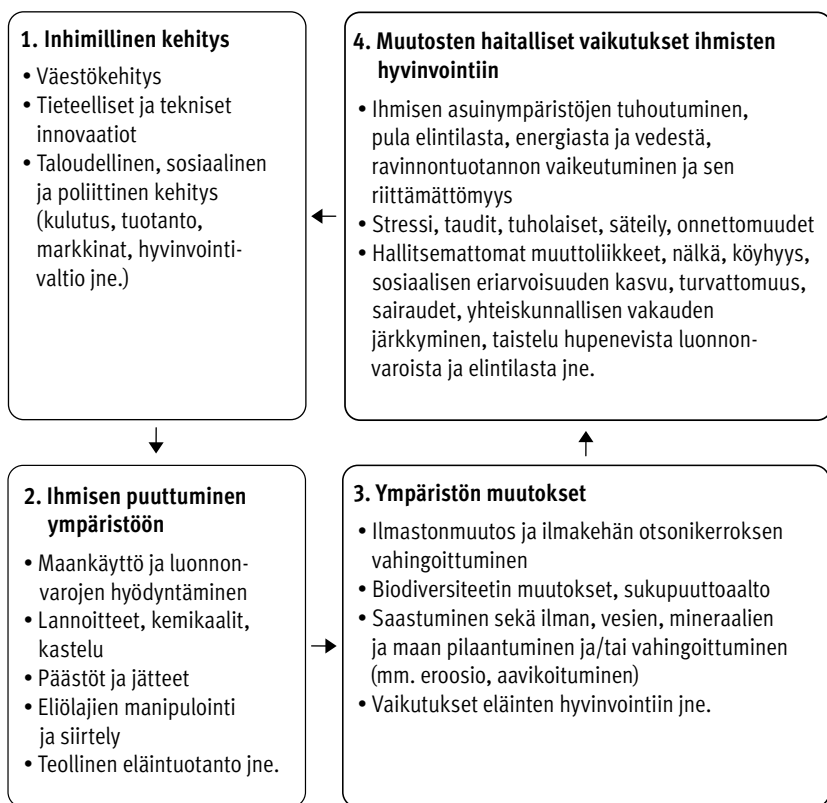
12 Tulokset on laskettu kulutusta kuvaavista tilastotiedoista MIPS-menetelmällä, jossa arvioidaan kotitalouksien luonnonvarojen kulutusta laskemalla hyödykkeiden ja palveluiden elinkaaren aikaista materiaalien kulutusta palvelusuoritetta kohden (MIPS on lyhenne sanoista Material Input Per Service Unit). (Kotakorpi ym. 2008, 12, 34.)

13 Tulokset on saatu ENVIMAT-mallin avulla laskemalla Kulutus tutkimusaineiston tiedoista panos–tuotos-kertoimien avulla luonnonvarojen kokonaiskulutuksen ja hiilidioksidipäästöjen määrä (Nurmela ja Mäenpää 2009). ENVIMAT-mallilla pystytään arvioimaan laajemminkin Suomen luonnosta otettujen ja Suomeen tuotujen materiaalien käsittelystä aiheutuvat ympäristövaikutukset, esimerkiksi ilmastonmuutosvaikutukset. Lisäksi mallin avulla voidaan arvioida luonnonvarojen materiaalivirtojen ja talouden sekä työllisyyden välisiä yhteyksiä. (Seppälä ym. 2009, 11–13.)

3.2 Inhimillistä kehitystä vastaan

Ihmisen aiheuttamat monimutkaiset ja vaikeasti hallittavat ympäristövaikutukset uhkaavat paitsi luontoa myös ihmistä itseään – ovathan ihminen ja ihmiskulttuuri osa luontoa (enemmän aiheesta luvussa 5.2). Kuten kuvio 8 osoittaa, ympäristön muuttuminen heijastuu lukuisin tavoin ihmisten elinolosuhteisiin, hyvinvointiin ja tätä kautta myös inhimillisen kehityksen edellytyksiin. Edellä olemme käsitelleet kuvion kolmea ensimmäistä tekijää. Seuraavaksi kuvaamme lyhyesti viimeistä tekijää eli ympäristömuutosten vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin ja hyvinvointia edistäviin instituutioihin.

Kuvio 8. Ihmisen toiminnan ja ympäristövaikutusten ketju.

Lähde: UNEP 2007, xii, yksinkertaistettuna.

Inhimillistä kehitystä tavoitellessaan ihmiskunta on – pahaa aavistamattaan – kajonnut luonnonjärjestelmiin sellaisilla tavoilla, joiden seuraukset voivat olla katastrofaaliset. Jo IPAT-yhtälön kehittäjät varoittivat, että kasvun ollessa eksponentiaalista luonnonvarojen kestäväen käytön rajat tulevat vastaan äkillisesti (Holdren ja Ehrlich 1974, 290). Näiden rajojen ylittämisen seurauksia on kuitenkin vaikea arvioida, sillä syyketjut ovat luonnossa monimutkaisia ja toisiinsa kietoutuneita: jos jokin ekosysteemin osa-alue häiriintyy, ovat muutkin osa-alueet vakavasti uhattuina. Lisäksi vaikutukset voivat olla maantieteellisesti kauaskantoisia. Esimerkiksi Amazonin alueen sademetsien hakkuiden vaikutukset maailmanlaajuisiin sademääriin näkyvät jopa Tiibetin vesivarannoissa. (Rockström ym. 2009, 474.)

Ekosysteemien tuhoutuminen heijastuu ihmisten elinoloihin ja ravinnontuotantoon. Ympäristöongelmat kärjistävät myös sosiaalisia ongelmia. Esimerkiksi Kiinassa jokien saastuminen ja suuret patohankkeet uhkaavat maanviljelijöiden elinkeinoja ja pakottavat heidät muuttamaan uusille asuinalueille. Afrikassa rikkaammista maanosista saapuvien suurten kalastustroolarien harjoittama liikakalastus vie rannikkokalastajilta toimeentulon ja kannustaa heitä siirtymään kauppalaivoja ryösteleviksi merirosvoiksi. Lähi-idän vesikiistat kärjistävät alueellisia konflikteja, ja Nigerian suistoalueella öljyvuodot pilaavat alkuperäisväestön elinympäristön ja vaikeuttavat perinteisen elämäntavan harjoittamista. Kaikki tällaiset kehityskulut heikentävät paikallisten ihmisten hyvinvointia ja lisäävät alueellisia jännitteitä. Lisäksi elinympäristön tuhoutuminen ja elinkeinon menettäminen lisäävät siirtolaisuutta, mikä tuottaa jo nyt suuria haasteita eurooppalaisille hyvinvointivaltioille.

Viime vuosien julkisessa keskustelussa ilmastonmuutos ja sen ennakoitut vaikutukset inhimilliseen kehitykseen ovat saaneet runsaasti huomiota. Ilmastonmuutos on jo arkipäivää monilla maapallon alueilla. Tulevaisuudennäkymiä synkentää tieto siitä, että nykyisen teollisen tuotannon, öljyn polttamisen ja esimerkiksi nautakarjan kasvatuksen aiheuttamat kasvihuonekaasut lämmittävät maapallon keskilämpötilaa vielä pitkään. Erityisesti, jos päästöjä ei onnistuta rajoittamaan niin, että lämpötilan nousu jää alle kahden asteen, tulee ilmastonmuutos vaikuttamaan merkittävästi kaikkiin maapallon ihmisiin ja tuleviin sukupolviin. (UNDP 2007.) Myös sosiaalipoliitikot ovat vähitellen alkaneet pohtia ilmastonmuutoksen sosiaalisia vaikutuksia (ks. luku 5.2). Ne ulottuvat arkisten perustarpeiden tyydyttämisestä maailmanlaajuisiin sosiaalisiin jakoihin ja sosiaaliturvajärjestelmän toimintaympäristöä koskeviin muutoksiin:

”1900-luvulla ihmiskunta on ryhtynyt heittämään noppaa planeetalla, tietämättä kaikkia pelisääntöjä.”
Ympäristöhistorian tutkija
J. R. McNeill (2000, 3, suom. tekijät)

1) Ruoka. Ilmastonmuutos vaikeuttaa ravinnontuotantoa, sillä kuivuus tulee lisääntymään laajoilla alueilla. Myös muut ilmastonmuutoksesta johtuvat äärimmäiset sääilmiöt, kuten lämpöaallot, rankkasateet, tulvat ja myrskyt heikentävät ruuantuotantoa. Vedenpinnan nousu saattaa tuhota tuottavia maatalousalueita rannikoilla. Jäätiköiden häviäminen vähentää isojen jokien vesimäärää, mikä vaikeuttaa viljelyä kasteluun perustuvilla tuotantoalueilla. Ilmaston lämpeneminen lisää kasvituholaisen määrää, jolloin ne saattavat siirtyä uusille alueille kasvattaen ruuanviljelyn riskejä. Ongelmat tulevat näillä näkymin pahentamaan erityisesti kaikkein köyhimpien ihmisten aliravitsemustilannetta. Nälkäongelma ja ilmastonmuutos aiheuttavat ennenaikaisia kuolemia ja levittävät sairauksia, kuten malariaa, uusille alueille. (Ks. Stern 2007, 65–84; Tapio-Biström 2008.)

2) Muuttoliikkeet. Aavikoituminen, kuivuuden aiheuttama pohjavesien liikapumppaus ja merenpinnan nousu tuhoavat asuin ympäristöjä, aiheuttavat taloudellisia tuhoja ja lisäävät ainakin tilapäistä kodittomuutta. Ne myös pakottavat suuria ihmisjoukkoja muuttamaan yhä pienemmille alueille. Merenpinnan nousu uhkaa useiden saarivaltioiden asukkaita. Myös Saharan eteläpuolisesta Afrikasta, etenkin Sahelin alueelta, arvioidaan miljoonien ihmisten lähtevän tulevaisuudessa joko kohti etelää tai Pohjois-Afrikkaa ja Eurooppaa. Luoteis-Intiassa ihmiset joutuvat jättämään asuinsijansa, jos ennustukset pohjaveden ehtymisestä pitävät paikkansa. Myös Pohjois- ja Länsi-Kiinassa miljoonat ihmiset saattavat joutua siirtymään toisaalle vesipulan takia. (Brown 2009; myös Stern 2007, 119–123.) Pelkästään Bangladeshissa merenpinnan nousu ja lisääntyvät tulvat tulevat arvioiden mukaan jättämään kodittomaksi sata miljoonaa ihmistä (Islam 2010, 19). Epäselvää on, mihin nämä ihmiset muuttavat. Selvää kuitenkin on, että muuttoliikkeen takia väestötiheys, sosiaaliset jännitteet ja konfliktien todennäköisyys kasvavat ja kilpailu elintilasta kiihtyy (esim. Brown 2009).

3) Jyrkentyvät sosiaaliset erot. Ilmaston lämpeneminen johtuu pitkälti rikkaiden valtioiden kasvihuonekaasupäästöistä, mutta köyhät maat joutuvat kärsimään seurauksista eniten. Yleisemminkin köyhillä ihmisillä on heikommat taloudelliset mahdollisuudet sopeutua ilmastonmuutokseen, koska heillä ei ole mahdollisuuksia kattaviin vakuutuksiin. (Ks. Stern 2007, 138, 148–149; Islam 2010, 19.) Näin esimerkiksi pienviljelijän täytyy myrskyn tai kuivuuden aiheuttamien taloudellisten vaikeuksien vuoksi myydä maanviljelysvälineitään, tinkiä terveydenhoidosta tai keskeyttää jälkikasvunsa koulunkäynti. Lopputuloksena voi olla huono-osaisuuden syventyminen ja entistä pitkäkestoisempi köyhyys. (UNDP 2007, 8.)

Suomessa ilmastonmuutoksen arvellaan vaikuttavan yhteiskunnan sosiaalisiin jakoihin lähinnä välttämättömyyskulutuksen kautta. Jaakko Kiander arvioi valtioneuvoston kanslialle laatimassaan selvityksessä, että tuleva energian hintojen nousu nostaa kotitalouksien välttämättömyys-

kulutuksen eli ruuan, asumisen ja liikenteen kustannuksia. Energian hinnannousu rasittaa enemmän pieni- kuin suurituloisia kotitalouksia. (Kiander 2008, 30.) Ympäristöministeriön (2010) tulevaisuusselonteossa arvioidaan, että myös ympäristöverot rasittavat tulevaisuudessa suhteellisesti enemmän pienituloisimpia. Lisäksi ennakoidaan, että rakennusten energiatehokkuutta parantavat korjaukset saattavat nostaa asumiskustannuksia, mikä voi aiheuttaa pienituloisille kotitalouksille toimeentulo-ongelmia, ”energiaköyhyyttä” (Ympäristöministeriö 2010, 26).

4) Talouden häiriöt. Ilmastonmuutos saattaa aiheuttaa markkinoilla häiriötiloja, joilla on merkittäviä seurauksia kansan- ja maailmantalouksille. Säähän liittyvät ääri-ilmiöt, kuten yleistyneet myrskyt, voivat vahingoittaa yhteiskuntien infrastruktuuria sekä haitata yritysten liiketoimintaa ja globaaleja finanssimarkkinoita (ks. Stern 2007, 138–139). Näistä syistä hyväosaisetkaan eivät voi suojautua ilmastonmuutoksen aiheuttamilta riskeiltä.

5) Vaikutukset fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Myöskään terveytemme ei ole ilmastonmuutokselta suojassa. Meidän oloissamme riskejä aiheuttavat muun muassa kesäiset helleaallot ja uudenlaiset eläimistä ihmisiin välittyvät tartuntataudit. Psyykkiseen terveyteen taas voi vaikuttaa esimerkiksi se, että talvista saattaa tulla nykyistä pilvisempiä, jolloin lisääntynyt pimeys voi pahentaa kaamosmasennusta. (Ruuhela 2010, 58.) Tällainen kehitys tulee luonnollisesti kuormittamaan sosiaali- ja terveyspalveluita.

6) Häiriöt hyvinvointijärjestelmien toiminnassa. Ilmastonmuutos – ja ekologiset ongelmat laajemminkin – tulevat vaikuttamaan monin tavoin myös kansalaisten hyvinvointia ylläpitäviin järjestelmiin. Koska ilmastonmuutos heikentää kasvutalouden toimintaedellytyksiä, sillä on yhteys muun muassa terveyspalvelujen tarjontaan, koulutusmahdollisuuksiin sekä sosiaaliseen vakauteen ja sitä ylläpitäviin turvajärjestelmiin. Terveysturvallisuus ja sosiaaliturva voivat ylikuormittua, kun ne joutuvat kohtaamaan uhkia, joita ne eivät enää pysty kunnolla valvomaan – saati hallitsemaan. Hallitsemattomuus murentaa hyvinvointivaltion toimintamahdollisuuksia riskien heikentäjänä ja kompensoijana, ja yhteiskunnalliset järjestelmät joutuvat sopeutumaan radikaalisti kasvavaan epävarmuuteen. (Ks. esim. Beck 1998, 15–16.)

Sosiaalipolitiikalle luo haasteita se, että ongelmat luonnonympäristössä ovat entistä enemmän seurausta monista keskenään vuorovaikutuksessa olevista, hiipien etenevistä, helposti kasautuvista ja usein myös tuntemattomista tekijöistä. Näiden riskien ratkaisut eivät ole tyypiltään oikeita tai vääriä, vaan enemmän tai vähemmän hyviä ja huonoja. Ennen kaikkea uudet riskit haastavat suomalaisen kansalaisen turvaksi rakennettujen järjestelmien – mukaan lukien sosiaalipolitiikan – pyhimmät sitoumukset.

4

Suomalaisen sosiaalipolitiikan (epä)pyhät sitoumukset

Miten suomalainen sosiaalipolitiikka kytkeytyy ihmisen toiminnan ja ympäristövaikutusten ketjuun? Esitämme epäilyämme siitä, voiko tuotanto- ja kulutuskeskeinen sosiaalipolitiikka vähentää sosiaalista eriarvoisuutta ja edistää hyvinvointia.

44

4.1 Sosiaalipolitiikan kytkeykauppa

Sosiaalipolitiikkaa on arvosteltu sen sitoutumisesta produktivistiseen hyvinvointimalliin, jossa on kolme perusominaisuutta: riippuvuus talouskasvusta, palkkatyön etiikka ja hyvinvoinnin samastaminen materiaaliseen vaurauteen (Fitzpatrick 1998, 11–15 ja 2011a, 61–64). Arvio sopii hyvin myös Suomeen, sillä suomalaisen hyvinvointivaltion tehtävä on etenkin Pekka Kuusen 1960-luvun vaikutusvaltaisesta sosiaalipoliittisesta ohjelmasta lähtien ollut edistää tuotantoa ja kulutusta. Suomalainen hyvinvointivaltio on siis yhtäältä produktivistinen ja toisaalta konsumeristinen, kulutusta korostava; massatuotanto vaatii massakulutusta (ks. Vähämäki 2009, 60–65). Kuusen ohjelma syntyi ajan hengen mukaisesti: ennen 1950-lukua kulutusta oli Suomessa tarkasteltu lähinnä välttämättömien tarpeiden tyydyttämisenä. Kansainväliset esimerkit suuntasivat kuitenkin ajattelua uudelleen, ja kulutusta alettiin tarkastella yhteydessä kansantalouden menestykseen. Kansalaiset eivät enää olleet vain työntekijöitä vaan myös kuluttajia. Normiksi muodostui ”palkansaajakuluttaja”, jonka tulee osallistua sekä kansantulota lisäävään tuotantoon että kulutuskysyntää lisäävään, tuottavaan kulutukseen. Kokonaisuus, johon kansalaisia integroitiin, hahmottui yhtäältä kansantaloutena ja toisaalta hyvinvointivaltiona. (Ahlqvist 2011, 149–151.)

Kuuseen vaikuttivat taloustieteilijä ja sosiologi Gunnar Myrdalin teoria kumulatiivisesta kasvusta sekä taloustieteilijä John Maynard Keynesin ajatukset (ks. Tuomioja 1996 ja 2002). Keynesin mukaan taloudelliset ongelmat – hidaskasvu ja työttömyys – johtuvat liian vähäisestä kulutuskysynnästä. Kulutuskysynnän varmistamiseksi julkinen valta voi tasoittaa taloudellisia suhdanteita sosiaalipoliittisella tulontasauksella. Laman uhatessa tulee laajentaa julkista sektoria, mikä luo uusia työpaikkoja, lisää kysyntää ja elvyttää näin talouselämää. (Keynes 1936.)¹⁴ Vaikka sosiaali-

¹⁴ Keynes uskoi, että ”taloudellisen ongelman” ratkaistunamme, voimme ”palata niihin uskonnon ja perinteisten hyveiden varmiimpiin periaatteisiin, että säästeliäisyys on hyve, koronkiskonta rikkomus ja rahan rakastaminen halveksittavaa” ja jolloin ”voimme taas arvostaa päämääriä enemmän kuin keinoja ja pitää hyvää hyödyllistä parempana”. Kuitenkin ”ainakin toiset sata vuotta meidän täytyy teeskennellä itsellemme ja kaikille muille, että *‘fair is foul and foul is fair’*, sillä pahuus on hyödyllistä mutta hyvyys ei ole. Ahneuden, koronkiskonnan ja varotoimien (*precaution*) täytyy olla jumaliamme vielä jonkin aikaa.” (Keynes 1931, 364–365, 370–372;

politiikan oikeuttaminen sen taloudellisesti suotuisilla vaikutuksilla on jokseenkin yhtä vanhaa kuin sosiaalipolitiikkakin, vasta keynesiläinen teoria loi ajatukselle tieteellisen perustan (ks. Hellsten ja Riihinen 1985, 40–41).

Pekka Kuusen *60-luvun sosiaalipolitiikan* ydinajatus oli se, että sosiaalipoliittiset tulonsiirrot turvaavat taloudellista toimeliaisuutta. Tulontasaus sekä tukee taloudellista kasvua että kuuluu kasvun olennaisiin edellytyksiin. Taloudellisen kasvupyrkimyksen varsinainen tarkoitus on lisääntyvä kulutus, jota sosiaalipolitiikka tukee kokonaiskulutusta lisäämällä. Tulontasaus siirtää kulutusmahdollisuuksia köyhille, joiden kulutusalttius (eli kulutusmenot suhteutettuna käytettävissä oleviin tuloihin) on keskimäärin suurempi kuin rikkaiden. Tämänkaltaisen ”kasvuherätteiden” tai ”aktiivisuusruiskeitten” avulla koko kansa saadaan pysymään mukana yleisessä kasvupyrkimyksessä. Näin palvellaan myös kansalaisten parasta, sillä heidän peruspyrkimyksensä toteutuvat parhaiten silloin, kun mahdollisimman monen elintaso kohoaa.¹⁵ (Kuusi 1961, 18, 22, 49, 59–60.)

”Kun ennen tasa-arvo toteutui siten, että kaikki olivat yhtä köyhiä, niin tulevaisuudessa se voi toteutua siten, että kaikki ovat yhtä rikkaita.”
Taloustieteilijä Matti Pohjola (2005, 279)

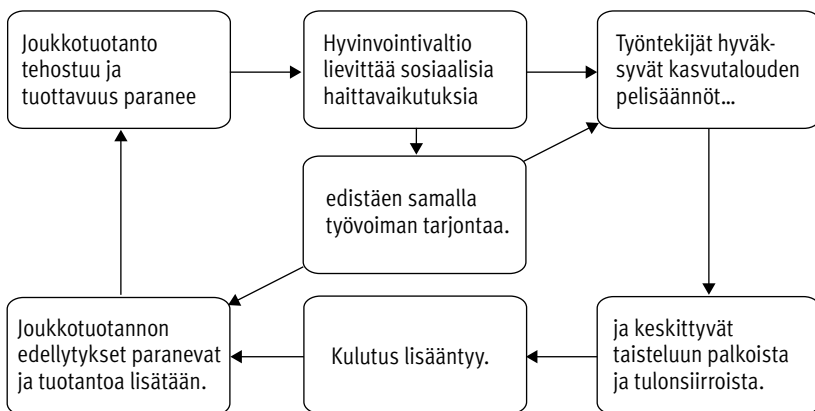
Kulutusmahdollisuuksia kasvattavalla hyvinvointivaltiolla on ollut merkittävä rooli suomalaisen yhteiskunnan rakentamisessa. Sosiologi Pekka Kososen (1998) mukaan hyvinvointivaltio on ollut sekä toisen maailmansodan jälkeisen kasvukauden edellytys että sen seuraus. Hyvinvointijärjestelmät on nivelletty joukkotuotannon ja -kulutuksen ”hyvään kehään” (kuvio 9). Tämän kehän ylläpito on näyttänyt viime vuosikymmeninä suoranaiselta modernisaatiokehityksen elinehdolta (Järvelä 1997a, 125). Myös nykyisessä Euroopan unionissa sosiaalipolitiikka asemoidaan talouspolitiikaksi, joka osallistuu taloudellisen dynaamisuuden ja yhteiskunnallisen eheyden ”hyvän kehän” luomiseen (Andersson 2005, 1).

Hyvin toimivassa tuotannon, kulutuksen ja hyvinvointivaltion kehässä yritykset ja julkinen sektori ovat hyötyneet toisistaan. Julkisesti rahoitettu tuotannon tukeminen ja palkkatyövoiman uusintaminen ovat vakauttaneet yritysten rahoitusta sekä ehkäisseet työvoiman kulumista ja työmarkkinaongelmia. Tulonsiirrot ovat edistäneet joukkokulutusta korvaamalla palkkatyöntekijöille sairaudesta, työttömyydestä ja lastenhoidosta aiheutuvia tulojenmenetyksiä ja tukemalla työstä poissa olevien eli eläkeläisten, pitkäaikaissairaiden, kotiäitien tai esimerkiksi

suom. Tiina Ohinmaa.) Jos Keynesiin olisi uskomisen, niin nyt, vuonna 2012, meillä olisi edessämme vielä kaksikymmentä ahneuden vuosikymmentä. Etenkin ilmastonmuutoksen torjuminen edellyttää, että väärät jumalat kaadetaan jalustalta aikaisemmin.

15 Tämän vastapainoksi Kuusi (1961, 30) kirjoitti kasvupyrkimyksen olevan ”oman itsensä heikentäjä” ja arveli, että kansalaisten inhimillinen kulutuskyky ja -halu on rajallinen.

Kuvio 9. Hyvinvointivaltio ja joukkotuotannon ja -kulutuksen ”hyvä kehä”.

Lähde: Kosonen 1998, 34 (muokattu).

opiskelijoiden kulutusmahdollisuuksia. Julkisesti rahoitettu koulutus ja terveydenhoito ovat parantaneet ja ylläpitäneet työntekijöiden työkykyä sekä tietoja ja taitoja. (Kosonen 1998, 32–33.)

Eläke- ja sairausvakuutusjärjestelmä ja niiden rinnalle kehittynyt muu sosiaaliturva ovat – teknologisen kehityksen ohella – siis mahdollistaneet nopeat tuottavuuden lisäykset ja edistäneet joukkokulutusta. Tämä taas on auttanut tehostamaan joukkotuotantoa. Kehä on noudattanut pääpiirteissään Kuusen ja Keynesin ajatuksia.

Joukkotuotannon ja -kulutuksen ”hyvä kehä” ja sen osana hyvinvointivaltio on saanut osakseen paljon arvostelua. Hyvinvointivaltiota on kritisoitu sen vaikeasta kaksoisroolista kansalaisten markkinariippuvuuden vähentäjänä (dekommodifikaatioteesi) ja taloudellisen toimeliaisuuden edistäjänä (kommodifikaatioteesi). Lisäksi hyvinvointivaltiota on kritisoitu kautta sen historian siitä, että sen rahoitus ei ole kestävä, sen tulokset eivät ole riittäviä tai että se on byrokraattinen. 1970-luvulta lähtien voimistunut tietoisuus ekologisista ongelmista on jonkin verran lisännyt myös ekologista kritiikkiä hyvinvointivaltiota kohtaan. Kritiikin kärki kohdistuu siihen, että hyvinvointivaltiollinen sosiaalipolitiikka on liiaksi sitoutunut edellä kuvaamaamme produktivistiseen hyvinvointimalliin eikä tunnista sen ekologisia rajoja.

Laajasti tulkittuna sosiaalipolitiikan ekologinen kritiikki haastaa koko yhteiskuntapolitiikan ja sen pyrkimykset. Aloitamme oman ekologisen kritiikkimme sosiaalipolitiikan ekologisesta itseymmärryksestä tai pikemminkin sen puutteesta. Sen jälkeen tarkastelemme

”(Pohjois-maisen hyvinvointivaltion) ’malli’ on sinänsä hyvä. Sitten tulee suuri mutta: elämänmuotomme ei ole ekologisesti kestävä.”

Sosiaalipolitiikko Raija Julkunen (2011a, 103)

sosiaalipolitiikan riippuvuutta talouskasvusta ja sen sitoutumista palkkatyöhön, vaurastumiseen sekä kuluttamiseen.

4.2 Kuollut kulma: ekologinen kestävyys

47

Sosiaalipoliittisessa päätöksenteossa ei ole ollut tapana nostaa esiin pitkälle tulevaisuuteen ulottuvia ekologisen kestävyuden kysymyksiä eikä ihmisen ja ekosysteemin välistä kiinteää yhteyttä. Sosiaalipolitiikan asiantuntijat ja kehittäjät eivät ole olleet erityisen kiinnostuneita tulonsiirtojen, kuten ansiosidonnaisten etuuksien sekä monimutkaisen ja monikanavaisen palvelujärjestelmän, arvioimisesta laajemmasta ekologisesta näkökulmasta. He eivät ole myöskään olleet kovin tietoisia ympäristötutkimuksista, joissa on todettu köyhyyden, eriarvoisuuden ja ympäristön tuhoutumisen kytkeytyvän toisiinsa, tai ainakaan näitä tietoja ei ole yhdistetty sosiaalipoliittisiin hyvinvointitutkimuksiin.

Sosiaaliturvaan mahdollisesti liittyvät ekologiset kysymykset ovat suomalaisissa sosiaalipoliittisissa edunvalvontamitteloissa, päätöksenteoissa ja toimeenpanoissa näin jääneet kerta toisensa jälkeen taka-alalle. Esimerkiksi Juhon Saari on todennut, että kestävä kehityksen tavoittelun ja hyvinvointivaltion välinen rajapinta on ohut ja häilyvä. Hän on tarkastellut STM:n hallinnonalaan kuuluvia viime vuosien projekteja (esimerkiksi Paras-hanke ja SATA-komitea) ja huomannut, että kestävä kehityksen mukaiset linjaukset puuttuvat niistä lähes kokonaan. Tämän perusteella hän kirjoittaa, että kestävä kehityksen ja hyvinvointivaltion väliset yhtymäkohdat eivät ole olleet ”ensilinjassa suuntaamassa päätöksentekoa tai muokkaamassa sen sisältöä”. (Saari 2010, 127.)

Jos ekologiset kysymykset sivuutetaan päätöksenteossa, vierastetaan niitä myös sosiaalipolitiikan asiantuntijaseminaareissa ja tutkimuksissa. Sekä Suomessa että kansainvälisissä seminaareissa sosiaalipolitiikan tutkijoiden viime vuosien keskeisiä puheenaiheita ovat olleet lähes kokonaan muut asiat kuin ekologisiin ongelmiin liittyvät kysymykset. Sosiaalipolitiikan eturivin asiantuntijat askaroivat huoltosuhteen heikkenemisen, väestön liian varhaisen eläköitymisen ja työurien pidentämisen kaltaisten asioiden parissa.¹⁶ Kiinnostava yksityiskohta on se, että vuodesta 1978 alkaen järjestetyillä Sosiaalipolitiikan päivillä ympäristökysymyksiä pohtiva työryhmä on saatavilla olevien tietojen mukaan koottu vain yhdeksän kertaa.

¹⁶ Sama pätee kansainväliseen politiikkaan: ihmiskunnan selviytymisstrategioita ei ole katsoettu aiheelliseksi nostaa ominaispainonsa mukaisiksi esimerkiksi G-8- tai G-20-kokousten asialistoille, vaan niissä on keskitytty setvimään talouskriisejä (Kasvio 2011, 40).

”Kestävyys-
teeman kannalta katsottu-
na koko valtavyälän tutkimusta
voi kuvata ’vanhaksi kestävyysdis-
kursiksi’. Hyvinvointivaltion uhista ja
tulevaisuudesta on väitely ilman kestä-
vyyden käsitteitä ja ilman ekologista
näkökulmaa.”

Sosiaalipolitiikko Raija
Julkunen (2011a, 97)

Huoli kansallisen huoltosuhteen heikkenemisestä ja siitä seuraavat eläkejärjestelmää ja hoivapalveluita koskevat käytännön ongelmat ovat oleellisia sosiaalipoliittisia kysymyksiä. Kriittisesti arvioituna ne ovat kuitenkin myös osoitus siitä, miten suomalaisessa sosiaalipolitiikassa ei tunnisteta ekologisen kestävyuden tavoitteita eikä globaalisosiaalista kysymystä. Kuten luvussa 2.1 totesimme, esimerkiksi väestönkasvuun on Suomessa suhtauduttu myönteisesti, vaikka maapallon väkiluku asettaa

kasvavia paineita luonnon kantokyvyille. Lapsilisä-
järjestelmä on konkreettinen ilmaus siitä, että
suomalaisen syntyvyyden edistäminen on
tärkeä tavoite. Lapsiluvun kasvattamista
suosiva lapsilisä määräytyy tällä hetkel-
lä seuraavasti: ensimmäisestä lapsilisään
oikeutetusta lapsesta saa noin 104 euroa
kuussa, toisesta 115, kolmannesta 147, nel-
jännestä 168 ja jokaisesta seuraavasta 190
euroa¹⁷.

Suomalaisen syntyvyyden tukemisen
tarkoitus kuulostaa ymmärrettävältä: on es-
tettävä huoltosuhteen liiallinen vinoutuminen.

Etlan *The Nordic model* -julkaisussa kuitenkin esi-
tetään, että ajatus hedelmällisyyden lisäämisestä hyvinvointivaltion ra-
hoitusongelmien ratkaisemiseksi ei toimi. Lisääntynyt hedelmällisyys
johtaisi käytännössä vielä epäedullisempaan huoltosuhteeseen parin seu-
raavan vuosikymmenen aikana: samanaikaisesti olisi sekä lisää elätettä-
viä, koulutettavia että huollettavia. Pitkän elinajanodotteen vuoksi uudet
vastasyntyneet tulisivat myös elämänmittaisella perspektiivillä pikemmin
hyötymään hyvinvointivaltiosta kuin hyödyttämään sitä. (Andersen ym.
2007, 21, 23.)

Usein esitetään, että Suomen väestönkasvulla ei ole olennaista mer-
kitystä, sillä väestö kasvaa runsaimmin kehittyvissä maissa. Ekologisesta
näkökulmasta kotimainen väestönkasvu on kuitenkin ongelmallista, sillä
kuten luvussa 2.2 totesimme, suomalaisten ekologinen jalanjälki on maa-
ilman suurimpia¹⁸. Suomalaiset kuluttavat nykyisin yhä enemmän myös
muista maista tuotuja luonnonvaroja ja tuottavat yhteistä ilmakehääm-
me saastuttavia hiilidioksidipäästöjä. Ne ovat noin kymmenen kertaa
suuremmat kuin esimerkiksi bolivialaisten päästöt (ks. UNDP 2009), eli

17 On myös esitetty, että lapsilisäjärjestelmällä on ollut suurempien perheiden alempaa perhe-
tukea, tulonhankkimisvaikeuksia ja suurempia kulutusvaatimuksia kompensoiva tehtävä
(ks. Hiilamo 2006, 110–111).

18 Yhdistyneessä kuningaskunnassa – vaikka sen ekologinen jalanjälki on ”vain” maailman
31. suurin – kestävä kehityksen komission pitkäaikainen puheenjohtaja vaati väkilu-
vun radikaalia vähentämistä yhteiskunnan kestävyuden varmistamiseksi (ks. Gough ja
Meadowcroft 2011, 501).

vahingot. Riskit erottaa toisistaan myös se, että länsimaisen sosiaalipolitiikan alkuaikoina teollistumisen seuraukset olivat näkyviä ja koskettivat suoraan monia ihmisiä, mikä helpotti kollektiivisten liikkeitten syntymistä. Ilmastonmuutoksen riskit ovat puolestaan ajassa kaukaisempia ja ulottuvuudeltaan globaaleja, mikä saattaa heikentää ihmisten halua yhteiskunnallisiin muutoksiin. (Stern 2007, 25; Gough ym. 2008, 327.) On myös vaikea osoittaa, mille taholle ongelmien ratkaisu kuuluu ja miten ne tarkalleen ottaen tulisi ratkaista. Ongelmien ratkaisuyritykset voivat lisäksi tuottaa uusia, ennalta arvaamattomia ongelmia.

4.3 Talouskasvuun takertuminen

Nykyinen hyvinvointivaltio ”seisoo talouskasvun varassa”: sen poliittista horisonttia hallitsevat rahoitus ja sen turvaava talouskasvu (Julkunen 2011a, 99). Talouskasvua pidetään usein ratkaisuna, jonka avulla voidaan ylläpitää hyvinvointivaltion ”hyvää kehää” ja parantaa elintasoja (esim. Kiander 2009, 60). On yksinkertaista ajatella, että isommasta kakusta saadaan enemmän verotuloja ja näin voidaan vahvistaa hyvinvointivaltion rahoitusta. Hyvinvointivaltion väitetty kasvuriippuvuus kiteytyy valtiosihteerin Raimo Sailaksen lausumassa: ”tarvitsemme jatkuvaa kasvua pelkästään jo pysyäksemme paikallamme” (ks. Saarinen 2009). Talouskasvun rooli hyvinvointivaltion rahoituksen ratkaisijana ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen kuin Sailas ja varsinkin poliitikot antavat usein ymmärtää.

Julkisessa keskustelussa talouskasvua perustellaan usein sillä, että se tuo lisää työpaikkoja ja parantaa tätä kautta hyvinvointivaltion huoltosuhdetta. Työllisyys ei kuitenkaan sitten 1970-luvun ole enää ollut samanlainen talouskasvun moottori kuin aiemmin, vaan tärkeämmäksi ovat tulleet tieto- ja finanssitalous. Lisäksi innovaatiot (pikemmin kuin työnteko sinänsä) ovat nousseet keskeiseksi talouskasvun tekijöiksi, samoin esimerkiksi tieto- ja kommunikaatioteknologia, koulutus ja kulttuuri innovaatioiden tuottamisen ja tietämisen alustana. (Ks. Vähämäki 2009, 68, 73, 75–79, 144.)

Talouskasvun tavoittelu voidaan kyseenalaistaa myös siksi, että kasvu ei välttämättä poista hyvinvointivaltion rahoitusongelmia. *The Nordic model* -kirjassa Torben Andersen ym. (2007) toteavat, että pohjoismaisen veropohjaisen hyvinvointimallin rahoituksen tekee vaikeaksi kaksi seikkaa tai ”lakia”. Ensinnäkin he viittaavat *Wagnerin lakiin*, jonka mukaan hyvinvointipalveluiden kysynnällä on taipumus kasvaa. Toisena haasteena on *Baumolin laki*: hyvinvointipalveluissa tuottavuus kasvaa hitaammin (jos

lainkaan) kuin muissa palveluissa tai hyödykkeiden tuotannossa.²⁰ Jos ansiotaso nousee hyvinvointipalveluissa ja julkisella sektorilla samaa tahtia kuin muilla talouden alueilla, myös yksikkökustannukset kasvavat niillä nopeammin. Näistä kahdesta tekijästä seuraa se, että sosiaalimenoilla on taipumus kasvaa nopeammin kuin bruttokansantuote. Hyvinvointimallin rahoituksen haasteita lisäävät myös väestön ikääntyminen ja globalisaatio. Andersen ym. toteavat, että talouskasvu sinänsä ei ole ratkaisu hyvinvointivaltion rahoitusongelmiin ja että se saattaa jopa pahentaa niitä²¹. Tämä johtuu edellä kuvattujen seikkojen lisäksi siitä, että eläkkeiden ja muiden tulonsiirtojen tasojen oletetaan seuraavan yleistä ansiotason nousua. (Andersen ym. 2007, 19–22; myös Andersson 2010, 47–48.)

Kun julkisten hyvinvointipalveluiden kysyntä ylittää talouskasvun tuoman lisärahoituksen, joudutaan näitä palveluja vähentämään. Palvelujen vähentämispaineita lisää se, että työvoimavaltai- sten julkisten palvelujen katsotaan usein heikentävän kansantalouden kokonaistuottavuutta. Talouskasvun tavoittelu voikin merkitä jatkuvaa hyvinvointipalvelujen supistamista ja tehostamista. (Ks. Hoffrén 2010, 24.) Tehokkuuden ja tuottavuuden lisäämisen tavoittelu näkyy jo nykyisin esimerkiksi koko julkishallintoa koskevien tuottavuusohjelmien toimeenpanossa sekä siinä, että liiketaloudellisia ajattelu- ja toimintatapoja (uutta julkisjohtamisoppia) sovelletaan yhä laajemmin sosiaaliturvan toimeenpanojärjestelmissä. Käytännössä nämä toimet merkitsevät monissa tapauksissa toimintojen yksityistämistä ja karsimista. (Ks. Eräsaari 2006, 90–94.)

Sosiaalipolitiikan (läheis)riippuvuus kasvutavoitteesta on ymmärrettävää sikäli, että kun kasvun tuloksia voidaan luvata kaikille, voidaan jättää vähemmälle pohdinnalle se, miten niukkoja resursseja jaetaan eri väestöryhmien kesken (ks. Pulliainen 1979, 83). Kasvutavoitteen on ajateltu olevan myös heikompiosai- sten etujen mukainen²². Taloustieteilijöiden esittämä ”tihkumisteoria” eli käsitys siitä, että talouskasvun runsaudet valuvat köyhille markkinoiden ”näkyttömän käden” ansiosta, on kuitenkin kyseenalaistettu kerta toisensa jälkeen (esim. Woodward ja Simms 2006). Talouskasvu ei ole poistanut tulo- ja varallisuuseroja. Pikemminkin tuloerot ovat ainakin Suomessa suurentuneet nopeasti 1990-luvun

20 Baumolin laki tosin perustuu karkeaan tuottavuusnäkemykseen julkisen sektorin osalta. Se ei ota huomioon julkisten palvelujen tuottavuuskehityksen mitta-ongelmia tai näiden palvelujen välillisiä vaikutuksia yksityisen sektorin tuottavuuskehitykseen (ks. kuvio 9, s. 46).

21 Kirjoittajat kuitenkin katsovat talouskasvun olevan avainasemassa korkeamman elintason muodostumisessa tulevaisuudessa (Andersen ym. 2007, 21–22).

22 Jo taloustieteen isänä pidetty Adam Smith (1776) oli tätä mieltä: ”Kannattaa kenties huomauttaa, että työtätekevän köyhälistön, kansan suuren enemmistön, asema näyttää olevan onnellisin ja mukavin edistymisen tapahtuessa, yhteiskunnan vaurastuessa, pikemminkin kuin sen saavutettua täyden rikkautensa. Paikoillaan pysyvässä yhteiskunnassa se on kova ja taantuvassa kurja. Eteenpäin mentäessä on kaikilla kansanluokilla hyvä ja hauska olla. Paikallaan pysyessä on elämä tylsää, taannuttaessa surkeata.” (Book 1, ch.8 [43], suom. Pulliainen 1979, 85.)

alusta lähtien (esim. Riihelä 2009; OECD 2011b). Myös omaisuuserot ovat kasvaneet huomattavasti viimeisten 10–15 vuoden aikana: varakkain viidennes omistaa yli puolet kaikesta varallisuudesta (Hiilamo ja Saari 2007, 265). Sosiaalista eriarvoisuutta on lisännyt myös se, että pienituloisimman kymmenyksen tulot ovat jääneet rajusti jälkeen yleisestä ansiotason kehityksestä (Moisio 2010).

Tuloerojen kasvu näyttää olevan yhteydessä erilaisiin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin. Keskustelua herättäneessä teoksessaan *The spirit level*²³ tutkijat Richard Wilkinson ja Kate Pickett (2009) ovat tarkastelleet eriarvoisuuden yhteyttä sosiaaliseen luottamukseen, mielenterveysongelmiin, eliniänodotteeseen ja lapsikuolleisuuteen, ylipainoisuuteen, lasten koulunkäyntiin, teiniraskauksiin, henkirikoksiin, vankilukuihin ja sosiaaliseen liikkuvuuteen. Heidän johtopäätöksensä on, että sosiaaliset ja terveysongelmat ovat yleisempiä maissa, joissa on suuret tuloerot²⁴.

4.4 ”Työ on parasta sosiaaliturvaa”

”Työ on aina ollut ensisijaista ja sosiaaliturva toissijaista.”
 Sosiaalipolitiikko Jorma Sipilä (2011, 359)

”Työllisyys on yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin ja onnellisuuden kannalta tärkeä tekijä”, kirjoittaa Jaakko Kiander (2011, 55) eikä suinkaan ole yksin näkemysineen. Työ on edelleen keskeinen osa suomalaista palkkatyöhön perustuvaa hyvinvointimallia. Sosiaalipolitiikan ekologisessa kritiikissä arvostellaan kuitenkin hyvinvointivaltiota siitä, että se keskittyy liikaa palkkatyön edistämiseen muuta hyvinvointia edistävän toiminnan kustannuksella²⁵: onhan sosiaalipolitiikan kohteena koko ihmisen elämä, ei vain toimeentulosta ja työstä huolehtiminen. Perinteinen hyvinvointivaltio on ollut kyvytön rakentamaan sosiaaliturvaa, joka asettuu pikemmin elämän kuin työn tai kansalaisuuden tasolle (Vähämäki 2009, 231). Todellinen hyvinvoinnin politiikka on siis puuttunut.

Tästä näkökulmasta on ongelmallista, että nykyiseen sosiaalipolitiikkaan kuuluu aiempaakin selvemmin kansantalouden kilpailukyvyyn ja tuottavuuden painottaminen (ks. Kananen 2008, 247; myös Cerny

23 Suom. *Tasa-arvo ja hyvinvointi* (2011).

24 Tutkimustulokset ovat synnyttäneet kritiikkiä ja tuottaneet empiirisiä jatkotutkimuksia (ks. Kangas 2011).

25 Palkkatyön kritiikki on toki tuttu jo 1980-luvulta, jolloin esimerkiksi Joachim Hirsch (1983, 84–85) kritisoi sosiaalipolitiikkaa siitä, että se toimii pääoman kasvupakkoa tukevana työvoiman reproduktio- eli uusintamisjärjestelmänä.

1990, 53). Kehitystä selittää muun muassa Euroopan unionin jäsenyys, joka tuo suomalaiseen sosiaalipolitiikkaan ehtonsa – jotka eivät ole erityisen sosiaalisia. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysturvajärjestelmien lausunnoissa valtioneuvoston EU-selonteosta (StVL 10/2009) todetaan, että unionin jäsenvuodet ovat olleet tuloerojen kasvun ja eriarvoistumisen aikaa maassamme. Lissabonin strategian edetessä sosiaaliturvajärjestelmien merkitys eurooppalaisen yhteiskuntamallin itseisarvona on heikentynyt ja vahvemmaksi on noussut ajatus talouden ja työllisyyden edistämisestä. Tällöin sosiaalipolitiikka näyttäytyy välineenä sosiaaliturvajärjestelmien sopeuttamiselle talouden muutokseen. (Ks. Palola 2007 ja 2010, 31, 44–46.) Vastaavasti EU:n työllisyysstrategiat ovat toistuvasti korostaneet, että sosiaaliturvan tulee olla työhön kannustavaa. Aktivointi on siis Suomessa tuontitavaraa. (Karjalainen 2011, 232.)

Ansiotyön tärkeyttä perustellaan kansantaloudellisilla tekijöillä. Tämä näkyy EU-maiden hyvinvointipolitiikan muutoksessa, jota on kuvattu siirtymäksi keynesiläisestä hyvinvointimallista kohti ”schumpeterilaista työvelvoitemallia” (*workfare model*). Siinä sosiaalipolitiikka – ja ihmisten hyvinvointi – alistetaan taloudelle ja työmarkkinoiden suuremman joustavuuden ja julkisten menojen pienentämisen vaatimuksille. (Heikkilä 1999.) Sosiaaliturvan edellytetään palauttavan ihmiset trampoliinin lailla julkisen turvan piiristä talouden joustaviksi tuotantotekijöiksi. Kun aikaisemmin tulonsiirroilla tavoiteltiin oikeudenmukaisuutta, nyt tavoitellaan töihin kannustamista (ks. Björklund 2008).

Aktivoinnin ideat sekä tuottavuuden ja talouskasvun tavoittelu käyvät selvästi ilmi suomalaisen sosiaalipolitiikan asiakirjoista, kuten valtionhallinnon viime vuosien mietinnöistä. Esimerkiksi valtioneuvoston kanslian asettaman kasvutyöryhmän väliraportissa todetaan, että ”on syytä huolehtia siitä, että sosiaaliturvajärjestelmä tukee oikealla tavalla yksilötason panostuksia tuottavuuteen” (Valtioneuvoston kanslia 2010, 78–79). Raportin mukaan ainoastaan yksilöiden ja yhteisöjen omatoimisuutta ja oman tilanteen parantamista tukeva joustava sosiaaliturva mahdollistaa kasvun. Samansuuntaisia painotuksia löytyy myös Matti Vanhasen toisen hallituksen sosiaaliturvan kokonaisuudistusta valmistelleen SATA-komitean (2007–2009) (STM 2009, 33) raportista: ”Kilpailuvaltiossa aktiivisuutta edistävä sosiaaliturva saa näkyvämmän roolin ja passiivinen turva joutuu kriittiseen punnintaan.”

Aktivoinnin idean mukaisesti suomalaisen sosiaalipolitiikan yhdeksi yleisesti hyväksytyksi lähtökohdaksi on muotoutunut se, että ”työ on parasta sosiaaliturvaa”. Näin todetaan myös pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (2011). Nykymuotoinen, EU:n linjauksen mukainen sosiaalipolitiikka osallistuu työhaluisten subjektien luomiseen ja tuotta-

”Tavoitteena on, että elinikäinen työssäoloaika pitenee kolmella vuodella vuoteen 2020 mennessä.”
(STM 2011, 7)

miseen (ks. Vähämäki 2009, 193, 206). Parhaassa tapauksessa aktivointi voi edistää heikompiensaisten työllistymismahdollisuuksia ja osallistumista yhteiskuntaan. Aktivointi voi auttaa esimerkiksi osatyökykyisten pääsyä ns. välityömarkkinoille. Toisaalta välityömarkkinoille sijoittuminen auttaa vain harvoin avoimille työmarkkinoille sijoittautumisessa. Aktivointitoimia vaille jäävät lisäksi kokonaan ne, jotka ovat kaikkein vaikeimmin työllistettävissä erilaisten sairauksien tai sosiaalisten ongelmien vuoksi.

Kritiikki voidaan kohdistaa myös siihen, että aktivointipolitiikassa työstä on tullut moraalinen arvo, jonka mahdolliset epämoraaliset seuraukset on ulkoistettu: ”kaikki työ on arvokasta”²⁶.

”Talouspolitiikan tavoitteena tulisi olla täystyöllisyys ja sellainen talouskasvu, joka on sopusoinnussa täystyöllisyyden kanssa.”

Taloustieteilijä Jaakko Kiander (2011, 55)

Palkkatyötä kriittisesti arvioiden voidaan jopa väittää, että työstä on tullut pakkotyötä, kultti tai riitti: se ei lupaa pelastusta, vaan sitä on palvottava.

(Vähämäki 2009, 168, 222, 228.) Ansiotyön tarkeyttä ei ole tapana kyseenalaistaa myöskään ekologisesta näkökulmasta. Jopa ydinvoimaa perustellaan työllisyysnäkökohdilla, vaikka se vaarantaa satojen tulevien sukupolvien elämän.

Harvemmin näkee pohdintaa siitä, kuinka nykyisenkaltainen työ kytkee meidät luontoa tuhoavaan talousjärjestelmään. Yksi selitys tälle on pitkälle viety työnjako, joka tekee vaikeaksi hahmottaa, mitkä ovat oman työn tai ammatin kokonaisuusvaikutukset ja vaikutukset luonnonympäristön tai globaalin oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Lisäksi ajatus eettisesti ”oikeasta elinkeinosta” on kilpailuyhteiskunnan logiikalle vieras. (Ks. White 2009, 52–54, 62–63.)

Keskeinen syy työn ja työllisyyden merkityksen korostamiseen sosiaalipolitiikassa on se, että tuotannon ja kulutuksen sisäkehälle sijoittuvat työmarkkinajärjestöt ovat koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan olleet keskeisiä hyvinvointietuuksien ja -palvelujen kehittäjiä. Harjoitettu jakopolitiikka on ollut korporatiivista etupolitiikkaa (tulopolitiikkaa), jonka avulla on haettu työn ja pääoman kompromissia (ks. Heinonen 1990, 273).

Etujärjestöinä työmarkkinajärjestöt ovat edistäneet ensi sijassa oman jäsenkuntansa intressejä. Tulopoliittisten kiistojen voittajia ovat olleet pysyvissä työsuhteissa työskentelevät ja hyvin toimeentulevat kansalaiset. Muiden edut ja ongelmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Tämä näkyi esimerkiksi SATA-komitean epäonnistuneissa yrityksissä korottaen perusturvaetuuksien tasoa. Yritykset kariutuivat, koska työmarkkinajärjestöt

26 Ajattelutavalla on pitkä historia. Jo vuonna 1884 ajattelija ja taiteilija William Morris piti esitelmässään *Useful work versus useless toil* nykyaikaisen moraalin uskonkappaleena sitä, että kaikki työ on itsessään hyvä asia.

vaativat rahaa myös ansioturvan saajille, jos vähäosaisempien perusturva korotetaan. Työmarkkinaosapuolten neuvotteluissa sosiaalipoliittisesta paketista eli sosiaaliluposta sovittiin vuonna 2009, että perusturvan tasoa ei koroteta ilman ansiosidonnaisten etuuksien tason parantamista. (Ks. Soininvaara 2010, 279.) Myös nykyisessä Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (2011) on maininta siitä, että perus- ja ansioturvan kytkös työttömyysturvassa säilytetään.

Suureksi osaksi etujärjestöjen harjoittaman tulopolitiikan seurauksena sosiaaliturvajärjestelmästä on muodostunut monimutkainen ja monitasoinen, ihmisiä eri kasteihin jakava systeemi. Viime vuosina se on turvannut heikosti nimenomaan kaikkein huonoimmassa asemassa olevien ihmisten etuja. Tutkimukset osoittavat, että erityisesti työmarkkinoiden ulkopuolella olevien, perusturvaetuksilla elävien toimeentulo-ongelmat ovat lisääntyneet (Moisio 2010). Myös toimeentulotuen saamista on tiukennettu ja ei-tuottavien päihde- ja mielenterveysongelmaisten ihmisten palveluita on heikennetty (esim. Hirvilammi ja Laatu 2008; Eronen ym. 2010). Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa näkyy vahvasti työmarkkina-asemaan perustuva jako: sosiaaliturvan palvelut ja asiakkaat jakautuvat esimerkiksi terveydenhuollossa selvästi sisä- ja ulkopuolisiin (Hiilamo ym. 2010, 7). Produktivismin näkökulmasta ihmiset tulevat tunnustetuiksi lähinnä tuotantokoneiston välineinä (Latouche 2010, 13). Tällöin tuottamattomat ihmiset ovat lähes jätteisiin verrattavia haitakkeita – heidän eivät pysty kuluttamaan niin kuin konsumeristisen yhteiskunnan normit edellyttäisivät.

4.5 Olkaamme kuluttajia

Konsumerismiin eli kulutuskeskeiseen elämäntapaan sidotun sosiaalipolitiikan julkilausuttuna tavoitteena on kulutuksen kasvattaminen ja elintason nousu. Sosiaalipolitiikassa pyritään poistamaan *suhteellista köyhyyttä* turvaamalla kaikille ihmisille riittävät resurssit sellaiseen elämäntapaan, joka on ”tavanomainen tai hyväksytty tai johon ihmisiä kannustetaan siinä yhteiskunnassa, johon he kuuluvat” (Townsend 1979, 31). Tavoite on teoriassa kannatettava. Voidaan pitää sosiaalisesti oikeudenmukaisena, että sosiaalipoliittisten tulonsiirtojen taso nousee niin, että sosiaaliturvan varassa elävät ihmiset ja heidän kokemuksensa eivät liiaksi erkaannu vallitsevasta elämänmenosta. Sen sijaan

”Köyhyyden suhteellisuus on tiivistetty aforismiin, jonka mukaan köyhä ei ole se, jolla on vähän vaan se, joka haluaa lisää. Täältä kannalta miljonääri voi olla köyhempi kuin köyhä.”
Filosofian tutkija ja tietokirjailija
Jakke Holvas (2002, 130)

ongelmallista on, että nykyisenkaltaisen yhteiskunnan ”tavanomainen ja hyväksytty” elämäntapa on vääjäämättömän kulutuskeskeinen – ja sitä myötä resursseja kuluttava ekologinen uhkayritys.

Vauraisissa kulutusyhteiskunnissa yksilön suhteellinen asema määrittyy vahvasti kulutusmahdollisuuksista ja statuskulutuksesta: siitä, mikälainen auto pihassa on, missä käydään lomamatkoilla ja mitä lapset harrastavat. Jatkuvan kasvun kulutuskulttuurissa kulutus”tarpeet” eivät koskaan tyydyty vaan niitä tuotetaan lisää. Paradoksaalista onkin, että kulutustason noustessa suhteellista huono-osaisuutta ei voida koskaan täysin poistaa. Taloustieteilijä Fred Hirsch (1977, 20) kirjoitti jo 1970-luvulla *kasvun sosiaalisista rajoista* eli siitä, että kasvaneen kulutustason tai paremman sosiaalisen aseman saavuttaminen ei välttämättä lisää niiden tuottamaa tyydytystä. Kasvusta huolimatta sosiaalinen niukkuus säilyy, sillä kaikki ihmiset eivät voi saavuttaa korkeinta suhteellista asemaa tai omistaa harvinaisia hyödykkeitä. Talouskasvu siis lisää suhteellisesta asemasta kilpailemista ja tungosta: toisten vaurastuessa toiset yrittävät ohittaa heidät. Tämä saattaa vähentää kaikkien hyvinvointia, kun esimerkiksi liikeneruuhkat lisääntyvät autoistumisen myötä. Lopputulos muistuttaa lähinnä nollasummapelejä. (Hirsch 1977, 6–7, 20–26.)

Kasvutaloudessa sosiaalisesti hyväksyttävään elämäntapaan kuuluu alati laajentuva joukko kulutushyödykkeitä, ja markkinoille tulevista uusista (kerskakulutus)tuotteista tulee ajan myötä osa ”välttämättömyys”kulutusta. Tämä tulee esiin selvästi kulutustutkijoiden laatimissa viitebudjeteissa (Ilmonen 2007, 362–363; Lehtinen ym. 2010.) Valitettavasti jo ilman mitään lisähyödykkeitä nykyinen suomalainen kulutustaso on ekologisesti kestämaton (ks. luku 3.1). Suomen kaltaisissa rikkaissa maissa köyhyyden poistaminen alhaisimpien tulokymmenysten kulutusmahdollisuuksia kasvattamalla onkin ongelmallista, sillä vaurastuminen lisää ympäristöhaittoja.

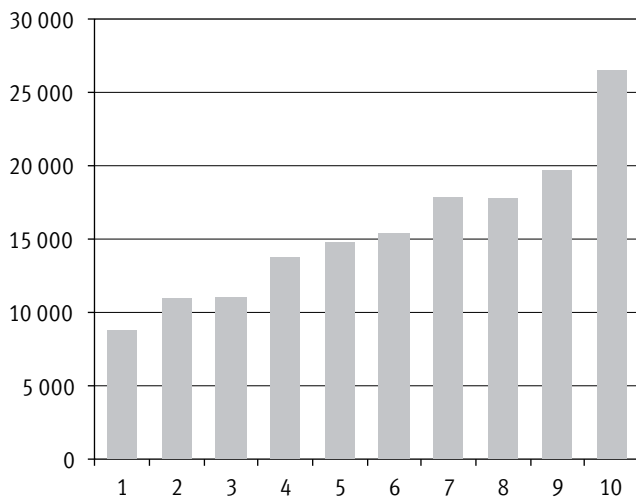
Uusimmissa tutkimuksissa tulojen ja ympäristövaikutusten on havaittu olevan yhteydessä toisiinsa: mitä suuremmat tulot, sitä suurempi ympäristörasitus. Tutkijat Juha Nurmela ja Ilmo Mäenpää (2009) ovat laskeneet tilastotiedoista, että vuonna 2006 jokaisesta Suomessa kulutetusta eurosta aiheutui 780 grammaa hiilidioksidipäästöjä ja 1,5 kiloa luonnonvarojen materiaalista kulutusta. Näiden kertoimien perusteella Juha Nurmela (julkaisematon lähde) on laskenut Kulutustutkimus 2006 -aineistosta eri tulokymmenysten kulutuksen hiilidioksidipäästöt ja luonnonvarojen kokonaiskulutuksen (TMR). Luvut osoittavat, että kokonaiskulutuksen hiilidioksidipäästöt ja luonnonvarojen kulutus yleensä kasvavat siirryttäessä pienituloisemmasta suurituloisempaan kymmenykseen (ks. kuvio 10). Samankaltainen yhteys havaittiin suomalaisten kotitalouksien materiaalitehokkuutta koskevassa

”Matka, ihana tekosyy ostoksille.”
Otsikko Helsingin Sanomien Nyt-liitteessä
1/2012

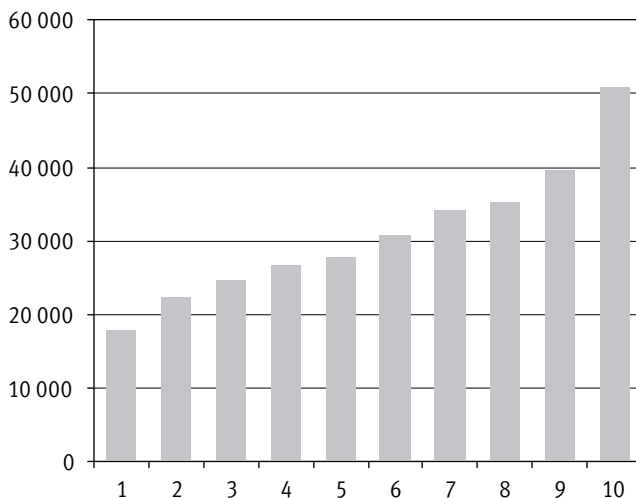
tutkimuksessa (Kotakorpi ym. 2008, 62) ja ruotsalaisissa kotitalouksien ympäristövaikutuksia tarkastelevissa tilastoissa (Wadeskog ja Larsson 2003, 37).

Kuvio 10. Ympäristövaikutukset eri tulodesiileissä Suomessa.

a) Hiilidioksidipäästöjen määrä eri tulodesiileissä vuonna 2006 (kg/kulutusyksikkö).

b) Luonnonvarojen kokonaiskulutus (TMR) eri tulodesiileissä vuonna 2006 (kg/kulutusyksikkö).

Lähde: Juha Nurmela, Tilastokeskus (julkaisematon).

Ekologisen kestävyuden kannalta yksi sosiaalipolitiikan ongelma on se, että siitä puuttuu kokonaisvaltainen jakopoliittinen näkökulma. Suhteellista huono-osaisuutta, toimeentulominimejä ja köyhyysrajoja käsittelevässä sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa ja keskustelussa jää usein vähälle huomiolle niiden kääntöpuoli, kuten *suhteellinen yltäkylläisyys* tai kerskakulutus. Vaikka verotusta on osittain porrastettu tulojen mukaan ja rikkaita on näin muistutettu yltäkylläisyydestään, näyttävät sosiaalipolitiikassa vaikuttavan yhä oppialan vakiinnuttajan Eino Kuusen (1931, 16) esittämät menettelytavat, joiden mukaan ei ole oikein, että ”ylempänä olevia vedetään alaspäin”. Rajallisella maapallolla ja globaalien oikeudenmukaisuuden näkökulmasta alempien luokkien nostaminen ylöspäin ei kuitenkaan ole kestävä, jos se edellyttää vaurauden yleistä kasvattamista ja tätä kautta luonnonvarojen kulutuksen ja kasvihuonekaasupäästöjen kasvua.

Kulutuskeskeisyys voidaan haastaa myös hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. Kulutusta lisäävän elintason nousuun ja resurssikeskeiseen hyvinvointikäsitteeseen sitoutunut sosiaalipolitiikka on ollut pikemminkin kulutuspolitiikkaa kuin hyvinvointipolitiikkaa. Kriittisesti tarkasteltuna sosiaalipolitiikka on tällöin saattanut perustua tyytymättömyyteen ja sen ylläpitämiseen. Kuten General Motorsin tutkimusjohtaja Charles Kettering oivalsi jo 1920-luvulla, taloudellisen vaurauden avaintekijä on järjestelmällinen tyytymättömyyden luominen (ks. Rifkin 1994, 184). Vain tyytymätön ihminen haluaa koko ajan uutta ja lisää. ”Tarpeet” siis liittyvät deprivatioon, siihen että ihmiseltä puuttuu jotain (ks. Jackson ja Marks 1999, 428).

Havainto liittyy myös kasvuun sidotun sosiaalipolitiikan hyvinvointivaikutuksiin. Toisin kuin on aiemmin oletettu, talouskasvun ja hyvinvoinnin yhteys on ollut Suomessa ja monissa muissa vauraissa OECD-maissa jo pitkään kyseenalainen ja ristiriitainen. Sosiaalipolitiikko Kyösti Raunio (1983, 225–229) totesi jo 1980-luvun alkupuolella, että talouskasvua tavoittelevalla yhteiskunnalle on ominaista, että elintason kasvaessa myös psykososiaaliset ongelmat, kuten avioerot ja päihteidenkäyttö, lisääntyvät. Lukuisat muut tutkimukset antavat tukea *Easterlinin paradoksille*, jonka mukaan maiden saavutettua tietyn tulotason kasvanut ostovoima ei pitkällä aikavälillä enää lisää ihmisten hyvinvointia tai onnellisuutta (Easterlin 1974; Hirvonen ja Mangeloja 2006; Hoffrén 2008; Victor 2008, 124–131; Andersson 2010, 44; Jackson 2011, 61–65). Näitä tutkimustuloksia on myös kyseenalaistettu (Stevenson ja Wolfers 2008; Sacks ym. 2010). Kuten Maailman tila 2010 -projektin johtaja Erik Assadourian (2010, 36) kuitenkin kirjoittaa, ”perimmältään on epäolennaista, johtaako suuri kulutus parempaan hyvinvointiin, jos kulutuksen kasvu vaurioittaa maapallon toimintaa”.

”Pakko saada.”
Maanlaajuisten
vaatekaupan mainos

Seuraavaksi tutkimme, miksi ekologisen kriisin kohtaaminen on ylipäänsä niin vaikeaa. Miksi kiinnityimme nykyiseen hyvinvointimalliin?

5

Toisinkin voisi ajatella

Onko maailmanlaajuisen ekososiaalisen ongelman ja sosiaalipolitiikan ongelmallisten sitoumusten taustalla yhteistä nimittäjää? Kuvailimme väestönkasvuun, vaurauden tavoitteluun ja teknologiseen kehitykseen vaikuttavia ajattelutapoja ja uskomuksia. Hahmottelemme siirtymistä ekologiseen ajattelumalliin ja esitämme, että meidän tulisi kyseenalaistaa kasvupakko ja siirtä laajaan käsitykseen hyvinvoinnista.

5.1 Ihminen ensin?

Maailmamme on ihmiskeskeinen. Ihminen on valmis taistelemaan niukoista resursseista ja ryöväämään elintilaa muilta lajeilta ja tulevilta sukupolvilta eikä ymmärrä, että ekologiset ja sosiaaliset ongelmat ovat monin tavoin toisiinsa kytkeytyneitä. Lisäksi ihminen katsoo tulevaisuuteen lähinnä oman yksilöllisen urakehityksensä tai oman perheensä hyvinvoinnin näkökulmasta. Emme useinkaan tule ajatelleksi, miten syvälle pinttyneisiin ajattelutapoihin ja oletuksiin toimintamme kiinnittyy ja minkälaiseen toimintaan ajattelutavat meitä ohjaavat. Seuraavaksi tutustumme muun muassa systeemiteoriaa kehittäneen tutkija Gregory Batesonin näkemykseen ajattelutapojen roolista ekologisen kriisin selittäjänä.

IPAT-yhtälö määrittelee ympäristövaikutuksille kolme selittävää tekijää. Myös Bateson (1985, 490) on löytänyt ekologiselle kriisille kolme suurta selittäjää. Ne ovat teknologinen kehitys, väestönkasvu ja länsimaisen kulttuurin virheelliset ajattelutavat ja asenteet. Kaksi ensin mainittua ovat samat kuin yhtälössä, kolmas on erilainen – joskin erityisesti yhtälön A-tekijä, vaurastuminen ja sen tavoittelu, on mitä suurimmassa määrin ajattelutapoihimme kiinnittyvä asia.

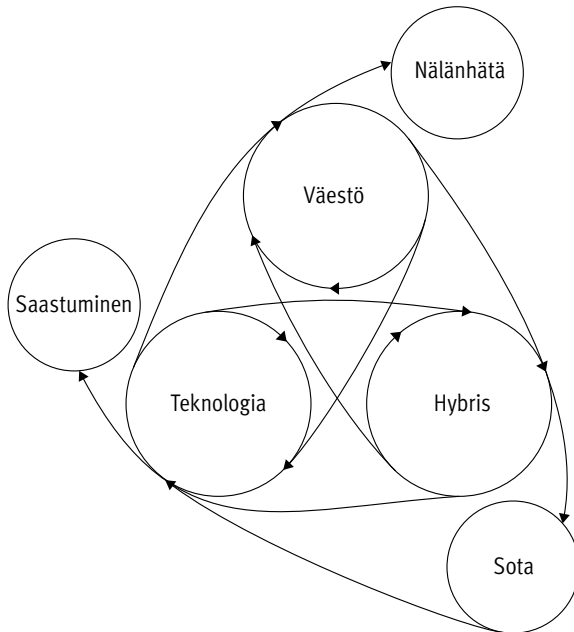
IPAT-yhtälön laatijoiden tavoin Bateson korostaa, että kriisin osatekijät ovat yhteydessä toisiinsa: olisi tuhoisaa kuvitella, että voisimme pelastautua muuttamalla vain yhtä niistä. Väestönkasvu kiihdyttää tekniikan kehitystä ja saa meidät pitämään luonnonympäristöä vihollisena. Teknologia edistää väestönkasvua ja vahvistaa ylimielisyyttämme, hybristä luonnonympäristöä kohtaan. Jokainen näistä tekijöistä on itseään vahvistava (ks. kuvio 11): väestö kasvaa sitä enemmän, mitä suurempi se on. Niin

”Hybris’ merkitsee sellaista kiittämättömyyden ja ylimielisyyden yhdistelmää, joka saa meidät kyltymättömästi tavoittelemaan yhä enemmän ja enemmän. Sen varsinainen ydin ei kuitenkaan ole niinkään halujen seuraamisessa vaan tyytymättömyydessä ihmisen rajallisuuteen. ’Hybriksen’ tilassa ihminen tavoittelee jotakin, joka ei ole hänen osansa.”

Filosofi Johannes Ojansuu
(2008, 93)

kauan kuin väestönkasvu jatkuu, eloonjäämiseen kohdistuu uusia uhkia (kuten nälänhätä). Mitä enemmän teknologiaa meillä on, sitä nopeammin syntyy uusia keksintöjä. Mitä enemmän uskomme omaan ”valtaamme” vihameielisen ympäristön suhteen, sitä enemmän ”valtaa” meillä tuntuu olevan ja sitä pahansuovemmalta ympäristö meistä vaikuttaa. (Bateson 1985, 488, 490, 492.)

Kuvio 11. Ekologisen kriisin dynamiikka.

Lähde: Bateson 1985, 491.

Kuvio osoittaa ajattelutapojen ohittamattoman roolin nykyisessä ekologisesti ja sosiaalisesti huonossa kehässä. Millaisia nämä haitalliset ajatusmallit ja uskomukset sitten ovat? Esitämme muun muassa Batesonin erittelyyn (Bateson 1985, 492–493)²⁷ nojautuen, että ihmiskeskeinen ajattelu sisältää seuraavia oletuksia:

27 Ks. myös Catton ja Dunlap 1980, 17–18; Haila 2009, 173–174.

- 1) Maailmassa on rajattomat mahdollisuudet.
- 2) Ihmisen historia on edistystä.
- 3) Ihminen on erilainen kuin muut olennot ja hallitsee niitä.
- 4) Ympäristön yksipuolinen hallinta on mahdollista ja tavoiteltavaa, jolloin asetelmaksi tulee ”ihminen vastaan ympäristö”.
- 5) Tärkeintä on yksittäinen ihminen (tai yksittäinen yritys, yksittäinen kansakunta), jolloin asetelmana on ”minä vastaan muut”.
- 6) Ihminen on kohtalonsa herra. Ei ole ongelmaa, jota emme kykenisi ratkaisemaan.
- 7) Teknologia mahdollistaa mitä vain.
- 8) Taloudellisten näkökohtien tulee hallita päätöksentekoa.
- 9) Asioita tarkastellaan lyhyen aikavälin etuja painottaen.
- 10) Hyvinvointi liittyy lähinnä ihmisen aineelliseen elintasoon.

Viime vuosisatojen uskomattoman nopea teknologinen kehitys on perustunut tämäntapaisiin ajatuksiin. Sen saavutukset ovat kiistämättä suuria. Osittain teknologia on myös lievittänyt ekologisia ongelmia. Samalla kuitenkin monet teknologiset aikaansaannokset ovat olleet ekologisesti vaarallisia ja kasvattaneet ekologisten ongelmien suuruusluokkaa. Batesonin mukaan saavutuksien tuhoisuus osoittaa, että niiden lähtökohdana olevat ajatukset ovat virheellisiä.²⁸ Myös ekologinen teoria osoittaa ajatustapamme erheellisiksi: ihminen, joka voittaa ympäristön, tuhoaa itsensä. (Bateson 1985, 493.) Perustavin ongelma onkin se, että teknologian odotetaan ratkaisevan nykyiset ekologiset ongelmat, joita se on pitkälti ollut itse aiheuttamassa. ”Hyvä” ja ”paha” teknologia ovat kuin jang ja jin: ne ovat toisistaan riippuvaisia, hyvää ei ole ilman pahaa. Esimerkiksi uusi viestintäteknologia tarjoaa aiempaa paremmat mahdollisuudet levittää tietoa ekologisista ongelmista ja vaikuttaa niihin sekä vähentää ympäristön kuormitusta mutta luo toisaalta myös paremmat edellytykset kulutus-tavaroiden mainonnalle ja kulutuskeskeisen elämäntavan levittämiseksi maapallon jokaiseen kolkkaan. Lisäksi teknologian kehitys kiihdyttää esimerkiksi tietokoneiden, matkapuhelinten ja mp3-soittimien tuotantoprosesseja ja aiheuttaa täten valtavia jäteongelmia.

”Minä vastaan muut” -ajattelu on ohjannut kansakunnat ja yhteiskunnalliset ryhmät kilvoittelemaan elintilasta, luonnonvaroista ja materiaalisesta vauraudesta, minkä vuoksi elämme vahvasti eriarvoistuneessa maailmassa. Sodat syttyvät usein luonnonvaroista kilpailtaessa. Lisäksi ympäristöolosuhteiden muutoksen aiheuttamat nälänhädät, epidemiat ja konfliktit tuottavat muuttovirtoja, jolloin rajojen yli pyrkiviä ihmismassoja saatetaan torjua sotilaallisin voimin (ks. Kasvio 2011, 40). Toisaalta

28 Teknologiassa ihmiset tuntuvat turvautuvan kovin usein ”pikkupojan ongelmanratkaisuun”: jos maapallolla ei esimerkiksi riitä ravintoa kaikille, jalostetaan nopeammin kasvavia eläimiä (ks. Holvas ja Vähämäki 2005, 99–100).

sodat itsessään tuhoavat luontoa. Voidaan myös sanoa, että ihminen käy sotaa ympäristöä vastaan (ks. Haila 2005). Tästä on käytetty termiä *ecocide*, ympäristön murha (Adley ja Grant 2010; ks. myös Austin ja Bruch 2000). Historialliseksi esimerkiksi käy Espanjan keskiosien metsien katoaminen 1500-luvulla, jolloin Englantia epäonnisesti valloittamaan lähteneen ”voittamattoman Armadan” rakentamiseen vaaditut metsähakkuut aiheuttivat peruuttamattoman eroosion. Sotaa ympäristöä vastaan käydään myös Suomessa. Esimerkiksi kaivosyritysten on annettu tavoitella kasvua tuhoamalla ympäristöä, ja suurpedoista susi ja ahma ovat muun muassa salametsästyksen vuoksi uhanalaisia.

Ongelmallista on myös ajallemme tyypillinen lyhyt aikaperspektiivi ja taloudellisen toiminnan lyhytjänteinen nopeus: resursseja kulutetaan sellaista tahtia, etteivät ne ehdi uusiutua. Kapitalismi on siis liian vauhdikas jopa oman etunsa kannalta. (Honoré 2010, 14–15.) Nopeus myös estää pohtimasta toimintamme seurauksia pitkällä aikavälillä, vaikka esimerkiksi hiilidioksidipäästöjen vaikutusaika ilmakehässä on useita satoja, jopa tuhansia vuosia.

Ihmiskeskeisen ajattelutavan puutteet ja siitä aiheutuvat ekologiset ongelmat ovat olleet tiedossa jo kauan. Esimerkiksi historioitsija Gabriel Hanotaux ennusti teoksessaan *L'Énergie française* vuonna 1902, että tavoitellessamme nopeutta kulutamme nopeasti loppuun maapallon hiilivarat (ks. Kern 2003, 126). 1960-luvulla biologi Rachel Carsonin (1962) *Silent spring* herätteli ekologista tietoisuutta. Vuonna 1972 ilmestynyt Rooman Klubin tilaama ja julkaisema *The limits to growth* (Meadows ym. 1972) on maailman myydyimpiä tietokirjoja²⁹. Miksi toimintaamme ohjaavat ajattelutavat eivät kuitenkaan ole juuri muuttuneet?

Yksi selitys voi olla se, että globaalia ekokatastrofia ei ole vielä tapahtunut ja että alueelliset ekokatastrofit ovat enimmäkseen kehkeytyneet muualla kuin läntisissä teollisuusmaissa: esimerkiksi maailman pahimmin saastuneet alueet sijaitsevat Kiinassa, Intiassa, entisen Neuvostoliiton maissa, Perussa ja Sambiassa (Blacksmith Institute 2007). Toinen syy voi olla se, että katastrofivaroituksiin turrutaan. Kolmanneksi voidaan ajatella, että saatavilla oleva tieto ihmisen ja luonnon keskinäisestä riippuvuudesta ja maailman tilasta ei ole kyennyt läpäisemään hybriksemme palomuuria: ympäristön hallinnasta lähtevä luontosuhde on saanut ihmi-

”Nykyaikainen ihminen saattaa helposti unohtaa sen tosiasian, että hänen olemassaolonsa on kasvikunnan armoilla: kasvit vangitsevat Auringon energian käyttökelpoiseen muotoon ja valmistavat ne perusravintoaineet, joita ihminen elääkseen tarvitsee.”

Biologi Rachel Carson (1970, 71, suom. Pertti Jotuni)

29 Suom. *Äänetön kevät* (1972) ja *Kasvun rajat* (1974).

sen kuvittelemaan, että olemme riippumattomia ekosysteemistä, vaikka olemme siitä täysin riippuvaisia – ekosfäärin osa. Tutkijat Miklós Antal ja Janne Hukkinen (2010, 937–938) luonnehtivat tätä ristiriitatilannetta ”ihmisen kaksoissidokseksi”. Ihmisen ja luonnon välinen yhteys on ilmeinen, kun puhutaan ravinnon ja juomaveden tarpeesta ja puhtaasta hengitysil-
masta, mutta mitä kauemmas perustarpeiden tyydyttämisestä liikutaan, sitä heikommin yhteys hahmottuu – ja sitä helpompaa on vaatia kaikille lisää kaikkea hyvää. Myös suomalainen kulutus on loitontunut perustarpeista ympäristölle haitallisin seurauksin, kuten luvussa 4.5 kuvasimme. Merkkejä keskinäisen riippuvuuden ymmärtämisestä on kuitenkin nähtävissä, kuten seuraavaksi esitämme.

5.2 Kokonaisuuden ehdot

Koska ihmisen hyvinvointi riippuu luonnonympäristön ja muiden eliölajien tilasta, sosiaalisen erottaminen ekologisista kysymyksistä on mahdollonta. Luonto on läsnä kaikessa ihmisen toiminnassa. Tämä ei tarkoita pelkästään sitä, että ekologia asettaa tekemisemme ulkoiset rajat, vaan myös sitä, että yhteiskunnat ja luonnonmaailma ovat yhteen kudottuja (Haila 2009, 167).

Useat yhteiskuntatieteilijät ovat tunnistaneeet yhteiskuntien ja luonnonmaailman yhteyden ja pyrkineet lähentämään niitä koskevia näkökulmia. Sosiologi Erik Allardt ennusti 1970-luvulla, että puhtaaseen ympäristöön liittyvät arvot tulevat ”todennäköisesti saamaan tärkeän sijan elintason osatekijöiden joukossa”. 1990-luvulla hän kehotti yhteiskuntatieteilijöitä lisäämään huomattavasti ponnistelujaan sosiaalisen elämän ja maapallosysteemin suhteen tutkimiseksi. (Allardt 1976, 40; 1990, 9–10; ks. myös Riihinen 1981, 93). Sosiologi Pekka Sulkunen (1998, 309–310) on vaatinut, että sosiologiseen teoriaan pinttyneeseen luonnon ja kulttuurin välisen eron liioitteluun tulisi kiinnittää kriittistä huomiota. Hänen mukaansa ympäristöongelmiin liittyvät uudenlaiset ongelmat pakottavat todennäköisesti kyseenalaistamaan tämän eron ja näkemään luonnon ja kulttuurin välisen suhteen pikemminkin jatkumona kuin vastakkainasetteluna.

Myös suomalaisen sosiaalipolitiikan tutkimuksesta ja sen historiasta löytyy – aiemmin esittämästämme kritiikistä huolimatta – ekososiaalisia

juonteita³⁰. Näin on myös sosiaalityön puolella.³¹ Itse asiassa sosiaalipoliitikassa reagoitiin Ilmo Massan (1993, 24) mukaan ympäristöongelmiin jo 1960-luvulla, nopeammin kuin muissa yhteiskuntatieteissä. Sosiaalipoliittisessa tutkimusperinteessä on koko sen olemassaolon ajan tutkittu esimerkiksi kaupunkiympäristöjä ja elinolojen vaikutuksia ihmisten terveyteen. Nopeaa reaktiota voidaan selittää sillä, että tieteenalan eriytymisestä huolimatta sosiaalipoliittikka miellettiin ”monitieteiseksi päätöksentekotieteeksi, jonka intressipiiriin kuuluivat myös maailmanlaajuiset ympäristöongelmat” (Massa 1993, 24).

Sosiaalipoliittikan emeritusprofessori Olavi Riihinen on pitkään pitänyt yllä ekologista teemaa. Jo vuonna 1972 (1–4) hän kiinnitti huomionsa niin väestönkasvun kuin talouskasvunkin ongelmiin sekä kansantuoteajattelun epäkohtiin ja totesi taloudellisen kasvun osoittautuneen pettäväksi jumalaksi. Kymmenisen vuotta myöhemmin hän kritisoi sosiaali-tieteiden ihmiskeskeisyyttä huomauttaen, että ”ihminen on ensisijaisesti ekojärjestelmän ja vain toissijaisesti kulttuurijärjestelmän osa”. (Riihinen 1981, 99–100, 109.) Seuraavalla vuosikymmenellä Riihinen (1990, 27) arvosteli edelleen sitä, kuinka kasvuautomaatio toimii maksimointiperiaatteen mukaisena sokeana evoluutioideana, ilman eriteltyjä ja tiedostettuja päämääriä. 2000-luvun alussa hän otti hyvinvointiteoreettisessa hahmotelussaan huomioon ekologisten tekijöiden vaikutukset ihmisen kykyihin ja tätä kautta hyvinvointiin (Riihinen 2002, 183).

Myös Pekka Kuusi kantoi myöhemmällä iällä huolta luonnon tilasta ja ihmisen luontoyhteyden katoamisesta. Kirjassaan *Tämä ihmisen maailma* hän pyrki luomaan biologiaan perustuvan yhteiskuntafilosofian. Kuusi kirjoitti seuraavasti:

”Maailmankäsityksemme on harhainen ennen kaikkea siinä, että emme osaa nähdä omaa menestymistämme luonnontapahtumana. Kun emme ole omaksuneet itsellemme käsitystä ihmisestä luontoon kuuluvana eläinlajina, meillä ei ole eikä voikaan olla yhtenäistä maailmankäsitystä. Ilman yhtenäistä maailmankäsitystä ihminen on kuitenkin puolisokea. – Puolisokeana hän ei havaitse tuhosuuntaisuuttaan eikä myös niin ollen muuta käyttäytymistään.” (Kuusi 1982, 107.)³²

30 Esimerkiksi viime vuosikymmeninä Massa ja Sairinen 1991; Massa 1992 ja 2009; Bardy 1993; Haverinen 1993; Järvelä ja Wilenius 1996; Järvelä 1997a ja b; 1999; Koskiaho 1997; Helne ym. 2003; Helne 2004, 2009 ja 2010; Häikiö 2005; Hirvilampi 2009; Hirvilampi ja Massa 2009. Varhaisemmista juonteista enemmän ks. Massa 1993.

31 Esimerkiksi Matthies ym. 2001; Närhi 2004.

32 Talouskasvusta Kuusi (1982, 415, 464) ei kuitenkaan ollut valmis luopumaan vaan päätyi siihen näkemykseen, että ”ihmislajin eloonjääminen on helpompaa ja todennäköisempää, jos taloudellinen kasvu jatkuu toistaiseksi.”

Millainen sitten olisi ihmiskeskeisyydestä irrottautuva ajattelumalli? Esitämme alla yhden vastauksen, joka perustuu osin sosiologien William Catton ja Riley Dunlap (1980, 33–34) hahmottelemaan ekologiseen paradigmaan:

- 1) Maapallon luonnonvarat ovat rajalliset.
- 2) Ihmisyhteiskuntien kasvulle on rajat.
- 3) Lajit – ihminen mukaan lukien – ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa.
- 4) Ympäristö rajoittaa ihmisen toimintaa, ja ihmisen on sopeuduttava ympäristön ehtoihin.
- 5) Tärkeintä on kokonaisuus, ei yksittäisen ihmisen tai ihmisryhmän etu.
- 6) Ihminen ei voi hallita kaikkea.
- 7) Teknologia ei ratkaise kaikkia ongelmia.
- 8) Päätöksenteon tulee perustua ekologiseen kokonaisnäkökemykseen.
- 9) Toimintamme tulee perustua pitkän aikavälin, jopa tuhansien vuosien, perspektiiviin.
- 10) Hyvinvointimme riippuu ekosysteemin tilasta.

Tähän asti hallinnee ihmiskeskeisen ajattelumallin murtumisella ja ekologisen ajattelumallin omaksumisella olisi todennäköisesti merkittäviä yhteiskuntapoliittisia vaikutuksia. Hyvinvointikäsitkemme muuttuisi, jos todella ymmärtäisimme olevamme riippuvuussuhteessa vaikkapa meren planktonin tai multaa möyhentävien kasvien kanssa. Toimisimme myös toisin, jos ottaisimme vakavasti sademetsien merkityksen ilmaston ja elämänlaatumme säätelijänä. Ekologisen ajattelumallin sisäistäminen muuttaisi nykyisen hyvinvointimallin perustaa ja näyttäisi tienviittoja toisenlaiselle järjestelmälle, jossa otettaisiin huomioon sekä ihmisen toiminnan ympäristövaikutukset että toisaalta ympäristömuutosten vaikutukset ihmisten elinoloihin.

”Ihmisen ja luonnon välisen suhteen uudelleen arviointi näyttää olevan tärkein meidän päiviemme ihmiskunnalle asetettu älyllinen haaste.”
Filosofi Georg Henrik von Wright (1981, 189)

Ekologisen ajattelumallin mukaisessa yhteiskunnassa hahmotettaisiin suuria kokonaisuuksia, jolloin kynnyksensä sekä sosiaali- ja ympäristötieteiden välillä että sosiaali- ja ympäristöpolitiikan välillä olisi matala. Laaja-alaisen näkökulman hyödyt tulevat esiin jo nykyisin esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjumisessa ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa, kuten Ian Gough ym. (2008) ovat osoittaneet. Vaikka heidän tarkastelunsa liittyy ilmastopoliittisiin kysymyksiin, katsomme näkökohtien kuvastavan sosiaali- ja ympäristöpolitiikan *synenergiaetuja* laajemminkin ja avaavan näin tietä nykyistä laajemmalle sosiaalipolitiikalle.

Gough ym. esittävät ensinnäkin, että ilmaston lämpenemisen vuoksi yhteiskunnat kohtaavat monenlaisia riskejä, haittoja ja epätasa-arvoa, joihin sosiaalipolitiikan tulee reagoida. Sekä ilmastonmuutos että sen torjunta tuottavat voittajia ja häviäjiä, minkä vuoksi tarvitaan turvatyynyjä eri yhteiskunnan sektoreille: maantieteellisille alueille, teollisuudenaloille, yhteisöille, ammattialoille ja yhteiskunnallisille ryhmille. Näissä ja muissa muissa asioissa sosiaalipolitiikan täytyy toimia tiiviissä yhteistyössä ilmastopolitiikan kanssa. Vain siten ilmastopolitiikka voidaan pitää oikeudenmukaisena. Toisaalta ilmastopolitiikka voitaisiin ymmärtää sosiaalipolitiikan osaksi, sillä köyhät kärsivät ilmastonmuutoksesta eniten, kuten luvussa 3.2 esitimme. (Gough ym. 2008, 332–333, 335.)

Toiseksi sosiaalipolitiikka voi edistää ilmastopolitiikan edellyttämiä nopeita muutoksia tuottajien ja kuluttajien käyttäytymisessä. Se voi myös lisätä mobilisaatiovalmiutta esimerkiksi koulutuksellisin ja verotuksellisin keinoin. Kolmanneksi: Vastatessaan ilmastonmuutoksen haasteisiin sosiaalipolitiikka voi edistää muitakin hyvinvointiin ja tasa-arvoon liittyviä asioita. Esimerkiksi asuinkannan parantaminen hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi voi kohentaa huono-osaisen väestön asuinoloja ja joukkoliikenteen kehittäminen voi toimia vähävaraisten ja vanhusväestön eduksi. Ilmastonmuutos ei siis vie huomiota pois tärkeistä sosiaalisista ongelmista vaan se voi vauhdittaa niiden ratkaisemista niillä aloilla, joilla se oli aikaisemmin vaikeaa. (Gough ym. 2008, 329, 333.)

Neljäs ja ehkä tärkein näkökohta on se, että ilmastonmuutoksen ja sosiaalipolitiikan kytkentä nostaa esiin tärkeitä yksilölliseen ja kollektiiviseen hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä taloudellisesta kehityksestä. Näihin kuuluvat kysymykset tarpeista, haluista ja oikeuksista sekä väestöstä, tuotannosta, kulutuksesta ja talouskasvusta että julkisen vallan roolista yhteiskuntaelämän säätelijänä. (Gough ym. 2008, 333.) Kirjoittajat esittävät, että ilmastonmuutoksen ja sosiaalipolitiikan kytkentä käy yksiin myös sellaisen uuden sosiaalipoliittisen ajattelun kanssa, johon kuuluvat ei-rahalliset käsitykset köyhyydestä, toimintamahdollisuuksista, elämänlaadun indikaattoreista, inklusiosta, eksklusiosta ja hyvinvoinnista. Heidän mukaansa tämä radikaali sosiaalinen agenda ei ole vielä korvanut kasvun ensisijaisuutta, mutta ilmastonmuutoksen uhka saattaa vauhdittaa muutosta. (Gough ym. 2008, 330.)

Ehkäpä ilmastonmuutos on kaikista ekologisen kriisin osatekijöistä se, joka helpoimmin saa sosiaalieteilijät paneutumaan kriisin sosiaalisiin vaikutuksiin ja hyvinvoinnin edellytyksiin (ks. esim. Giddens 2009). Gough ym. kirjoittavat, että ilmastonmuutoksen suorat ja epäsuorat riskit sekä siihen sopeutumisen ja sen lieventämispolitiikan seuraukset tulisi ottaa huomioon uudenaikaisessa sosiaalipoliittisessa strategiassa. He arvelevat, että kysymys ilmastonmuutoksesta tulee hallitsemaan politiikkaa ja resurssien jakoon liittyviä konflikteja samalla tavalla kuin työväenkysymys 1800- ja 1900-luvuilla. (Gough ym. 2008, 325–327). Työväenkysymys

synnytti hyvinvointivaltion. Siirrytäänkö seuraavaksi hyvinvointivaltios- ta ”ympäristövaltioon” (ks. Meadowcroft 2005)?

Ehkä, sillä suomalaisessakin sosiaalipolitiikassa on vähitellen alet- tu pohtia ilmastonmuutoksen hyvinvointivaikutuksia (esim. Kohl 2009; Bardy ja Parrukoski 2010). Olemme kuitenkin vasta alkutaipaleella. Eko- logisten kriisien kärjistyessä on huolestuttavaa, että sosiaalipolitiikasta puuttuu suunnitelma, jonka avulla varaudutaan tulevien

”Talous-
kriisi tekee tulevasta
kasvusta epävarmaa;
ilmastonmuutos tekee siitä
ei-toivottavaa”.

Sosiaalipolitiikan emeritus-
professori Ian Gough (2010,
61, suom. tekijät)

vuosikymmenien kasautuviin ekososiaalisiin ris- keihin, kuten esimerkiksi ilmastopakolaisuuteen. Suunnitelmaan tulisi liittyä pohdinta siitä, min- käläistä politiikkalohkoja ylittävää yhteistyötä sekä hyvinvoinnin ja sen tuottamistapojen uu- delleenmäärittelyä varautuminen edellyttää. Tiellämme ekologisesti vastuulliseen sosiaa- lipolitiikkaan meidän tulee kuitenkin pohtia ennen kaikkia perusoletuksiamme, kuten käsi- tystämme kasvusta ja hyvinvoinnista.

5.3 Pakko kasvaa?

Ihmiskeskeisessä ajattelumallissa luonnon valjastamista omiin tarkoitus- periimme on pidetty yleisesti sallittuna ja jopa toivottavana pyrkimyksenä. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossakin suuri joukko ihmisiä, yrityksiä ja instituutioita on sitoutunut materiaalisen vaurauden kasvattamiseen – riskeistä huolimatta. Kuten luvuissa 4.1 ja 4.3 esitimme, hyvinvointivaltio perustuu ”kasvufilosofiaan”, jossa keskeisin tavoite on taloudellisen kas- vun ylläpitäminen ja aineellisen elintason kohottaminen (Raunio 1983, 177). Kasvu-usko on niin tiukassa ja sen kyseenalaistaminen tuntuu niin suurelta kynnykseltä, että ajattelua voi verrata jopa aikaisempaan tabun- kaltaiseen uskomukseen siitä, että maapallo on litteä (ks.

”Jatkuva
kasvu tuntuu oudolta,
koska elämme rajallisessa
maailmassa. Käytännössä
haluamme kasvun jatkuvan, vaikka
toisaalta tiedämme, ettei se voi
jatkua loputtomiin.”
Taloustieteilijä Jaakko
Kiander (2011, 46)

Forss 1993, 134). Maailman valtioiden virallinen kanta tuntuu olevan, että sosiaalisten ongelmien poistamisen lisäksi myös ympäristönsuojelun rahoittaminen ja kestävä kehitys ovat mahdol- lisia vain talouskasvun avulla. Talouskasvun haitallisten vaikutusten lääkkeeksi siis määrää- tään lisää taloudellista kasvua.

Viime vuosina finanssikriisit ovat ra- vistelleet talouksia rajusti. Brittiläissyntyinen valtio-opin professori Stephen Gill on arvostellut sitä, että globaalista talous- ja finanssikriisistä puhu-

taan pinnallisella, vain suhdanteiden tasolla, vaikka meneillään on paljon laaja-alaisempi ”kapitalismin orgaaninen kriisi”. Siihen kuuluvat sekä yhteiskunnallinen kriisi, koko elintapamme sekä ihmisen ja luonnon välien kriisiytyminen että ekologinen kriisi. Ongelmavyöhyden massiivisuuden vuoksi maailma tarvitsee uusia periaatteita ja poliittisen mielikuvituksen uusia lajeja. (Ks. Taimio 2009, 73–74, 78.) Keskeistä tulee olemaan etenkin uudenlainen taloudellinen mielikuvitus, jossa astutaan talouskasvupuheen rajaaman mahdollisen maailman tuolle puolen.

Merkkejä uuden mielikuvituksen synnystä on nähtävissä, sillä vallitsevaa uusklassista talousajattelua arvostellaan useilla tahoilla. Huomionarvoista on, että kritiikki tulee usein nimenomaan taloustieteen puolelta. 2000-luvulla nef (*The new economics foundation*) on esittänyt, että kasvutavoite on ongelmallinen sekä sosiaalisista että ekologisista syistä (Woodward ja Simms 2006; Simms ym. 2010). Kriittisiä kannanottoja esittävät myös E3- eli *Economists for Equity and the Environment* -verkosto ja PAE- eli post-autistisen taloustieteen liike.³³ Nopeasti laajeneva ekologinen taloustiede eroaa sekä perinteisestä taloustieteestä että ympäristötaloustieteestä siten, että sen keskiössä ei ole nykyisenkaltainen talouskasvu, vaan kestävyys, elämänlaatu, hoiva sekä globaali ja ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus. Sitä on luonnehdittu yritykseksi tuoda yhteen sekä ihmisten että luonnon taloudenpito – siis ekonomia ja ekologia. (Eriksson ja Andersson 2010, 7, 19, 55.)³⁴

Kuten jo IPAT-yhtälön yhteydessä kirjoitimme, pitkään toiveita heittänyt tuotannon kasvun ja luonnonvarojen kulutuksen kasvun irtikykentä ei ole osoittautunut riittävän tehokkaaksi keinoksi vähentää hiilidioksidipäästöjä ja luonnonvarojen kulutusta (ks. myös Simms ym. 2010, 34–39, 102–116; Hukkinen 2010). Ekologisen taloustieteen perustajahahmoin lukeutuva Herman Daly (2009) on todennut, että jatkuva talouden kasvu on mahdollista vain, jos 1) talous ei olisi rajallisen, biofyysisen systeemin osa, 2) jos talous kasvaisi ainoastaan ei-fyysisellä ulottuvuudella ja 3) jos termodynamiikan pääsäännöt³⁵ eivät toteutuisi. Daly (1996) onkin esittänyt siirtymistä vakaaseen talouteen (*steady-state economy*). Vakaas-

”Ihmiskunnan tulevaisuuden suurin vaara on kaupallisen hengen rajoittamaton vaikutus.”
Taloustieteilijä ja filosofi John Stuart Mill 1836 (ks. Saastamoinen 1998, 149)

33 Keskustelusta ks. Massa 2008, 166–170. Lista talouskasvua kritisovasta taloustieteellisestä kirjallisuudesta ks. Simms ym. 2010, 9–10.

34 Näillä sanoilla on yhteinen kantasana, muinaiskreikan *oikos*, joka tarkoittaa kotia ja taloutta. Kreikkalaiset myös erottivat oikoksen, omavaraisen taloudenhoidon, krematistiikasta eli rikkaiden hankkimistaidosta (ks. Holvas 2002, 33).

35 Termodynamiikan kaksi ensimmäistä pääsääntöä voidaan yksinkertaistaa seuraavasti: 1) Energian säilymisen laki eli energian määrä maailmankaikkeudessa on vakio. Näin ollen energia ei häviä, se vain muuttaa muotoaan. 2) Entropialaki, jonka yksi muotoilu on, että

sa taloudessa väestö kuluttaa luonnonvaroja vain tietyn, hyvän elämän edellyttämän verran, ja talouden ja tuotannon materiaalivirta on pitkällä aikavälillä ekologisesti kestävä. (Daly 1996, 32; ks. myös Honkasalo 1999.)

Talouskasvukriittinen keskustelu kävi kiivaana jo 1970-luvulla, jolloin jo aiemmin (s. 65) mainitsemamme Rooman klubin julkaisu *The limits to growth* osoitti kasvun mahdottomuuden. 2000-luvun aikana kasvukriittikin kärjeksi on muotoutunut Ranskasta alkunsa saanut *degrowth*-liike. Sen lähtökohdista on pako ajattelumme vallanneesta taloudesta ja kasvun ideologiasta, jotka kuvaavat ilmiön kuin ilmiön talouden kielellä, ohjaavat ajatteluamme ja yhteiskuntapolitiikkaamme ja esittävät kansalaiset omaa etuaan tavoittelevina kuluttajina. Kasvupakon purkamiseen kuuluu valitsevan talouskäsityksen radikaali kyseenalaistaminen ja arvojen uudelleenmäärittely. (Fournier 2008, 529, 532.) Keskustelun keskeinen muutosvaatimus on saada talous takaisin ”paikalleen” (vrt. kuvio 1 sivulla 15), välineelliseen asemaan. Degrowth-liikkeen paradigman kaltainen teesi on se, että ihmiskunnan edistyminen ilman taloudellista kasvua on mahdollista (Schneider ym. 2010, 512). Toisaalta liikkeen piirissä on myös tähdennetty, että talouskasvun lakkauttamisesta ei ole tarkoitus tehdä uutta ideologista tavoitetta. Talous on vain välinearvo; itseisarvoista on ympäristön kantokyvyn säilyttäminen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu (ks. Berg 2010; Schneider ym. 2010, 512).

Degrowth-keskustelussa kasvupakosta irtautumista pidetään vapaaehtoisena valintana, mahdollisuutena, joka ihmiskunnan tulisi käyttää elinehtojemme säilyttämisen ja hyvinvointimme turvaamisen vuoksi (Fournier 2008, 535–536). Toisaalta kasvupakosta irrottautumisvaatimuksen taustalla on myös käsitys muutoksen välttämättömyydestä: jos emme vastaa vapaaehtoisesti moninaisiin kriiseihin tuomalla taloudellista toimintaa ekologisiin rajoihin ja jakamalla vaurautta globaalisti, talous saattaa romahtaa kontrolloimattomasti (Degrowth Declaration of ... 2010). Tällä tulisi olemaan haitallisia sosiaalisia seurauksia erityisesti yhteiskunnan huono-osaisille. Siksi liikkeessä ajatellaan, että tarvitaan hallittu siirtymä, joka eroaa vaikutuksiltaan sosiaalisia ongelmia aiheuttavasta suunnittelemattomasta talouslamasta.

Hallittuun siirtymään kuuluu sosiaalisesti kestävä ja tasa-arvoinen tuotannon ja kulutuksen vähentäminen. Sen katsotaan lisäävän ihmisten hyvinvointia ja parantavan ekologisia olosuhteita paikallisesti ja globaalisti sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä (Schneider ym. 2010, 512). Tärkeänä pidetään globaalien resurssien uudelleenjakoa sekä maiden sisällä että välillä. Niissä maissa, joissa asukkaiden henkilökohtainen ekologinen jalanjälki on kestävää tasoa suurempi (kuten Suomessa), tulisi vähentää

lämpö ei virtaa itsestään kylmemmästä kuumempaan. (Ks. Honkasalo 1999, 6–10; Hoffrén 2004; Simms ym. 2010, 15–17.)

luonnonvarojen kulutusta huomattavasti. Niissä maissa, joissa on äärimmäistä köyhyyttä, tulisi nostaa köyhimpien kulutusta kohtuulliselle tasolle mahdollisimman pian ja kestävästi. Tärkeää on myös varjella kasvupakolta sellaiset väestöryhmät ja maat, joissa vallitseva elämäntapa on jo nyt ekologisesti kestävä ja joissa väestön perustarpeet tyydytetään. (Ulvila ja Pasanen 2009, 45–48; ks. myös Schneider ym. 2010, 511.)

Kasvukeskeisessä sosiaalipoliitikassa ”talouseläksen”³⁶ ajatellaan helposti tarkoittavan työttömyyden ja köyhyyden lisääntymistä. Kanadalaisen ympäristötieteen professorin Peter A. Victorin (2008) makrotaloudellisilla mallinnoksilla lasketut hyvinvointivaikutukset kuitenkin osoittavat, että talouskasvusta irrottautuminen voidaan yhdistää sekä päästöjen vähenemiseen että sosiaalisesti kestäväan kehitykseen. Victorin kuvaa kuusi vaihtoehtoista makrotalouden skenaariota, joissa havainnollistetaan henkeä kohti lasketun bruttokansantuotteen, kasvihuonepäästöjen, työttömyyden, köyhyyden ja velkaantumisasteen kehitystä seuraavien kolmenkymmenen vuoden ajanjaksolla. Hän osoittaa, että poliittisesti ohjattu ja hallittu kasvun supistaminen on mahdollista niin, että työttömyys- ja köyhyysluvut laskevat, velkaantuminen pienenee ja kasvihuonepäästöt vähenevät (Victorin 2008, 177). Pienet köyhyys- ja työttömyysluvut voidaan Victorin (2010a) mallissa toteuttaa myös nollakasvun taloudessa.

Victorin mallista huolimatta kasvupakosta irtautuminen saattaa joistakin tuntua utopistiselta projektilta. Tämän myöntää myös degrowth-liikkeen keskeisiin hahmoihin kuuluva taloustieteen professori Serge Latouche. Hän kuitenkin korostaa tavoitteiden toteuttamismahdollisuuksia ja esittää useita konkreettisia poliittisia aloitteita, jotka tulisi ottaa käyttöön demokraattisin keinoin. Hän muun muassa toistaa taloustieteilijä Arthur Pigoun jo 1900-luvun alussa esittämän ehdotuksen haitallisten ulkoisvaikutusten sisällyttämisestä hintoihin: yritysten maksettavaksi tulisivat vastaisuudessa kaikki niiden toiminnasta aiheutuvat kustannukset (esimerkiksi saasteet ja työttömyys), kuten myös niiden toiminnan edellyttämät kustannukset (esimerkiksi turvallisuus, kuljetus ja infrastruktuuri sekä koulutus). (Latouche 2010, 40, 83–93, 113–114.) Tällä kaikella olisi vallankumouksellisia vaikutuksia tuotantoelämään (ks. Latouche 2006) ja sitä kautta hyvinvointivaltion toimintaympäristöön.

Liikkeen piirissä on esitetty monia muitakin toimenpide-ehdotuksia. Niihin kuuluvat makrotalouden sääntelyn lisääminen tiedollisen ohjaamisen, tukien, määräysten ja sanktioiden avulla sekä talouspoliittisten instituutioiden uudistaminen (esimerkiksi Maailmanpankin demokratisointi) (ks. esim. Ulvila ja Pasanen 2009, 79; Jackson 2011, 202–206). Kansallisella

36 Talouseläksä on yksi käytössä olevista suomennoksista *degrowth*-käsitteelle (ks. Ulvila ja Pasanen 2010). Muita suomennoksia on esimerkiksi kasvun purku (Latouche 2010) ja kohtuullisuus (Hirvilampi 2011; Hukkinen 2011).

tasolla voitaisiin toteuttaa ekologinen verouudistus eli lisätä esimerkiksi erilaisia päästöveroja (Victor 2008, 206–207).

74

Yksilötasolla muutosehdotukset liittyvät työn ja kulutuksen vähentämiseen. Kun rahan määrä ja tarve vähenevät, on ”pako taloudesta” helpompaa. Laajemmin kyse on konsumerismin ja produktivismin heikentämisestä. Kulutuksen osalta Latouche vaatii ympäristövaikutusten pienentämistä ja jätteen määrän vähentämistä. Tähän voidaan päästä käyttämällä materiaaleja uudestaan ja kierrättämällä toimivia tarvikkeita. Olemassa olevia hyviä keksintöjä materiaalikulutuksen tehostamiseksi tulisi ottaa käyttöön entistä enemmän. (Latouche 2010, 46–50.)

Produktivismia heikentävät työn jakaminen ja työajan lyhentäminen (esim. Victor 2008, 211–214; Latouche 2010, 98–106; Jackson 2011, 207)³⁷. Tuottavuuden kasvu tulisi suunnata vapaa-ajan lisäämiseen ja työtuntien vähentämiseen. Myös työn käsite tulisi määritellä uudelleen. Degrowth-liikkeen edustajat kysyvät, ovatko kaikki työt aidosti tarpeellisia ja mitä haitallisia seurauksia työpaikkojen ylläpitämisellä tai luomisella voi olla: ”Millaisia työpaikkoja? Millaisissa olosuhteissa? Minkä tuottamiseksi? Kenelle?”, erittelee Valérie Fournier (2008, 535).

Kasvupakosta irtautumisen vaatimukseen sisältyy usein ajatus talouden käsitteen ymmärtämisestä muuna kuin hyödykemarkkinoina, palkkatyönä, pääoman kasaamisena ja voiton tavoitteluna (ks. Fournier 2008, 534). Rahatalouden lisäksi merkittäviä ovat ydintalous ja luontaistalous (Coote ja Franklin 2010). Ydintalouteen kuuluvat perheet, naapurustot, erilaiset yhteisöt ja kansalaisyhteiskunta, ja sen toiminnan lähtökohtana eivät ole rahalliset vaan arkielämässä ilmenevät resurssit, kuten aika, tiedot, kokemukset ja taidot, sekä ihmisten välisten suhteiden resurssit, kuten rakkaus, empatia, huolenpito, vastavuoroisuus ja opettaminen (Cahn 2006; Coote ja Franklin 2009, 13–14). Voisi sanoa, että ydintalouden vahvistuminen edistäisi ”huolenpitomoraalia” ”kauppiasmoraalin” sijaan (Bardy 2010b). Lisäksi siitä seuraisi näkökulman vaihdos, jossa sosiaalipalveluiden ”käyttäjistä” tulisi myös niiden vertaistuottajia (Gough 2010, 62).

Nykyistä laajempaan tapaan ymmärtää taloudellinen toiminta liittyy myös paikallisten yhteisöjen vahvistaminen. Esimerkiksi Serge Latouche (2010, 40, 46) esittää yhtenä ”konkreettisen utopiansa” osana, että paikallista tuotantoa tulee suosia aina sen ollessa yhteisön tarpeiden tyydyttämisen kannalta mahdollista ja että taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset päätökset on tehtävä mahdollisimman paikallisesti. Toisaalta degrowth-liikkeen piirissä on myös sanouduttu irti ”lyhytnäköisestä lokalismista” ja perätty yliyhteisöllisten strategioiden luomista (Postwachstum in Bewegung 2010).

37 Ekologisista syistä uudelleen vilkastunut keskustelu ansiotyön vähentämisestä palauttaa mieleen kapitalismikriittisessä keskustelussa esitetyt utopiat työstä vapautumisesta ja toimeentulon irrottamisesta palkkatyöstä (esim. Gorz 1985; Illich 1990).

Keskustelu kasvuriippuvuuden vähentämisestä avaa monia vaikeita sekä periaatteellisia että käytäntöjä koskevia kysymyksiä sosiaalipoliitikojen pohdittavaksi. Suunnan vaihtaminen on vaikeaa kilpailua, itsekkyyttä ja aineellista hyvää korostavassa markkinatalousyhteiskunnassa. Ekologisen ajattelumallin omaksumiseksi ja kasvuriippuvuudesta irtautumiseksi tarvitsemme ensi alkuun vahvasti perustellun käsityksen siitä, millaista on se hyvinvointi, joka tulisi turvata kasvupakosta irrottautuneessa yhteiskunnassa – ja mitkä olisivat sen edut verrattuna nykyiseen tapamme mieltää hyvinvointi ja edistää sitä.

5.4 Hyvää elämää

Sosiaalipoliittiset käsitykset hyvinvoinnista eivät useinkaan ole julkilau-
suttuja, vaan pikemminkin pinnan alla piileviä. Hyvinvointivaltiosta tai
-yhteiskunnasta puhuttaessa ei pysähdytä miettimään, mitä hyvinvointi
oikeastaan tarkoittaa. Näkemyksemme hyvinvoinnista vaikuttavat sil-
ti siihen, millaista sosiaaliturvaa luodaan ja millaista yhteiskuntaa – ja
elinympäristöä – sosiaalipoliitikko on osaltaan luomassa. Siksi keskuste-
lemme tässä luvussa hyvinvoinnin käsitteestä ja koetamme luoda pohjaa
moniulotteiselle, ekologisen ajattelumallin läpäisemälle hyvinvointikäsi-
tykselle.

Sosiaalipoliitikko Antti Karisto (1984, 96) arveli 1980-luvulla väitös-
kirjassaan, että vastaisuudessa hyvinvoinnin käsite laajenee ainakin eko-
logisen ja eettisen hyvän suuntaan. Näin ei kuitenkaan ole – toistaiseksi
– tapahtunut. Karisto (2008) onkin myöhemmin
joutunut toteamaan, että vallitseva hyvinvoin-
tikäsitys on pikemmin kasvupainotteinen
ja taloudellinen kuin jakopainotteinen
ja sosiaalipoliittinen. Konkreettisella
tasolla tästä seuraa, että hyvinvointia
koetetaan parantaa ihmisten kulutus-
mahdollisuuksia lisäämällä tai turvaa-
malla (Häikiö ja Saikkonen 2009, 198).
Hyvinvoinnin käsitteellä on myös ollut
tapana kuvata yksinomaan ihmisten hy-
vinvointia (ks. Oksanen 2011, 316). Kun
katsomme ympäröivää maailmaa, näemme,
että tällainen tulkinta hyvinvoinnista on ai-
kansa elänyt.

”Tulevaisuuden
sosiaalipoliitikko joutunee
pohtimaan, mitä on hyvinvointi,
silloin kun jaettavana ovat vähenevät
luonnonvarat, heikkenevät luonnonolot
ja toistuvat luonnonkatastrofit. Miten
hyvinvointi jakautuu tuolloin oikeuden-
mukaisesti paikallisesti ja globaalisti?”
Sosiaalipoliitikot Liisa Häikiö ja
Paula Saikkonen (2009, 198)

Kariston (2008) mukaan tutkijat eivät ole sitten Allardtin (1976) ihmeemmin ruotineet hyvinvoinnin käsitesisältöä³⁸. Mitä Allardt sitten sanoi? Hän jaotteli hyvinvoinnin *Having*-, *Loving*- ja *Being*-ulottuvuuksiin. Kaksi jälkimmäistä olivat uusia silloiseen resurssiajatteluun verrattuna. Vielä 1980-luvun alkupuolen hyvinvointitutkimuksessa hyvinvointi ymmärrettiin Allardtin hahmottelemalla tavalla aiempaa kokonaisvaltaisemmin. Sittemmin hyvinvoinnin teema on herättänyt vähemmän tutkimuksellista kiinnostusta ja Allardtin näkökulma on jäänyt sivuun valtavirrasta³⁹. Näyttää myös siltä, että hyvinvointitutkimuksen yhteys sosiaalipolitiikan uudistuksiin on heikentynyt. (Kainulainen 2011, 149; Simpura ja Uusitalo 2011, 115, 118.) Yhteiskuntapolitiikassa hyvinvointia taas tulkitaan taloustieteellisen orientaation mukaisesti: hyvinvoinnin osoittimena on pidetty lähinnä tulo- ja kulutustasoa ja bruttokansantuotetta, vaikka se kuvaa vain tuotettujen tavaroiden ja palveluiden arvoa.

Bruttokansantuote-lähestymistapaa on toisaalta arvosteltu pitkään. Viime vuosina keskustelu hyvinvoinnin aiempaa moniulotteisemmasta mittaamisesta on virinnyt maailmalla kenties voimakkaampana kuin kertaakaan sitten 1970-luvun ympäristötietoisuuden aallon (ks. esim. Hoffrén ja Tulokas 2008, 354), ja onnellisuuskin on ilmaantunut taloustieteilijöiden sanastoon. Myös OECD (2011a) on ottanut etäisyyttä pelkäämään aineelliseen hyvinvointiin viittaavasta talouskasvuterminologiasta ja on alkanut puhua yhteiskunnallisesta edistyksestä. Paljon huomiota on herättänyt vuonna 2009 valmistunut Stiglitzin komission raportti, jonka suositusten mukaan meidän tulisi siirtää painopistettä tuotannon mittaamisesta ihmisen moniulotteisen hyvinvoinnin mittaamiseen (Stiglitz ym. 2009). On myös kehitetty uusia mittareita, kuten ISEW eli kestävä taloudellisen hyvinvoinnin indeksi, GPI eli aidon kehityksen indikaattori sekä HPI eli onnellisen planeetan indeksi (Ks. esim. Hoffrén 2010; Simpura ja Uusitalo 2011). Toistaiseksi niillä ei ole virallisen indikaattorin asemaa.

Kestävyuden vakavasti ottaminen ei voi kuitenkaan jäädä indikaattorien rakentamisen asteelle. Uudet indikaattorit eivät toimi vakaalla pohjalla, mikäli niihin ei kuulu monipuolista käsitystä siitä, mitä hyvinvointi on. Hyvinvointitutkimus syntyi 1800- ja 1900-lukujen taitteessa, jolloin kaupungistuminen ja teollistuminen muuttivat elinoloja radikaalisti. Samaan tapaan olemme nyt sellaisessa taitekohdassa, joka vaatii uudenlaista ymmärrystä hyvinvoinnista hyvinvointitutkimuksen ja sosiaalipoliittisen toimintamme ohjenuoraksi. Nykyinen maailmantila (ks. luku 3.1 ja 3.2) merkitsee sitä, että hyvinvoinnin käsitteelle tarvitaan laajennettu sisältö, joka voisi Allardtin (1990, 9) mukaan löytyä ympäristö-

38 Aihetta ovat käsitelleet lähinnä filosofit (ks. Lagerspetz 2011).

39 Allardtin hyvinvointiulottuvuuksien jaottelu on kuitenkin maailmalla tunnetuimpia suomalaisen hyvinvointitutkimuksen asioita (Kainulainen 2011, 164–165).

”Tarvitaan hyvinvoinnin poliittinen filosofia, joka keskittyy niihin oman elämämme ja sosiaalisen rakenteen tekijöihin, jotka oikeasti parantavat hyvinvointiamme.”

Yhteiskunta- ja taloustutkijat Clive Hamilton ja Richard Denniss (2005, 193, suom. tekijät)

näkökulmasta. Hyvinvointikäsitys tulee ankuroida ekologiseen ajattelumalliin, johon kuuluu luonnonympäristön asettamien rajojen sekä eri elämänulottuvuuksien ja luonnon- ja yhteiskuntajärjestelmien keskinäisten kytkentöjen eli *relationalaisuuden* ymmärrys.

Jotta ymmärtäisimme ihmisen hyvinvoinnin tavoittelun moninaisia ympäristövaikutuksia, tarvitsemme tänä päivänä moniulotteista hyvinvointikäsitystä enemmän kuin koskaan. Eri ulottuvuudet havainnollistavat, että vain tietynlaista hyvinvointia edistävät toiminnot kasvattavat ekologista jalanjälkeä, kun taas toiset toiminnot ovat vähemmän riippuvaisia aineellisista resursseista.

Tästä syystä ajattelemme, että Allardtin esittämä jaottelu voisi täsmennyksin muodostaa sekä ekologisesti että sosiaalisesti perustellun hyvinvointimallin pohjan.

Allardtin määritelmässä Having eli elintaso koostuu ”aineellisista ja persoonattomista resursseista, joiden avulla yksilö voi ohjailta elinehtojaan”. Käytännössä elintason toteutumista on tulkittu tulojen, asumistason, työllisyyden, koulutuksen ja terveyden kaltaisten muuttujien avulla (Allardt 1976, 32, 206.) Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksia pohtinut Marjatta Bardy on määritellyt Having-ulottuvuuden elannon hankkimisen tavoiksi ja elinoloiksi. Oleellista on ymmärtää, että ”elannon hankinta tapahtuu kaikissa kulttuureissa vuorovaikutuksessa luonnonvarojen kanssa”. (Bardy 2010a, 42.) Having-ulottuvuuteen tulisikin sisällyttää myös biologisen ja fyysisen ympäristön tilaa kuvaavien osatekijöiden mittaaminen, kuten Allardt itse on myöhemmin kirjoittanut (1990, 16; 1993, 90).

Kapeassa hyvinvointiajattelussa tulot ja aineellinen vauraus saatetaan mieltää hyvinvoinnin synonyymiksi. Tämä utilitaristinen näkemys siitä, että ihmisen hallussa olevat taloudelliset resurssit johtaisivat aina hyvinvoinnin lisääntymiseen, on asetettu kyseenalaiseksi toimintamahdollisuuksien lähestymistavassa (*capability approach*). Lähestymistavan kehittäjän, taloustieteilijän ja filosofi Amartya Senin (1993, 31) mukaan hyvinvointi tulisi ymmärtää resurssien sijaan suhteessa ihmisen toimintoihin ja toimintamahdollisuuksiin – siihen, mitä ihminen tekee ja mitä

”Tulojen noustessa kulutusmahdollisuudet kasvavat, mikä lisää hyvinvointia.”
Kasvutyöryhmän väliraportti
(Valtioneuvoston kanslia
2010, 22)

hän voi tehdä⁴⁰. Tulot ovat vain väline, joilla ihminen voi saavuttaa hyvän elämän. Lisäksi samat resurssit voivat eri yksilöillä johtaa erilaiseen hyvinvointiin riippuen siitä, minkälainen yksilön terveys ja toimintakyky on ja minkälaisessa yhteiskunnassa hän elää. Esimerkiksi vammaiset henkilöt tarvitsevat rahan lisäksi hyvinvointipalveluja ja tukimuotoja turvatakseen hyvinvointinsa. (Sen 2009, 226–234.)

78

Aineellisen hyvinvointikäsitteen hallitsevuus on vahvistanut ekosysteemille haitallista ajatusta siitä, että on olemassa rajaton resurssi-varasto, josta voimme ammentaa lisää hyvinvointia. Sekä omistamisella että toiminnalla on kuitenkin rajansa. Yhteisesti määritellyn enimmäistason puuttuminen saattaa olla ongelma,

”Tämän

päivän hyvinvoinnilla ei ole mitään merkitystä, jos se nakertaa huomispäivän hyvinvoinnin perustuksia”.

Kestävän kehityksen professori Tim Jackson (2011, 56)

jos ympäristövaikutukset jakautuvat eriarvoisesti ja sivulliset joutuvat kärsimään muiden aiheuttamista tuhoista (ks. Holland 2008). Käytännössä esimerkiksi vapaan liikkuvuuden mahdollisuus ei voi ulottua siihen asti, että kaikkien hyvätoiloisten tulisi saada ajaa maastoautolla, jos tästä aiheutuva ilmaston lisälämpeneminen vähentää ihmisten toimintamahdollisuuksia muilla alueilla. Jotta voitaisiin turvata kaikkien ihmisten toimintamahdollisuudet, tulisi niiden alarajan (*capability threshold*;

Nussbaum 2000, 6) lisäksi määritellä myös niiden katto eli *capability ceiling*. (Holland 2008, 416–418.)

Käsitys, jonka mukaan hyvinvointi on yksilöiden halujen tyydyttymistä, on erityisesti taloustieteilijöiden suosima. Halut siis ikään kuin perustelevat itse itsensä. On kuitenkin selvää, että joitakin haluja ei pitäisi tyydyttää tai että niiden tyydyttämistä pitäisi ainakin rajoittaa. (Ks. Lagerspetz 2011, 85, 88–91.) Syynä ovat esimerkiksi ihmisen toiminnan ympäristövaikutukset tai haitalliset sosiaaliset seuraukset, kuten epäoikeudenmukaisuuden kärjistyminen. Myös yksilöiden autonomiatavoitteiden tai toimintamahdollisuuksien korostaminen saattaa olla ristiriidassa ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden kanssa. Toimintamahdollisuuksia – esimerkiksi yksilön tietoja ja taitoja – tuleekin edistää harkitusti siten, että otetaan huomioon samanaikaisesti yksilöiden velvollisuudet muita ihmisiä, myös tulevia sukupolvia, ja luontoa kohtaan. On sosiaalipoliittisesti perusteltua suosia vain sellaisten tietojen, taitojen ja aineellisten resurssien käyttöä – ja vain siinä määrin – kuin yksilön, yhteisön ja ympäristön hyvä voidaan sovittaa kestävästi yhteen. Kutsukaamme tätä 3Y-periaatteenksi. Mahdollisuuksien (tasa-arvon) takaaminen kaikille edellyttää siis myös

40 Toimintamahdollisuus-lähestymistavassa Having, Loving ja Being ovat lomittain, sillä toiminnaksi ymmärretään kaikki se, mitä ihmisellä on ja mitä ihminen tekee eli esimerkiksi työ, lepo, terveenä ja ravittuna eläminen, yhteisön jäsenenä oleminen, lukutaito, kunnioituksen saaminen jne. (Robeyns 2005, 95).

mahdollisuuksien käytön seurausten (lopputuloksen) arviointia, johon sisältyy ylisukupolvisten ja ekologisten vaikutusten huomioon ottaminen.

Myös Tim Jackson tähdentää, että ihmisten toimintamahdollisuudet tulisi ymmärtää suhteessa ekologisiin rajoihin ja maapallon väestömäärään. Meidän olisi pyrittävä ”kukoistukseen rajojen sisällä”. Hyvinvointia (*prosperity*) ei tulisi samastaa aineelliseen rikkauteen vaan ymmärtää se mahdollisuutena kukoistaa fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. (Jackson 2011, 65–67; 167.)

79

Tällöin hyvinvointiulottuvuuksista nousee vahvemmin esiin Being eli itsensä toteuttaminen eri muodoissaan. Allardt käsittää Being-ulottuvuuden itsensä toteuttamisen tarpeiden tyydyttämiseksi ja persoonallisuuden kehittämiseksi. Beingin vastakohta on vieraantuminen. Sitä esiintyy Allardtin sanoin, kun ”inhimillisiä suhteita arvioidaan vain hyödyn kannalta, ihmisiä vain työvoimana tai kuluttajina, ja ihmiset näin ollen ovat verrattavissa helposti vaihdettaviin tavaroihin tai koneen osiin”. (Allardt 1976, 38, 46–47.) Määritelmä palauttaa mieleen luvussa 4 käsitellyn, produktivismiin sitoutuneen hyvinvointimallin, jossa ihmisiä arvotetaan heidän tuottavuutensa mukaisesti. Myös monin tavoin heikentynyt suhteemme luontoon on vieraantumista. Moni esimerkiksi tuntee erilaiset kulutussymbolit – brändit, logot, automerkit jne. – paremmin kuin tavallisimmat luonnonvaraiset kasvit, eläimet, linnut ja niiden lauluäänet (Asadourian 2010, 35–36).

Allardt on jakanut itsensä toteuttamisen neljään osatekijään: arvonta, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja ”tekeminen” eli sellainen työ, jossa voi nauttia oman toimintansa lopputuloksesta. Esiin siis nousevat tekemisen – Doing – mahdollisuudet. (Allardt 1976, 160; 1989, 7.) Marjatta Bardy (2009, 234) puolestaan kirjoittaa ihmistä maailmaan orientoivasta Being–Doing-ulottuvuudesta, johon kuuluvat osallisuus, merkityksellisyys ja identiteetti. Kilpailukyky-yhteiskunnassa viimeksi mainittu määritetty usein työmarkkina-aseman ja kuluttajuuden kautta. Tällöin ihmisen olemus kaventuu. Ihmisen hyvinvointia edistävä tekeminen ja työ eivät kuitenkaan voi olla vain rahan ansaitsemista, vaan pikemmin eettisesti perusteltavissa olevaa, muita palvelevaa ja elämää vaalivaa toimintaa sekä hoivaa. Merkittävä osa ihmisten kokemasta onnellisuudesta määräytyy sen perusteella, että ihminen voi toimia itselleen tarkoituksellisella tavalla (Lyubomirsky ym. 2005, 116). Näistä syistä (ja myös toimintamahdollisuuksien käsitteeseen viitaten) esitämme, että hyvinvoinnin käsitteellistämässä ihmisen hyvinvointia edistävä toiminta, Doing, voisi olla perusteltu ja mielekäs oma hyvinvoinnin ulottuvuutensa – ei vain yksilön vaan koko ekosysteemin näkökulmasta.

Marjatta Bardyn (2009, 234) sanoin maailmaan orientoitumiseen kuuluu pohdinta siitä, ”keitä me olemme, miten me elämme ja mihin me kuulumme”. Täten Being- ja Doing-ulottuvuuksiin sisältyy myös suhteemme toisiin ihmisiin ja luonnonympäristöön sekä ajatuksellinen yh-

teytemme tuleviin sukupolviin. Tällöin lähestytään jo seuraavaa hyvinvoinnin ulottuvuutta, Lovingia.

Allardtin määrittelyissä Loving-ulottuvuus kuvastaa ihmisten tarvetta liittyä toisiinsa ja muodostaa sosiaalisia identiteettejä. Ulottuvuus sisältää erilaiset yhteisyysuhteet, kuten paikallis- ja perheyhteisyyden, ystävyysuhteet ja työyhteisöön kuulumisen. (Allardt 1976, 50; 1993, 91.) Allardtin johtamassa vertailevassa pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa sosiaalisten suhteiden vahvuus ei ollut yhteydessä materiaaliseen elintasoon. Solidaarisuus ja yhteisyysuhteet voivat kuitenkin kärsiä, jos elintaso laskee merkittävästi. Yhtä lailla ihmisten kyky yhteisyysuhteisiin saattaa vähentyä, jos fyysinen elinympäristö huonontuu oleellisesti. (Allardt 1993, 91.) Elinympäristöstä huolehtiminen on siis tärkeää myös yhteisyysuhteiden kannalta.

Loving ja Being ovat tyypillisesti sellaisia hyvinvoinnin ulottuvuuksia, joille ei ole ekologisia rajoja. Esimerkiksi Lovingiin sisältyy esteettinen ulottuvuus, maailman kauneudesta haltioituminen, joka ei kasvata ekologista jalanjälkeä. Niinpä rakastaminen ja oleminen eivät edellytä suuria materiaalivirtoja ja niitä voidaan – Marjatta Bardyn (2009, 231) sanoin – viljellä ”pihtaamattomasti ja antaumuksellisesti korvikkeeksi aineellisen kulutuksen hillitsemisestä”. (Toisaalta väestönkasvun hillitsemiseksi ehkäisystä huolta pitäen!)

Tässä esiin tuomamme hyvinvointikäsitys on sekä holistinen että relationaalinen useassakin merkityksessä: hyvinvoinnin ulottuvuudet eivät ole irrallisia komponentteja, vaan toisiinsa limittyviä.

Ne ovat siis kehämäisessä suhteessa: yksikään niistä ei korvaa toista, vaan hyvinvointi edellyttää tarpeiden tyydytystä kaikilla ulottuvuuksilla (Bardy 2010a, 42). Esimerkiksi köyhyyteen sovellettuna tämä tarkoittaisi, että kun sitä ei määritellä vain rahallisin termein Having-ulottuvuuden ongelmaksi, ei voida olettaa talouskasvun lievittävän sitä (Sen 1999, 3, 20; Jackson ja Marks 1999, 429).

Ihminen ei myöskään voi toteuttaa hyvinvointiaan millään näistä ulottuvuuksista ottamatta huomioon muita ihmisiä, lajeja ja luontoa. Olemme aina suhteessa toisiin: muiden ihmisten tai luonnonympäristön pahoinvointi vaikuttaa enemmän tai vähemmän omaan hyvinvointiimme.

Norjalaisen syväekologi Arne Naessin käsitteitä käyttäeksemme laaja hyvinvointikäsitys perustuu viime kädessä *relationaaliseen tai ”ekologiseen” minuuteen*. Tällä hän viittaa identifikaatioprosessiin, jossa minä ulottuu pitkälle erillisen egon tuolle puolen, kaikkiin eläviin olentoihin. Tällaisen käsityksen mukaisen minuuden ”it-

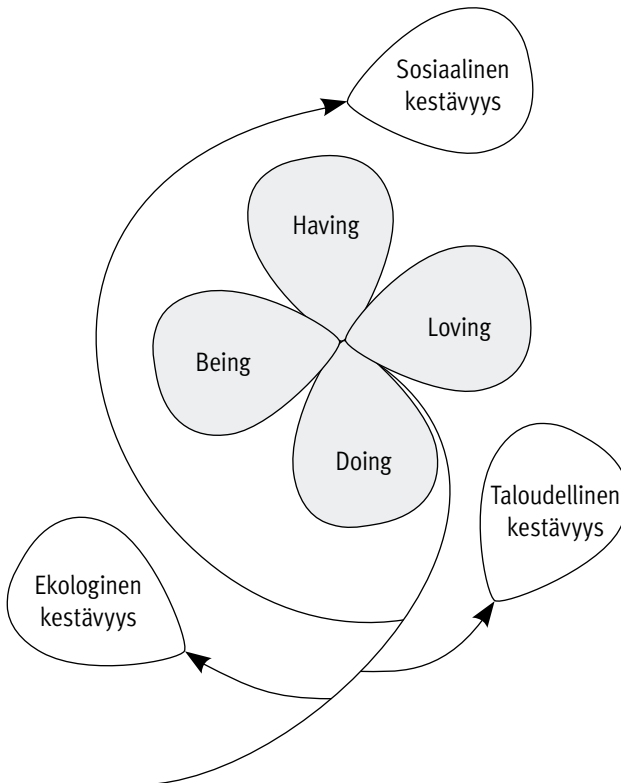
Ihmisyyttä ei ”voida tarkastella ilman kytköstä ei-inhimilliseen olemiseen. Kysymys on sellaisesta ihmisyyden ekologiasta, jossa suojelekohteeksi tulee paitsi ihmisestä erillisenä nähty luonto myös ne ihmisyytemme piirteet, jotka yhdistävät meidät tähän luontoon.”
Filosofi Johannes Ojansuu (2008, 58)

sensä toteuttaminen” on syväekologisen ajattelun (ekosofian) ”äärimmäinen normi”. (Naess 1988; 1995a, 80; 1995b, 226.) Kyseessä on toisin sanoen laajennettu empatian tunne, joka kattaa koko luonnonjärjestelmän (ks. Goleman 2010, 44).

Relationaalinen hyvinvointikäsite voisi osaltaan auttaa meitä luopumaan Gregory Batesonin kuvaamasta vihamielisestä valtasuhteestamme ympäristöön. Uskomme myös, että yhden ihmisen kaikilla ulottuvuuksilla toteutuva aito ja kestävä hyvinvointi vahvistaa muiden hyvinvointia, synnyttäen hyvän kehän – hyvinvoinnin ”neliapilan” (kuvio 12).

Elämänmuotomme ovat seurausta hyvinvoinnin ulottuvuuksien keskinäisistä suhteista (Bardy 2010a, 42). Tästä syystä elämäntapojen muuttaminen edellyttää muutoksia hyvinvoinnin ulottuvuuksien sisällöissä ja keskinäisissä painotuksissa. Seuraavassa luvussa esitämme luonnoksen siitä, minkälaisella sosiaalipolitiikalla voitaisiin tukea hyvinvoinnin toteutumista sen kaikilla ulottuvuuksilla. Kytkeimme siis esittämämme hyvinvointikäsitteen hyvinvoinnin politiikkaan.

Kuvio 12. Hyvinvoinnin neliapila.

6

Sosiaalipolitiikkaa ihmistä ja luontoa varten

Summa summarum: jotta hyvinvointia riittäisi tulevaisuudessa muillekin kuin maapallon varakkaimmille ihmisille – jos heillekään – meidän tulisi mitä pikimmin ajatella sosiaalipolitiikka uusiksi. Tässä luvussa hahmotamme, millainen olisi laajaan ekososiaaliseen hyvinvointikäsitukseen perustuva sosiaalipoliittinen järjestelmä.

84

6.1 Keskiössä kestävä hyvinvointi

Olemme kirjoituksessamme kulkeneet pitkän matkan aina väestönkasvun historiasta suomalaisen 2010-luvun sosiaalipolitiikan kritiikkiin. Olemme kuvanneet ajattelutapojen muutosta ja uudenlaista hyvinvointikäsitystä. Kantava ajatus on ollut se, että sosiaalipolitiikan tulisi ottaa huomioon ekologiset ehtonsa. Tässä luvussa piirrämme suuntaviivoja sille, miten uusi hyvinvointikäsitys siirrettäisiin käytäntöön eli esitämme suomalaista

sosiaalipolitiikkaa koskevia muutosehdotuksia. Ne

koskevat siis vain kansallista politiikkaa, olkoon-

kin että tavoitteisimme sisältyy globaalin

oikeudenmukaisuuden edistäminen. Toi-

saalta ehdotuksemme ulottuvat kapean

järjestelmäkeskeisesti ymmärrettyä so-

siaalipolitiikkaa laajemmalle, sillä pyr-

kimykset hyvinvoinnin turvaamiseksi

eivät tunne sektorirajoja; kaikki yhteis-

kuntapolitiikka on ”sosiaalista”. Ehdot-

tuksemme ovat vasta karkeita avauksia

ja esimerkkejä uudesta hyvinvoinnin po-

litiikasta.

Sosiaalipolitiikan tavoitteena tulisi olla

kestävä hyvinvointi – mutta mitä sillä tarkoite-

taan? Sosiaalinen kestävyys on viime aikoina noussut

suomalaisen sosiaalipolitiikan ajankohtaiskysymykseksi (ks. esim. Alila

ym. 2011). Kansalaisia oikeudenmukaisesti kohteleva, osallisuutta edistä-

vä sekä riittävän turvan ja palvelut tarjoava sosiaalisesti kestävä yhteiskun-

ta on asetettu tavoitteeksi myös sosiaali- ja terveystalouden strategiassa

(STM 2011). Tavoite on mielestämme hyvä. Kestävyys toteutuu kuitenkin

vain silloin, kun tavoitellaan sen kaikkia ulottuvuuksia ja kun ymmärre-

tään, että ekologinen kestävyys on näistä ensisijainen. Näin ei nykyisin

ole. Esimerkiksi Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (2011) taloudellinen

kestävyys mainitaan 18 kertaa ja sosiaalinen kestävyys vain kerran. Eko-

loginen kestävyys saa kaksi mainintaa. Koska sosiaalisen ja ekologisen

kestävyyden välinen yhteys on jäänyt sosiaalipolitiikassa vähimmälle

”Voimmeko kuvitella

hyvinvointivaltion muuttuvan

siten, että heikommassa asemassa

olevien todellinen vapaus ei vähene vaan

kasvaa, että demokraattinen yhteisyys

ei horju vaan vahvistuu ja että maailman-

laajuiset ja pitkän aikavälin ympäristövai-

kutukset ovat keskeisessä asemassa?”

Taloustieteilijä Jan Otto

Andersson (1993, 261).

huomiolle, olemme kirjoituksessamme keskittyneet nimenomaan siihen. Kokoavasti ja kertauksenomaisesti kolme näkökohtaa ovat keskeisiä pyrittäessä kestävään hyvinvointiin: pitkäjänteisyys, oikeudenmukaisuus ja laaja-alainen näkemys hyvinvoinnista.

Pitkäjänteisyys. Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa tarvitaan oleellinen muutos siihen, miten alan toimijat tunnistavat toimintansa pitkän aikavälin seurauksia. Ajatus on jo esitetty sosiaalisia investointeja korostavassa hyvinvointivaltiokeskustelussa. Siinä sosiaalisia tulonsiirtoja ja palveluita legitimoidaan nimenomaan pitkän ajanjakson etujen näkökulmasta. Julkisten menojen ajatellaan maksavan itsensä takaisin, kun ne suunnataan tehokkaasti (Hiilamo 2010, 220). Talouspolitiikkaan kytkeytyvä keskustelu sosiaalisista investoinneista korostaa kuitenkin lähinnä taloudellisia hyötyjä. Sosiaalisten investointien näkökulmaa onkin arvosteltu siitä, että siinä tavoitellaan produktivistisen sosiaalipolitiikan vahvistamista (Andersson 2005, 13). Pitkäjänteisyyden tavoitteen ei pitäisi koskea vain taloutta, vaan myös toimintamme sosiaalisia (esimerkiksi eriarvoisuutta vähentäviä) ja ekologisia seurauksia. Uudenlaiset sosiaalisen sijoittamisen politiikat voisivat pyrkiä esimerkiksi asumisen, liikenteen ja työssä käymisen tuottamien päästöjen vähentämiseen (Gough 2010, 59). Pitkäjänteisyys merkitsee yhteiskunnallisen ohjauksen ja kollektiivisen sääntelyn lisäämistä, jolloin valtion rooli tulevien sukupolvien tarpeiden turvaajana on entistä keskeisemmässä asemassa (ks. myös Sipilä 2011, 362). Vallan tulee olla demokraattisesti valituilla elimillä, ei lyhyen aikavälin etuja tavoittelevilla markkinavoimilla. Lisäksi tarvitaan tiivistä valtioiden välistä yhteistyötä.

Oikeudenmukaisuus. Kestävä yhteiskunta edellyttää entistä vahvempaa uudelleenjakoa. Kilpailukykyä palvelemaan alistettu sosiaalipolitiittinen järjestelmä on viime vuosina siirtynyt pääasiassa etuuskien ja palvelujen niukemman ja vastikkeellisemmän tuottamisen tielle. Tästä ja yhteiskunnassa lisääntyneestä eriarvoistumisesta ovat kärsineet etenkin kaikkein vähäosaisimmat. Siksi yhteisvastuun ajatus, tasa-arvo ja heikompiosaisten ihmisten luovuttamaton oikeus yhteiskunnan apuun tulee nostaa uudelleen yhteiskuntapolitiikan keskiöön. Sosiaalisesti kestävässä yhteiskunnassa tulisi turvata osatyökykyisille ja esimerkiksi syntymästään saakka vammaisille henkilöille riittävät elämän edellytykset ja toimintakykyä lisäävät palvelut silloinkin, kun jaettavana on vähemmän taloudellisia resursseja.

Yhteiskunnan voimavarojen tasaisempi jakautuminen ehkäisee tehokkaasti pahimpia ympäristöhaittoja ja niiden sosiaalisia seurauksia, sillä ympäristövaikutuksia aiheuttavat eniten kaikkein rikkaimmat (ks.

”Kysymyksiä ekologisesta kestäväydestä, oikeudenmukaisuudesta ja niiden välisestä suhteesta ei voi käsitellä toisistaan erillään”.
Ympäristöfilosofi Markku Oksanen (2011, 320)

kuvio 10 sivulla 57) ja niistä kärsivät eniten kaikkein köyhimmät (ks. luku 3.2). Eriarvoisuuden vähentäminen edistää kestävästä kehitystä myös siksi, että se heikentää kulutukseen liittyvää statuskilpailua: pienituloisemmilla ei enää ole samanlaista kannustinta tavoitella rikkaampien kulutustasoa ja elämäntapaa. Tasa-arvoisemmassa yhteiskunnassa ympäristöpoliittiset kulutuksen vähentämisen tavoitteet voisivat siis toteutua paremmin. (Wilkinson ja Pickett 2009, 222.)

Tasa-arvon edistämiseksi tarvitaan sellaisia sosiaaliturvan muotoja, jotka tasoittavat pienituloisten ja vauraampien kotitalouksien välisiä tuloeroja sekä energiankulutus- ja päästöeroja (ks. Gough 2010, 59). Köyhimpienkin aiheuttamia ympäristövaikutuksia on vähennettävä, mutta kuten UNEP (2008) on tähdentänyt, siirtymisen vähähiiliseen ja kestäväan yhteiskuntaan ja sen uusiin tuotanto- ja kulutustapoihin on oltava oikeudenmukainen niin kansallisella kuin globaalillakin tasolla (*just transition*). Tämä merkitsee sitä, että erityisesti luonnonvaroja enemmän kuluttavat yhteiskunnan hyväosaiset on saatava kantamaan suurempi ekologinen ja sosiaalinen vastuu.

”Kulttuuriin, politiikkaan ja instituutioihin olisi rakennettava kaksi johtotähteä, ekologisten vaurioiden korjaaminen ja tasa-arvo.”
 Sosiaalipolitiikko Raija Julkunen (2011a, 105)

Laaja-alainen näkemys hyvinvoinnista. Kestävä hyvinvoinnin turvaaminen edellyttää kokonaan uudenlaista hyvinvointiajattelua: tarvitsemme nykyistä laajempaa, näkyvämmän ilmaistua ja vähemmän elintasokilpailuun perustuvaa käsitystä hyvinvoinnista ja sen ulottuvuuksista. Materialistista hyvinvointikäsitystä haastavat myös empiiriset hyvinvointitutkimukset: ihmiset arvostavat varmaa toimeentuloa, mutta sitäkin enemmän esimerkiksi hyvää perhe-elämää, hyvää terveyttä, hyviä ihmissuhteita, mielenrauhaa ja mahdollisuutta nauttia luonnosta (Torvi ja Kiljunen 2005; Siltaniemi ym. 2007, 39).

Kuten edellisestä luvusta kävi ilmi, ymmärrämme hyvinvoinnin Having-, Being-, Doing- ja Loving-tekijöiden kokonaisuutena. Seuraavaksi esitämme yhden mahdollisen tavan hahmottaa, miten suomalainen sosiaalipolitiikka ja ekologinen näkökulma voitaisiin kytkeä toisiinsa näillä hyvinvoinnin ulottuvuuksilla. Luonnostelemme myös ehdotuksia siitä, miten hyvinvointia voitaisiin edistää sosiaalipoliittisin keinoin kullakin ulottuvuudella – tietoisina siitä, että kestäväan malliin siirtyminen merkitsisi suuria haasteita ja muutoksia nykyiselle sosiaaliturvajärjestelmälle ja sen rahoitukselle. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Hyvinvoinnin ulottuvuudet, niiden kuvaajia ja ulottuvuuksien mahdollisia sosiaalipoliittisia edistämiskeinoja.^a

Ulottuvuudet	Kuvaajia	Sosiaalipoliittisia edistämis- ja säätelykeinoja
Having – mitä ihmisellä voi kohtuudella olla	<ul style="list-style-type: none"> – Toimeentulo – Terveys ja toimintakyky – Asunto – Ruoka ja muut peruskulutus-hyödykkeet – Käytävissä olevat luonnonvarat 	<ul style="list-style-type: none"> – Riittävä perustoimeentuloturva – Hyvinvointipalveluiden ylläpito ja vahvistaminen – Progressiivinen tulo- ja varallisuusverotus – Progressiiviset kulutusverot – Terveiden ja toimintakyvyn edistäminen ekologisesti ja ennakoivasti – Sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä yhdyskuntarakenteen ja asuntotuotannon kehittäminen ja tukeminen – Kulutusmaksimit
Doing – vastuullinen ja mielekäs tekeminen	<ul style="list-style-type: none"> – Ansiotyö – Oppiminen – Harrastustoiminta – Muu tekeminen 	<ul style="list-style-type: none"> – Yhteiskunnallisesti hyödyllisten töiden suosiminen – Työajan lyhentäminen – Sosiaaliturvan ansiotyö- ja kulutuskannustimien heikentäminen – Kulutukseen suuntautuvan ajankäytön vähentäminen – Sosiaaliturvajärjestelmän haitallisten ympäristövaikutusten minimointi
Loving – kuuluminen ja rakastaminen	<ul style="list-style-type: none"> – Perhe ja suku – Ystävyysuhteet – Paikallisyhteisöt – Yhteiskunta – Globaali yhteisö – Tulevat sukupolvet – Muut eläinlajit – Luonto 	<ul style="list-style-type: none"> – Sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä perherakenteen ja -elämän tukeminen – Yhteisyyttä ja paikallisyhteisöjä vahvistavan sosiaaliturvan kehittäminen – Vertaistuotannon tukeminen – Luontosuhteen vaaliminen sosiaali- ja terveyspalveluissa
Being – eheä kokemus maailmassa olemisesta	<ul style="list-style-type: none"> – Henkinen hyvinvointi – Itsensä toteuttaminen – Arvokkuus ja korvaamattomuus – Elämönhallinta 	<ul style="list-style-type: none"> – Ehkäisevä sosiaalipoliittikka: elämäntapamme yksinkertaistaminen ja elämän hidastaminen – Sosiaaliturvan lainsäädännön ja toimeenpanon yksinkertaistaminen – Ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisääminen sosiaaliturvajärjestelmässä

Taulukossa luetellaan hyvinvoinnin ulottuvuudet Allardtin (1976) alkuperäisessä järjestyksessä Doing-lisäyksellä.

6.2 Having: mitä ihmisellä voi kohtuudella olla

Ihminen tarvitsee elääkseen erilaisia resursseja, mutta vain kohtuullisesti: ei liian paljon eikä liian vähän (ks. Ojanen 2004, 21). Se, mikä on liian paljon, määrittäyty ensisijaisesti suhteessa maapallon luonnonvaroihin ja maapallon väestömäärään. Sosiaalipolitiikan tehtävä on huolehtia, että resurssit jaetaan niin, että elämä voi jatkua maapallolla ja kaikilla on kohtuullinen toimeentulo. Esitämme seitsemän kohtuullisuuteen liittyvää ehdotusta.

Riittävä perustoimeentuloturva. Sosiaalipolitiikka vaikuttaa siihen, mitä resursseja ihmisillä on käytettävissä ja kuinka paljon. Erityisen tärkeää on taata riittävät taloudelliset resurssit työmarkkinoiden ulkopuolella oleville ihmisille. Perustuslain 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Nykyisten arvioiden mukaan perusturvan taso on jäänyt jälkeen ansiotason kehityksestä ja elinkustannusten noususta niin, että se ei näytä turvaavan ihmisarvoisen elämän edellytyksiä perusturvan varassa eläville – etenkin, jos tuen tarve on pitkäkestoinen (Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011). Vuoden 2012 alussa perusturvan tasoa korotettiin, ja uudistus paransi erityisesti perusturvan varassa olevien työttömien tilannetta. Silti suuri osa heistä saa edelleen myös viimesijaiseksi etuudeksi tarkoitettua toimeentulotukea. Uudistuksella on myös melko vaatimaton vaikutus tuloeroihin (ks. Honkanen ja Hiilamo 2012, 22). Työtä perusturvan kohentamiseksi tulee siis jatkaa edelleen. Yksi tapa varmistaa välttämätön perustoimeentulo voisi olla *perustulon* tai *kansalaispalkan* käyttöönotto (esim. Andersson 1993; Soininvaara 1994, 174–216). Perustulo nähdään usein osana sosiaalisesti oikeudenmukaista ja ekologisesti kestävästä hyvinvointivaltiosta (esim. Fitzpatrick 2011a, 146–147). Selvitystyötä perustulon käytännön toteuttamiseksi olisikin syytä jatkaa.

Kulutuksen vähentämiseen tähtäävässä sosiaalipolitiikassa ”ihmisarvoisten elämän edellytysten” ei tule vastaisuudessa olla yhteydessä ensi sijassa yksityisiin ja aineellisiin kulutusmahdollisuuksiin. Niiden lisäksi ihmisarvoisen elämän edellytykset liittyvät hyvinvoinnin toteutumiseen sen muilla ulottuvuuksilla, ja tätä voidaan edistää myös ilman yksityisten tulojen kasvattamista.

Hyvinvointipalveluiden ylläpito ja vahvistaminen. Ekologisen ajattelumallin mukaisessa sosiaalipolitiikassa tulisi vahvistaa hyvinvointia kollektiivisesti turvaavia palveluja yksityisiä tuloja turvaavan tulonsiirtojärjestelmän rinnalla. Toimivat ja kaikkien saatavilla olevat koulutus-, kirjasto-, kulttuuri- ja luontopalvelut sekä sosiaali- ja terveydenhuolto vahvistavat ihmisarvoisen elämän toteutumista. Yhdessä ne mahdollistavat pienemmällä tuloilla toimeen tuleminen. Yhteiset palvelut, kuten kirjastot

tai kouluruokailu, edistävät myös ekologisesti kestävästä kehitystä, sillä niiden ympäristörasitus on joukkokulutus- ja -tuotantoetujen vuoksi yksityistä kulutusta pienempi.

Progressiivinen tulo- ja varallisuusverotus. Kuten edellä totesimme, ekologisesti kestävässä yhteiskunnassa tulojen ja varallisuuden uudelleenjakoa on aiempaakin tärkeämpää. Koska korkeampi tulotaso merkitsee lähes poikkeuksetta suurempaa luonnonvarojen kulutusta ja hiilidioksidipäästöjä (ks. luku 4.5), voisi veroprogression kiristäminen olla tehokas keino ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Progressiiviset tulo- ja varallisuusverot ovat myös tehokas keino tavoitella nykyistä oikeudenmukaisempaa tulonjakoa (ks. Tuomala 2009). Verojen korottamista vastustetaan usein vetoamalla kansainväliseen verokilpailuun. Verokilpailun hillitsemiseksi voitaisiin kuitenkin asettaa vero nykyisin verottomasti kansallisvaltioiden rajojen yli liikkuville pääomille, lisätä tilinpitokäytäntöjen avoimuutta ja sopia yhtenäisistä minimiverokannoista kansallisvaltioissa ja niiden yhteenliittymissä, kuten EU:ssa (ks. Hjerppe 2009).

Degrowth-keskustelussa on ollut esillä tuloero-

jen kaventaminen erityisesti suurimpia tulo-

ja leikkaamalla (ks. Ulvila ja Pasanen 2010,

168–171). Esimerkiksi ranskalaisten ta-

lous- ja aluetieteilijöiden ryhmä ehdot-

taa, että kaikkia vuosituloja, jotka ovat

vähintään viisi kertaa kokoaikatyön vä-

himmäispalkkaa suuremmat, verotet-

taisiin 90 prosentilla (Plihon ym. 2010).

Vaikka ajatus suurimpien tulojen rajoit-

tamisesta kuulostaa radikaalilta, voisi se

saada kannatusta. Nyky-Suomessa pörssi-

yhtiön johtajan kuukausiansiot voivat olla yli

satakertaiset takuueläkkeen saajan tuloihin ver-

rattuna. Eriarvoisuus Suomessa -kyselyyn vastanneet olivat sitä miel-

tä, että suuryrityksen johtajan tulisi ansaita 10 000 euroa kuukaudessa

(mediaani), kun todellisuudessa pörssiyrityksen toimitusjohtajan keskian-

sio on ollut noin 64 000 euroa kuukaudessa⁴¹. Johtajien palkkataso näyt-

tääkin olevan ”melko kaukana konsensuaalisesta oikeudenmukaisesta

tasosta”. (Okkonen 2010, 32.) Varsinkin verotuksen alentamista vaativa

talouseliitti jättää oikeudenmukaisuusnäkökulman vähälle huomiolle ja

arvostelee tällaisia ylimpien palkkatulojen rajoittamishdotuksia työn-

teon kannustavuutta heikentäviksi. Niitä voitaisiin kuitenkin kompensoi-

da muun muassa tekemällä työstä mielekkäämpää.

”Keskiluokan taipumus määritellä hyvinvointi pikemmin sen mukaan, mitä siltä puuttuu kuin niiden etujen mukaan, joista se nauttii, on yhteiskunnallisen edistyksen kenties suurin este.”

Yhteiskunta- ja taloustutkijat Clive Hamilton ja Richard Denniss (2005, 142, suom. tekijät)

41 Vertailu oli tehty 38 pörssiyrityksen toimitusjohtajan palkoista vuonna 2008.

Progressiiviset kulutusverot. Liiallisen ja haitallisen kulutuksen verottaminen on tehokas tapa vähentää ympäristörasitusta. Se tulisi toteuttaa sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Nykyisten kulutus- ja ympäristöverojen ongelma on usein se, että ne saattavat heikentää pientuloisten suhteellista asemaa, sillä he joutuvat maksamaan niistä tuloihin suhteutettuna eniten. Kulutusverojen seurauksena saattaa myös muodostua uusia luksushyödykkeitä. Esimerkiksi autoilusta voi tulla entistä haulttavampi statussymboli, jos kaikilla ei ole siihen varaa (ks. Eskelinen ja Sorsa 2011, 325.)

Kulutus- ja ympäristöverojen sosiaalisesti epäoikeudenmukaiset vaikutukset voidaan kompensoida muiden verojen (esimerkiksi negatiivinen tulovero), verovähennysten (esimerkiksi tulosidonnainen matkakuluvähennys) ja sosiaalisten tulonsiirtojen avulla (ks. esim. Eriksson ja Andersson 2010, 133), mikä ei toisaalta edistä sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamista. Käytännössä tehokkaampi tapa olisi, että esimerkiksi energiaverotuksessa määriteltäisiin kotitalouksille kohtuullinen sähkönkulutuksen kiintiö ja vero nousisi progressiivisesti tämän tason ylittävän kulutuksen osalta. Myös arvonnäistä- ja valmisteverot voisivat olla nykyistä vahvemmin kytköksissä tuotteiden (erityisesti kerskakulutustuotteiden) aiheuttamaan luonnonvarojen kulutukseen ja päästöihin.

Terveyden ja toimintakyvyn edistäminen ekologisesti ja ennalta. Kun itsenäinen Suomi otti ensiaskeleitaan, elinympäristöstä aiheutuvat terveysriskit koettiin niin polttaviksi, että säädettiin yleinen terveydenhuoltolaki. Silloisessa ”kehitysmaa-Suomessa” ymmärrettiin esimerkiksi puhtaan juomaveden ja ihmisille terveellisten asunto-olojen arvo. (Mikkola 1987, 26.) Ekologisten riskien uhkaamassa maailmassa ympäristötekijöiden terveysvaikutusten ymmärtäminen ja terveyttä tukevien ympäristöjen kehittäminen nousevat entistäkin tärkeämmiksi. Ekologisen ajattelumallin omaksuneessa hyvinvointivaltiossa esimerkiksi ilmansaasteiden määrän rajoittaminen, jätehuollon kehittäminen, ravinnon puhtaudesta huolehtiminen ja erilaisten tuotannossa käytettävien kemikaalien vähentäminen voisivat olla selkeämmin osa julkista terveyden edistämistä.

Kuten sosiaalipolitiikalla yleisemmin (ks. luku 5.2), myös terveyden edistämisen politiikalla on huomattavia synenergiaetuja ympäristöpolitiikan kanssa. Esimerkiksi kasvisruokavalio on sekä terveydelle että ympäristölle suotuisa vaihtoehto. Lihantuotannon ja -syömisestä vähentäminen muun muassa pienentäisi sekä sydäntautien aiheuttamaa kuolleisuutta että kasvihuonekaasupäästöjä (Friel ym. 2009). Kasvisruokailu voitaisiin siksi ottaa asteittain yleiseksi käytännöksi kaikissa laitoksissa, virastoissa ja oppilaitoksissa, yhdestä kasvisruokapäivästä viikossa aloittaen.

Lukuisissa tutkimuksissa on havaittu luontoympäristön parantavan koettua terveydentilaa ja toimintakykyä sekä vähentävän kuolleisuutta (esim. Takano ym. 2002; de Vries ym. 2003; Verheij ym. 2008). Näistä syis-

tä huolenpito ympäristöstä ja ihmisen luontoyhteyden edistäminen ovat osa sosiaalipolitiikkaa. Tästä kirjoitamme enemmän luvussa 6.4.

Mahdollisimman vakaa elinympäristö on myös sairaus- ja yleensä sosiaalivakuutusjärjestelmän yksi keskeinen toimintaedellytys. Sairausvakuutusjärjestelmässä tulisikin varautua ympäristöriskien ja luonnonkatastrofien aiheuttamiin sairausepidemioihin. Lisäksi terveydenhoitoa ja lääkkejärjestelmää tulisi arvioida nykyistä enemmän ekologisesta näkökulmasta: Minkälaisia ympäristöhaittoja nykyiset lääkkeet ja lääkkeiden tuottajat aiheuttavat? Miten terveydenhoidossa voitaisiin pienentää ympäristövaikutuksia esimerkiksi luonnonvarojen kulutuksen ekotehokkuutta parantamalla?

Sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä yhdyskuntarakenteen ja asuntotuotannon kehittäminen ja tukeminen. Koti, turvallinen oma asunto, on jokaisen ihmisen perusoikeus. Toisaalta oman asunnon tai talon hankkimista tähän liittyvine velkoineen voidaan pitää myös työhön sitouttamisen tai pakottamisen välineenä (ks. Vähämäki 2009, 238, 243–244). Siksi sosiaalipolitiikassa tulee huolehtia kohtuuhintaisen asumisen edellytyksistä ensisijaisesti lisäämällä sosiaalisesti tuotettua asutokantaa. Lisäksi yhteiskunnan eheyden ylläpitämiseksi asuinalueiden ei tulisi antaa eriytyä liiaksi toisistaan (ks. esim. Korteinen ja Vaattovaara 2003).

Nykyisellään asuminen on liikenteen ohella yksi suurimmista kulutuksen osa-alueista (Kotakorpi ym. 2008, 41; Nurmela ja Mäenpää 2009). Asumistukijärjestelmällä voidaan jossain määrin ohjata asumista ekologisempaan suuntaan, sillä käytännössä asumistukea saavat usein sellaiset pienituloiset kotitaloudet, jotka asuvat materiaalitehokkaasti eli tiiviisti kerrostaloasunnoissa. Koska suurin osa asumisen luonnonvarojen kulutuksesta aiheutuu asuntojen rakentamisesta ja lämmittämisestä, asumistukijärjestelmän rooli on kuitenkin suhteellisen vähäinen. Esimerkiksi rakennusten lämpöeristyksen parantamiseen tai hiilidioksidipäästöiltään alhaisten lämmitysmuotojen kehittämiseen käytetty kotitalousvähennys voi vaikuttaa suuremmin luonnonvarojen kulutukseen ja päästöihin. Nykyisin sitä kuitenkin käyttävät pääasiassa hyvin toimeentulevat kotitaloudet, sillä vähennys ei ole tulosidonnainen etuus. Koko asunto-, yhdyskunta- ja aluepolitiikkaa tulisikin suunnata sellaisen ekologisen ajattelumallin mukaisesti, jossa pyritään minimoimaan asumisen sekä sen ja työn yhteensovittamisesta aiheutuvat haitalliset ympäristövaikutukset, sosiaalisia näkökohtia unohtamatta. Taajamissa asuntoja, työpaikkoja ja palveluita pitäisi sijoittaa lähelle toisiaan ja hyvien julkisten liikenneyhteyksien ulottuville. Maaseudulla tulisi julkisten liikenneyhteyksien ohella parantaa tietoliikenneyhteyksiä, jotka helpottavat etätöiden tekemistä kotona ja esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden tarjoamista kotiin verkon kautta.

Kulutuskaksimit. Toimeentulomme edellyttää rahan lisäksi sitä, että meillä on käytettävissämme riittävästi luonnonvaroja. Jotta niitä jäisi myös muille maapallon asukkaille ja tuleville sukupolville, tulisi yksittäi-

sen ihmisen luonnonvarojen kulutuksen pysytellä ekologisesti kestävis-
sä rajoissa. Luvussa 4.5 määrittelimme ekologisen kestävyuden kannalta
ongelmaksi sen, että sosiaalipolitiikassa ei puututa kerskakulutukseen tai
yltäkylläisyyteen. Kestävää hyvinvointia turvaavassa sosiaalipolitiikassa
tarvitaankin nykyistä selkeämpi käsitys myös kulutuksen ylärajoista.

Resurssien kulutusta vähentävän sosiaalipolitiikan yhtenä työkaluna
voisi minimitoimeentulon lisäksi olla kulutusmaksimi. Ajatusta luon-
nonvarojen kulutuksen katosta voidaan havainnollistaa esimerkiksi eko-
logisen jalanjäljen tai ympäristövaran (*environmental space*) laskelmilla.

Ympäristövara kuvaa sitä resurssien määrää, joka voidaan
kuluttaa vuosittain vaarantamatta tulevien sukupol-
vien elämän edellytyksiä. Lähtökohtana on se, että
jokaisen maapallon asukkaan ympäristövara on
yhtä suuri. (Ulvila ja Åkerman 1996, 9–10.) Käy-
tännössä ympäristövaran avulla voidaan laskea
jokaiselle yksilölle luonnonvarojen kulutuksen
maksimi ja ottaa samalla huomioon ihmisen
olemassaolon kannalta tärkeiden minimitarpei-
den toteutuminen (McLaren 2003).

Mitattavissa oleva oikeudenmukainen kulu-
tuskmaksimi tekisi kestävyuden rajat näkyviksi ja oh-
jaisi kuluttajia kohtuuteen. Jo erilaisten rajojen näkyväksi
tekeminen saattaisi suunnata kulutusta kestävämmäksi. EU:n asettamat
päästövähennystavoitteet ovat niin mittavat (20 prosenttia vuoden 1990
tasosta vuoteen 2020 mennessä), että päästöjen vähentäminen saattaa
edellyttää myös tiukempaa, kulutukselle ylärajat asettavaa normiohjausta.
Ohjaukskeinoksi on ehdotettu henkilökohtaista päästökauppaa. Siinä jo-
kaiselle myönnettäisiin henkilökohtainen päästökintiö, mutta enemmän
hiilidioksidipäästöjä aiheuttavat henkilöt voisivat ostaa lisää päästölupia
vähemmän päästöjä aiheuttavilta. (Fitzpatrick 2011a, 81–82.) Koska pääs-
töjen mittaaminen ja päästökaupan toteuttaminen on käytännössä moni-
mutkaista, asiaa on selvitettävä huolella.

”Mistä alkaa
omistaminen? Milloin
ihminen voi sanoa omistavan-
sa jotain, jos kaikki kuuluu alun
perin yhteistilaan?”
Filosofian tutkija ja tieto-
kirjailija Jakke Holvas
(2002, 77)

6.3 Doing: vastuullinen ja mielekäs tekeminen

Ihminen on aktiivinen toimija, joka pyrkii omalta kannaltaan mahdolli-
simman hyvään elämään. Maailmanlaajuisen ekososiaalisen kriisin rat-
kaisemiseksi ihmisen toimintaa tulisi kuitenkin ohjata yhteiskuntapoli-
tiikan keinoin sellaiseen suuntaan, joka olisi mahdollisimman suotuisa
myös ihmisyyhteisön ja luonnonympäristön kokonaisuuden kannalta. Esi-
tämme seuraavaksi viisi tähän liittyvää muutosehdotusta.

Yhteiskunnallisesti hyödyllisten töiden suosiminen. Kuten luvussa 4.4 kirjoitimme, ansiotyökeskeisen yhteiskunnan ongelma on se, että eri työtehtäviä arvotettaessa ei yleensä oteta huomioon niiden ekologisia tai sosiaalisia vaikutuksia. Ajatushautomo nef:n raportissa *A bit rich* (Lawlor ym. 2009) on laskettu kuuden eri ammatin yhteiskunnallinen arvo yhteiskunnallisten investointien tuottoa (SROI eli *Social Return on Investment*) mittaavalla menetelmällä. Eniten haittoja aiheuttavat veroneuvojat, sillä heidän toimintansa vähentää verotuloja (47 punnan vahinko kutakin ansiotyössä ansaittua puntaa kohden). Seuraavaksi haitallisinta on mainostoimistojen projektipäälliköiden työ, sillä se lisää kulutusta (11 puntaa vahinkoa). Myös jokainen pankkiirin työstä ansaittu punta tuottaa seitsemän puntaa vahinkoa⁴². Suurimman hyödyn, 12 puntaa kutakin sijoitettua puntaa kohden, tuottavat jätehuollon työntekijät, sillä laskennassa luetaan hyödyksi kierrätyksen lisääntyminen ja kasvihuonekaasupäästöjen väheneminen. Myös päiväkotien työntekijöiden ja sairaalasiivoojien työhön sijoitetut rahat maksavat itsensä takaisin lähes kymmenkertaisesti. (Lawlor ym. 2009, 3–4, 25.) Raportti osoittaa, että nykyisiä palkkeroja ja arvostuksia ei voida perustella eri ammattien yhteiskunnallisella hyödyllä. Raportin tietoja voitaisiin käyttää hyväksi myös suunniteltaessa, millaisiin ammatteihin ihmisiä koulutetaan (tai pikemminkin ei kouluteta, ainakaan yhteiskunnan tuella), kun palkkatyöyhteiskuntaa kehitetään ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämpään suuntaan.

Työajan lyhentäminen. Monien mielestä siirtyminen kasvupakosta irtautuneeseen talouteen edellyttää työhön käytetyn ajan vähentämistä. Tähän on monenlaisia perusteita (ks. esim. Gough ja Meadowcroft 2011, 500). Esimerkiksi toisin kuin nykyisessä hyvinvointivaltioretoriikassa oletetaan (ks. luku 4.4.), osallisuus voi syntyä myös muuten kuin kokopäiväisen ansiotyön kautta. Toiseksi työajan lyhentäminen voisi murtaa tottumusta työn tekemisestä kulutusmahdollisuuksien takaamisen vuoksi. Kolmanneksi työajan lyhentäminen edistäisi työn tasaisempaa jakautumista ja sitä myötä sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Vaikka työajan lyhentäminen ja työn jakaminen eivät tutkimusten mukaan ole yksiselitteinen vastaus rakenteellisen työttömyyden ongelmaan, työaika-järjestelyillä voidaan estää irtisanomisia ja jakaa su-

”Työ” tarkoittaa mitä tahansa, rakentavaa tai tuhoavaa, ihmisen kajoamista fyysiseen maailmaan. ’Lepo’ tarkoittaa rauhan tilaa ihmisen ja luonnon välillä.”
Filosofi ja psykoanalyitikko
Erich Fromm (2007, 220)

42 Esimerkiksi pankkiireilla on laskettu arvoa lisääviksi Lontoon Cityn tuottama vuosittainen taloudellinen hyöty Ison-Britannian taloudelle, valtiokonttorin saamat verotuotot ja finanssialan tarjoamat työpaikat. Ammatin arvoa vähentävät nykyisen taloudellisen kriisin aiheuttamat vahingot maan taloudelle sekä kriisistä aiheutuvat pitkäaikaiset julkisten menojen lisäykset. (Lawlor ym. 2009, 15.)

pistuvaa tuotannollista työtä useammalle työntekijälle (Soininvaara 2007, 62).

Neljänneksi ansiotyön vähentäminen toisi tasapainoa itsensä toteuttamisen (mitä haluan tehdä?) ja sosiaalisten velvollisuuksien (mitä pitää tehdä?) välille. Esimerkiksi nef:n julkaiseman *21 hours* -raportin kirjoittajat esittävät, että siirtyminen lyhyempään, yksilön tarpeiden mukaisesti joustavaan työviikkoon parantaisi työttömien ja ylityöllistettyjen hyvinvointia, tukisi ajankäytön hallintaa ja yksilön autonomiaa, tasaisi sukupuolten välistä työnjakoa, vahvistaisi vanhemmuutta, joustavoittaisi eläkkeelle siirtymistä, mahdollistaisi poliittista osallistumista ja turvaisi paremmat edellytykset erilaisille hoivatoimille (Coote ym. 2010).

Viidenneksi työn jakaantuminen tasaisemmin ihmisten kesken vähentäisi työttömien usein kokemaa häpeää sekä heidän syyllistämistään. Kuudenneksi työajan lyhentäminen esimerkiksi nelipäiväiseen työviikkoon siirtymällä vähentäisi työmatkojen määrää ja liikkumisen tarvetta ja sitä myötä polttoaineen kulutusta.

Työajan lyhentäminen näyttää kiinnostavan suomalaisia. EVAn arvo- ja asennetutkimuksen mukaan kaikista vastaajista joka neljäs haluaisi käyttää vähemmän aikaa ansiotyöhön. Parhaassa työiässä olevista peräti 32 prosenttia vastasi näin. Vastaajista neljä kymmenestä oli valmiita tinkimään myös palkastaan, mikäli vapaa-aika lisääntyisi. Sitä haluttaisiin käyttää eniten harrastuksiin sekä ystävien, tuttavien ja perheen parissa toimimiseen. (Haavisto 2010, 28–31.) Toiveita ei kuitenkaan välttämättä toteuteta esimerkiksi siksi, että pelätään työuran vaarantuvan tai tulotason alenevan. Erityisesti sellaisille kotitalouksille, joilla on toimeentulo-vaikeuksia, ei työajan lyhentäminen aina ole todellinen vaihtoehto. (Ylikännö 2011, 39–40.)

Taloukasvua ja kulutusta voidaan hillitä kestäväällä tavalla, jos työntekijät vähentävät vapaaehtoisesti työaikaansa ja tyytyvät pienempiin palkkoihin (Kiander 2011, 54). Edellä mainitsemaamme perustulon tai kansalaispalkan käyttöönotto olisi yksi mahdollisuus tukea työajan lyhentämistä. Kaikille maksettava perustulo vähentäisi oletettavasti palkkatyön merkitystä, kannustaisi ihmisiä hakeutumaan mielekkäämmiltä tuntuviin töihin ja muuttaisi ylitöiden tekemistä arvostavaa kulttuuria (Fitzpatrick 2011b, 146).

Sosiaaliturvan ansiotyö- ja kuluskannustimien heikentäminen. Edellä esitimme, että perustulon mahdollisuuksia voisi edelleen selvittää, mutta vähintään tulisi heikentää ansiosidonnaisia etuuksia turvaavien työmarkkinajärjestöjen roolia sosiaaliturvan ja tulonsiirtojen kehittämisessä (ks. luvussa 4.4 esitetty kritiikki). Samalla tulisi kaventaa

”Ansioturva, kuten nykyinen suomalainen työeläkejärjestelmä, ei hevin mahdu kohtuutalouden skenaarioon. Se tuottaa sekä sukupolvien että yhteiskuntaluokkien eriarvoisuutta.”
 Sosiaalipoliitikko Raija Julkunen (2011a, 107)

kastijakoa perus- ja ansioturvan varassa elävien välillä. Tulisi myös pohtia sitä, ovatko kaikkien nykyisten ansiosidonnaisten etuuksien perusteet ja kulutustason ylläpitämiseen liittyvät tavoitteet ekologisesti oikeutettuja ja taloudellisesti mahdollisia myös tulevaisuuden sosiaalipolitiikassa⁴³. Lisäksi hyvinvointia turvaavassa sosiaalipolitiikassa olisi arvioitava uudeleen laajemminkin sosiaaliturvan ansiotyö ”kannustimien” tarpeellisuus. Esimerkiksi erilaisiin sanktioihin perustuva kannustaminen ja aktivointi ovat pikemminkin ihmisten kiusaamista silloin, kun ansiotyötä ei ole tarjolla tai kun tuotannon tavat, ansiotyön työehdot, työolot ja tulokset (hyödykkeet) ovat eettisesti arveluttavia.

Kulutukseen suuntautuvan ajankäytön vähentäminen. Ekologisen kriisin ehkäisemiseksi suomalaisessa hyvinvointivaltiossa tulisi vähentää kaikkien ihmisten ajankäytön ja arkielämän toimintojen kulutuskeskeytystä. Tähän voitaisiin pyrkiä päästörajoitusten tai kulutusmaksimin avulla.

Kulutuksentäyteinen vapaa-aika johtaa helposti jatkuvaan tyytymättömyyteen ja kamppailuun palkoista tai toimeentuloetuuksista. Vapaa-ajan lisääntyminen esimerkiksi työaika lyhentämällä ei siksi takaa automaattisesti hyvinvoinnin lisääntymistä tai edistä kestävästä kehitystä. Lisäksi ajankäyttötutkimukset osoittavat esimerkiksi sen, että pienituloisilla työttömillä nuorilla on riski passivoitua neljän seinän sisälle; muu vaatii liikaa rahaa (ks. Ylikännö 2011, 156, 160–161).

Sosiaalipolitiikan omaksumaa sosiaalisten investointien näkökulmaa tulisikin laajentaa koskemaan myös sitä, miten investoinnit tukevat elämää ja ajankäyttöä talouden sfäärin ulkopuolella (ks. kuvio 1 sivulla 15). Niillä voisi esimerkiksi kannustaa ihmisiä vahvistamaan vapaa-ajallaan rahasta ja varsinkin aineellisesta tavaratuotannosta mahdollisimman riippumatonta hyväntekeväisyys- ja ”elämystaloutta” ja sen piiriin kuuluvaa huolenpito-, avunanto-, luonnonsuojelu- ja harrastustoimintaa (esim. Fitzpatrick 2011b, 148–152). Samalla jako tuottavaan, palkkatyöyhteiskunnan piirissä tapahtuvaan taloudelliseen toimintaan sekä kulutukseen suuntautuvaan vapaa-aikaan tulisi kyseenalaistaa: sosiaalipolitiikan pitäisi itse asiassa suojella ihmisiä sellaiselta ajalta, jota ihmiset eivät koe vapaaksi (jonka siis koetaan perustuvan pakottamiseen) tai joka ei muuten tunnu eettisesti hyväksyttävältä. Ainakaan tällaista työtä ei tulisi tukea sosiaalisten investointien avulla.

Sosiaaliturvajärjestelmän haitallisten ympäristövaikutusten minimointi. Doing-ullottuvuus liittyy myös siihen, millä tavoin sosiaalitur-

43 Sosiaaliturvan saajienkin keskuudessa ne, joilla on enemmän, voivat antaa enemmän omastaan kuin ne, joilla on vähemmän. Ansiosidonnaista toimeentuloturva tulee kuitenkin muuttaa varoen, sillä se suojaa pienituloisten etuuksia. Työpohjaiset etuoikeudet ovat maksu siitä, että keskiluokka suostuu kantamaan huolta myös heikompiensa oikeuksista. (Ks. Julkunen 2006, 46.)

vajärjestelmä toimii. Kestävän kehityksen tukemiseksi sosiaaliturvajärjestelmää tulisi muuttaa niin, että etuuksien ja palvelujen toimeenpanon ekologiset haittavaikutukset olisivat mahdollisimman vähäiset. Siinä missä järjestelmää ohjeistetaan nykyisin muun muassa markkinoilta tilattavissa hankinnoissa lähinnä taloudellisten kustannusten minimoimiseen, tulisi vastedes minimoida pikemminkin luonnonvarojen kulutus. Esimerkiksi tilaaja–tuottaja-tyyppisessä palvelutuotannossa palvelujen hankintakriteerit tulisi priorisoida uudelleen. Kuvion 1 (s. 15) mukaisesti kriteerien järjestys tulisi olla seuraava: 1) palvelun ekologinen jalanjälki ja sosiaalinen ulottuvuus eli palvelujen ympäristö- ja hyvinvointivaikutukset sekä 2) palvelun hinta.

Tämä edellyttää koko sosiaaliturvajärjestelmän ympäristövaikutusten systemaattista arviointia luonnonvarojen kulutusta mittaavilla menetelmillä (esimerkiksi luvussa 3.1 mainitsemamme MIPS ja ENVIMAT). Ympäristövaikutusten arvioinnin tulisi ohjata käytännön toimintaa niin, että kaikki sosiaaliturvan toteuttajat – Kela mukaan lukien – vähentäisivät materiaalikulutustaan ja hiilidioksidipäästöjään. Käytännössä tarvitsimme lisää paperittomia toimistoja, etätöitä, videopalavereja ja ekosähköä sekä toisaalta vuorovaikutteista sähköistä asiointimahdollisuutta ja kattavaa mutta kevyttä fyysistä palveluverkkoa. Nykyisin on jo olemassa lukuisia ekologisesti kestäviä työkäytäntöjä. Esimerkiksi Suomen WWF:n kehittämä Green office -ympäristöjärjestelmä on kätevä keino luonnonvarojen kulutuksen vähentämiseksi.

6.4 Loving: yhteenkuuluminen ja rakastaminen

Relationaalisen hyvinvointikäsitteen mukaan ihmisen yhteisö on niin paikallisesti kuin ajallisestikin laaja: se kattaa koko maapallon ja kaikkien eliölaajien tulevat sukupolvet. Sosiaalipolitiikalla vahvistetaan yhteenkuulumista ja osallisuutta jo nykyisin, mutta tähän tehtävään voitaisiin panna määrätietoisemmin esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Kolme kysymystä elämäämme ohjaavien periaatteiden löytämiseksi: ”Ensiksi: mitä tarkoittaa olla ihminen? Toiseksi: mikä on suhteeni toisiin ihmisiin? Kolmanneksi: mikä on suhteeni olemiseen?”

Kirjailija Curtis White
(2009, 57, suom. tekijät)

Sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä perherakenteen ja -elämän tukeminen. Kulutuskeskeisyydestä luopuminen ja ansioiton roolin pieneneminen jättäisi enemmän aikaa yhteisyydelle: perheelle, suvulle, ystäville, paikallisyhteisöille ja ihmisen luontoyhteyden vahvistamiselle. Lisäaika yksilön hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiin yhteis-

syysuhteisiin saattaisi vähentää huomattavasti erilaisia sosiaalisia ongelmia, esimerkiksi lasten ja nuorten mielenterveysongelmia, vanhusten yksinäisyyttä, yksin asuvien päihdeongelmia, palkansaajien stressiperäisiä oireita.

Kirjoituksessamme olemme ottaneet esiin väestönkasvun ongelmalliset vaikutukset (ks. luku 2.1) ja väestönkasvua tukevan suomalaisen sosiaalipolitiikan (ks. luku 4.2)⁴⁴. Keskustelu maapallon rajoista ja kohtuutaloudesta on kirvoittanut tiukkojakin vaatimuksia väestönkasvun hillitsemiseksi. Esimerkiksi yhteiskuntatieteilijä Antti Kasvio (2011, 4) on ehdottanut, että eri maille tulee määritellä ikärakenne huomioiden väestökiintiöt ja että ”useamman kuin yhden lapsen synnyttäminen on tehtävä kaikkialla luvanvaraiseksi”. Jyrkät väestönkasvun rajoittamispyrkimykset nostattavat tunteita ja vastarintaa. Globaalin väestönkasvuongelman hillitsemiseksi ekologisen vastuunsa kantava sosiaalipolitiikka voisi joka tapauksessa nykyistä vahvemmin tukea esimerkiksi adoptointeja ja sijaiskotitoimintaa. Sosiaalipolitiikassa voitaisiin siis vahvistaa malleja, joissa perheyhteys rakentuu muullekin kuin biologialle. Lisäksi lapsilisän automaattinen nousu lapsiluvun kasvaessa (ks. s. 48) tulisi kyseenalaistaa, ellei ratkaisulle kyetä esittämään myös ekologisesti kestäviä perusteluja.

Yhteisyyttä ja paikallisyhteisöjä vahvistavan sosiaaliturvan kehittäminen. Parhaat edellytykset yhteisyyssuhteiden ylläpitoon ja vahvistamiseen on kasvatustehtäviä hoitavilla instituutioilla (päivä- ja lastenkodeilla ja kouluilla) – etenkin jos niiden kasvatustavoite on selkeästi muu kuin kilpailukykyisten ja -haluisten yksilöiden tuottaminen. Myös hoivapalveluja tarjoavissa instituutioissa (vanhusten ja vammaisten hoitolaitoksissa, kotipalvelu- ja sairaanhoitoyksiköissä jne.) voitaisiin edistää yhteisyyssuhteita. Se kuitenkin edellyttää monissa tapauksissa työn uudelleenorganisointia sekä työntekijäresurssien uudelleenmitoitusta toisin kuin nykyiset kuntien toiminnan tehostamisohjelmat edellyttävät. Lisäksi yksilökohtaisen hoiva- ja sosiaalityön rinnalla tulisi suosia nykyistä enemmän yhteisö- ja yhdyskuntatyötä (ks. Roivainen 2008), sillä monet yksilölliset ongelmat koskettavat laajempia asuinalueita ja niiden vuoroaikutusverkostoja. Tarvitaan myös vaihtoehtoista sosiaalityötä, joka lähtee pikemmin kansalaisten omista voimavaroista ja tarpeista sekä niiden aktivoinnista ja politisoimisesta kuin organisaatioiden ylhäältä alas ”maastouttamista” strategioista ja interventioista (ks. esim. Matthies 1990, 10, 18–20).

Vertaistuotannon tukeminen. Yhteisyyssuhteita ja ydintaloutta vahvistavassa sosiaalipolitiikassa voitaisiin kehittää vertaistuotantoa (co-

44 Yleisesti ottaen sosiaalipolitiikka on toki vaikuttanut pikemminkin väestönkasvua hidastavasti. Muun muassa absoluuttisen tuloköyhyyden kitkeminen, vanhusten hoivapalvelut sekä koulutus- ja terveydenhuoltopalvelut ovat antaneet ihmisille mahdollisuuden päättää aiempaa vapaammin, kuinka monta lasta he haluavat.

production) eli edistää kansalaisyhteiskunnan ja julkisen sektorin kumppanuutta palveluiden tuottamisessa. Palveluissa siis hyödynnettäisiin ammattilaisten lisäksi lähiverkostoja ja niissä olevia kykyjä. Vertaistuo- tanto vahvistaa palvelujen saajien roolia ja tasavertaista kumppanuutta. Sen tarkoitus ei ole siirtää julkista vastuuta takaisin yksilöille vaan turvata sekä sosiaalinen että ekologinen kestävyys vahvistamalla yhteisöjä ja vähentämällä hyvinvointipalvelujen riippuvuutta kasvutaloudesta. (Coote ja Franklin 2010.) Yhteisyssuhteiden lujittaminen saattaisi vähentää sosiaali- ja terveystalouden kysyntää ja tätä kautta niiden rahoituksen tarvetta.

Aikapankit ovat yksi tapa tukea vertaistuo- tannoa ja nykyaikaisia sosiaalisten lahjatalouksien muotoja. Niissä vaihdetaan palveluita aikaa vastaan niin, että kaikkien jäsenten työtunnit ovat samanarvoisia. Aika- pankit voivat olla kansalaisten itsensä perustamia, rahatalouden rinnal- la toimivia vertaisverkostoja, joissa yksilöt tarjoavat taitojaan yhteiseen käyttöön ja saavat apua arkeensa. Toisaalta esimerkiksi Isossa-Britannias- sa toimii lukuisia julkisten organisaatioiden perustamia aikapankkeja muun muassa nuoriso- ja vanhustyössä. Aikapankit auttavat joustavasti ja paikallisesti. Lisäksi ne vähentävät rahan tarvetta ja edistävät kulutuksen vähentämistä. (Ks. Lovio 2011.) Nykyisin työttömien, eläkeläisten ja pitkä- aikaissairaiden on havaittu saavan vähemmän apua tuttavilta, sukulaisil- ta tai naapureilta kuin kotitalouksien keskimäärin (Tilastokeskus 2011a). Tämä kehityssuunta voitaisiin kääntää sukulais- ja muita verkostoja sekä julkisia hyvinvointipalveluja täydentävien aikapankkien avulla.

Luontosuhteen vaaliminen sosiaali- ja terveystalouksissa. Kaikis- sa sosiaali- ja terveystalouksissa voitaisiin vaalia ihmisten luontoyhteyttä nykyistä enemmän. Luonnon ja ihmisen hyvinvoinnin välinen yhteys on lähtökohtana myös ajankohtaisessa *green care* -palvelujen kehittämisessä. Niillä tarkoitetaan luontoavusteisia menetelmiä, joilla pyritään edis- tämään psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä hyvinvointia. Käytännössä suomalaisessakin hyvinvointijärjestelmässä on vakiintunut useita erilai- sia hoiva-, hoito- tai kasvatustalouksia, joissa palvelun saaja on aktiivi- sessä vuorovaikutuksessa luonnonympäristön tai eläinten kanssa. Näitä palveluita ovat esimerkiksi ratsastusterapia, ekoterapia ja puutarhaterapia. Green carea voitaisiin varsinaisten hoitosuhteiden lisäksi käyttää myös laajemmin sosiaalipalveluissa, kuten päivähoitossa ja kuntouttavassa työtoiminnassa. (Soini ym. 2011, 321–322.) Lisäksi sosiaalihuollon laitosten henkilökunta ja asiakkaat voisivat viljellä yhdessä lähiruokaa ja hyö- dyntää luonnossa liikkuen monipuolisesti sen antimia. Tarvitaan myös ekososiaalista sosiaalityötä, jossa ihmistä ja hänen ympäristöään tarkas- tellaan yhteydessä toisiinsa.

6.5 Being: eheä kokemus maailmassa olemisesta

”Terve mieli terveessä ruumiissa”, sanotaan. Terve mieli edellyttää myös aikaa rauhoittumiseen. Ehdotamme, että nykyisessä kiireen täyttämässä kulutuskulttuurissa elämäntavan hidastamista tuettaisiin myös sosiaalipoliittisin keinoin. Hyvinvointia edistää tunne arvokkuudesta ja korvaamattomuudesta. Ihmisellä, myös sosiaaliturvajärjestelmän ”asiakkaalla”, tulee olla kokemus siitä, että hänet tunnustetaan omana itsenään ja että hän voi vaikuttaa ympäristöönsä.

Ehkäisevä sosiaalipolitiikka: elämäntapamme kohtuullistaminen ja elämän hidastaminen. Kiire ja stressi heikentävät nykyisin monien hyvinvointia (esim. Ahola 2007). Moniulotteista hyvinvointia edistävä sosiaalipolitiikka voisi rohkaista palkkatyön ja kulutuksen sijaan vapaaehtoiseen elämäntavan kohtuullistamiseen (*downshifting*). Työajan lyhentäminen ja perustulon käyttöönotto kuuluvat tässäkin uuden sosiaalipolitiikan keinoihin.

Kohtuullistamisen keskeisiä arvoja ovat kulutuskriittisyys, ekologiset arvot ja yhteisöllisyys (Leivo 2009, 5). Hidastamalla ja yksinkertaistamalla elämää ihminen voi löytää vahvemman yhteyden kokemukselliseen, sisäiseen hyvinvointiinsa sekä ympäröivään luontoon ja muuhun maailmaan. Vaikka elämä olisi ulkoisesti vaatimatonta ja nuukaa, se voi olla sisäisesti rikasta. Hitaammassa elämäntavassa identiteetti ja elämän merkitys eivät määrity vahvasti työuran, vaurauden ja kulutuksen kautta – toisin sanoen talouden ehdoilla. Riisuttu elämäntapa edistää sellaista itsensä toteuttamista (ks. luku 5.4), jossa ihmisarvo ei ole sidoksissa materiaaliseen elintason näyttävyteen, näennäiseen tehokkuuteen ja aikaansaannoksiin.

Oletettavaa on, että hitaammin elävä ihminen huolehtii paremmin mielestään ja kehostaan esimerkiksi syömällä terveellisemmin, mikä vaikuttaisi sosiaali- ja terveyspalveluiden kysyntään. Yhteisyyden ja itsensä toteuttamisen tukeminen – aidosti ehkäisevä sosiaalipolitiikka – voi vähentää myös yksilöiden kokemaa epävarmuutta tai ainakin lievittää äkillisistä muutoksista, kuten sairastumisesta tai vammautumisesta, aiheutuvia kriisejä. Vauhdin hidastaminen voi myös vähentää liikenneonnettomuuksia ja erilaisia katastrofeja (ks. Honoré 2010, 17–18). Hitaus siis edistää niin inhimillistä hyvinvointia kuin ekologista tasapainoakin. Kuten luvussa 5.1 kirjoitimme, hitaus on myös ekologisesti perusteltua, sillä kapitalistinen turbotalous ja ”kiihdytyskulttuuri” tuhoavat luontoa. Hitaampi talous voisi toimia mei-

”Olemisella tarkoitetaan sellaista tilaa, jossa ei omisteta mitään eikä haluta saada mitään vaan joka on itessään riemullista, jossa omia kykyjä käytetään luovan tuottavasti, jossa ollaan yhtä maailman kanssa.”
Filosofi ja psykoanalyttikko Erich Fromm (1977, 31)

dän parhaaksemme – toisin kuin nykyisin alistuessamme itsellemme liian nopean talouden palvelijoiksi. (Honoré 2010, 274, 278.)

Sosiaaliturvan lainsäädännön ja toimeenpanon yksinkertaistaminen. Muutos hitaampaan ja yksinkertaisempaan elämään merkitsee myös sosiaali- ja terveysturvajärjestelmän yksinkertaistamista: sen tulisi olla nykyistä huomattavasti ihmisläheisempi, selkeämpi, joustavampi ja integroituneempi. Nykyjärjestelmässä on pulmansa sekä inhimillisestä että ekologisesta näkökulmasta: sokkeloisessa byrokratiassa asioiminen on ihmisille vaivalloista ja järjestelmän ylläpito kuluttaa energiaa.

100

Lainsäädännön ja sen tulkintaohjeiden yksinkertaistamiseksi tulisi yhtenäistää eri aikoina lisättyjä säännöksiä, etuuskien määräytymisperusteita ja käsitteitä, kuten perhekäsitettä (ks. Faurie ja Kalliomaa-Puha 2010). Lisäksi tulisi yksinkertaistaa etuus- ja palvelujärjestelmille eri aikoina luotua moniportaista ja sektoroitunutta sosiaaliturvan hallintoa. Sosiaaliturvaa toteuttavien Kelan ja kuntien toiminnan tulisi olla ymmärrettävää ja helposti lähestyttävää, jotta tuen tarpeessa olevat ihmiset eivät kokisi tulevana torjutuiksi tai jäisi kokonaan sosiaaliturvan ulkopuolelle (Hänninen ym. 2007; Määttä 2010).

Ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisääminen sosiaaliturvajärjestelmässä. Hyvää hallintoa ja asiakkaiden osallisuutta perätään nykyisissä sosiaaliturvan toimeenpanoa koskevissa säännöksissä (esim. hallintolaki ja laki sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista). Lainsäädännöstä ja kaikesta asiakaslähtöisyyspuheesta huolimatta monet ihmiset tuntevat itsensä avuttomiksi sosiaaliturvajärjestelmän rattaissa ja kokevat, että he voivat vaikuttaa vain vähän itseään koskeviin ratkaisuihin. Sosiaaliturvaa vaivaa paradoksaalisesti se, että ihminen saattaa joutua maksamaan hyvinvointivaltion hierarkkisesta, asiantuntijakeskeisesti toimivasta ja byrokraattisesti järjestetystä avusta vieraantumalla siitä. (Ks. Laatu 2010; Roivainen ym. 2011, 54–56.) Siksi heille tulisi luoda todellisia mahdollisuuksia parantaa omaa hyvinvointiaan ja tarvittaessa myös toimia sosiaaliturvajärjestelmän ylivaltaa vastaan. Sosiaaliturvassa olisi esimerkiksi syytä vähentää holhoavaa tarveharkintaa ja parantaa tulonsiirtojen saantiedellytyksiä niin, että tuen myöntäminen ei riippuisi hakijan asiointivalmiuksista viranomaisten kanssa.

Sosiaaliturvan markkinoistamista tulisi arvioida kriittisesti, koska sen ytimessä on yksityisten voittojen kartuttaminen eikä suinkaan ihmisten yhteisvastuun, yhteisvaurauden ja hyvinvoinnin vaaliminen. Kehitys myös tuo markkinahäiriöt ja talouden negatiiviset ulkoiset vaikutukset (mukaan lukien ympäristövaikutukset) osaksi sosiaaliturvan kokonaisuutta. Lisäksi markkinoistaminen paitsi monimutkaistaa palvelujärjestelmää myös heikentää ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia: yhä useammat toiminnot muuttuvat liikesalaisuuksiksi ja ne pakotetaan paikallisen demokraattisen päätöksenteon sijaan kansainvälisen kilpailutuslainsäädännön ohjaukseen. (Ks. Bardy 2006, 246–247;

Laatu 2009, 81–82.) Tulisi arvioida, kummat painavat vaakakupissa enemmän, palvelujen kaupallistamisen mahdolliset hyödyt kuluttajalle (ks. esim. Hartman 2011) vai kehitykseen liittyvä palvelujärjestelmän haavoittuvuus ja hajanaisuus, kuluttajien eriytyminen maksukyvyyn mukaan ja järjestelmän hallittavuuden vaikeutuminen erityisesti heikompiosaisien asiakkaiden näkökulmasta.

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat tärkeä kestävä sosiaalipolitiikan osa. Kun ne toteutetaan kuunnellen, kunnioittavasti, vuorovaikutteisesti ja erilaiset asiointikyvyt huomioon ottaen, ne voivat aidosti lisätä ihmisen hyvinvointia.

Tämän julkaisun alkusivuilla mainitsemamme ”hyvinvointivaltion isä” William Beveridge (1942, 1) kirjoitti, että toisen maailmansodan mylerryks raivasi avoimen kentän sosiaalivakuutusjärjestelmän luomiselle. Tuo ajankohta maailmanhistoriassa merkitsi sitä, että oli vallankumousten eikä paikkailun aika. Sama pätee nykyisen sosiaalipolitiikan uudistamiseen. Hyvinvointivaltiollinen sosiaalipolitiikka on ollut vahvasti kytköksissä kuluttamiseen ja ansiotyöhön ja niiden väliseen yhteyteen. Maailman ekologinen tila, finanssitalouden velkakriisi ja supistuvan talouskasvun näkymät sekä globaali eriarvoisuus haastavat nämä kytkökset monelta suunnalta yhtä aikaa. Kykymme vastata näihin haasteisiin on tämän hetken suuri ja avoin kysymys. Jos hyvinvointivaltio ei onnistunut luomaan oikeudenmukaista yhteiskuntaa edes vaurauden aikana, miten se olisi mahdollista nykyisenä taloudellisten ja ekologisten uhkien aikana ilman sosiaalipolitiikan radikaalia uudistamista (Coote ja Franklin 2009, 11)?

Kumouksen tarpeeseen on jo vähitellen havahduttu maailmalla. Esimerkiksi Ian Gough ja James Meadowcroft (2011, 501) kirjoittavat, että ”jos *steady state* -mallin kannattajat ovat oikeassa eikä rikkaan maailmanosan jatkuvaa talouskasvua ja kestävä kehitystä voi sovittaa yhteen, kaikkien olemassa olevien hyvinvointivaltioiden on muututtava radikaalisti”.⁴⁵ Pohtikaamme lopuksi, millaiset ovat muutoksen edellytykset.

45 ”Siinä tapauksessa edessä saattaisi olla kapitalismin toinen dekommodifikaatio. Ensimmäinen dekommodifikaatio, jota Polanyi on niin mieleenpainuvasti kuvannut, loi lopulta hyvinvointivaltiot: kansalaisuuteen perustuvan oikeuden saada verovaroin ja yhteiskunnan tuella ylläpidetyistä julkisista palveluista välineitä ja etuuksia perustarpeiden tyydyttämiseen. Palvelut kuitenkin *tuotettiin* kommodifioidussa muodossa, vaikka oikeudet/etuudet itsessään olivat dekommodifikoituja. Tässä toisessa (dekommodifikaation) vaiheessa siirtyäisiin kohti dekommodifioitua *tuotantoa*: supistettaisiin työaika ja tavaratuotantoa, kehitettäisiin ’vertaistuotantoa’ (jossa mukana olisivat myös kotitaloudet ja epävirallinen tai ’kansalaistalous’ (*civic economy*) ja kannustettaisiin ennalta ehkäisevää sosiaalista käyttäytymistä”. (Gough ja Meadowcroft 2011, 501, suom. Tiina Ohinmaa.)

7

Muutoksen voimat

Millainen on ekososiaalisen hyvinvointipolitiikan mahdollisuus? Mistä löytyvät muutoksen toteuttajat?

104

Rajallisella maapallolla meillä ei enää ole varaa samastaa kehitystä, talouskasvua, vaurastumista ja hyvinvointia keskenään, vaan meidän tulisi nopeasti siirtyä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävään yhteiskuntamalliin. Edessä hämöttää pitkä, mutkainen ja jännittävä tie. Joukko nobelisteja on ehdottanut, että globaalin kestävyuden saavuttamiseksi olisi käynnistettävä valtaisa maapallojärjestelmää koskeva tutkimushanke, suuruudeltaan avaruuden, sotilaallisen puolustuksen ja terveyden tutkimusta vastaava. Näin saataisiin käyttöön eri tieteenalojen ja maapallon eri kolkkien kaikki nerouden lähteet. (Stockholm memorandum 2011, 5.) Myös Suomessa tarvitsemme monien eri tieteenalojen yhteistyötä ja yhteisten tietovarantojen luomista. Alkajaisiksi voitaisiin perustaa monitieteinen keskinäisten riippuvuuksien ja kestäväen hyvinvoinnin tutkimusohjelma. Siinä vastattaisiin myös kysymykseen hyvinvointietuuksien ja -palveluiden rahoituksesta ja tarvittavista vero- ja muista uudistuksista kestävään malliin siirryttäessä. Monialainen tutkimusyhteistyö olisi askel siirtymisessä integroituun politiikkaan, jossa sosiaalisia sekä ympäristö- ja talouskysymyksiä käsiteltäisiin yhtenä kokonaisuutena.

Olemme tietoisia siitä, että talouskasvun tavoitteesta luopuminen olisi nykyisessä yhteiskunnassa valtava – ja vielä toistaiseksi ratkaisematon – haaste. Toisaalta suomalaiset ovat jo liiankin tottuneita puheisiin talouskasvun välttämättömyydestä. Mikseivät he tottuisi myös vaatimukseen vakaasta taloudesta tai talouslaskusta – etenkin, kun niiden perusteluihin kuuluu ihmiselämän jatkumisen varmistaminen maapallolla.

Yhteiskuntapoliittisen keskustelun henki ei kuitenkaan aina tunnu antavan aihetta optimismiin muutoksen mahdollisuuden suhteen (ks. myös Blühdorn 2007, 263–264, 272). Myös osa sosiaalipolitiikan ammattilaisista suhtautuu melko skeptisesti uudenlaisiin ajattelutapoihin⁴⁶ ja allekirjoittaa teesin hyvinvointiregiimien polkuriippuvuudesta. Sen mukaan vallitsevat institutionaaliset järjestelyt rajoittavat voimakkaasti mahdollisuuksia uudistaa hyvinvointivaltioita. (Esping-Andersen 1999, 4). Sekä kansalaiset että instituutiot sopeutuvat erilaisiin järjestelyihin, jolloin muutoksen kustannukset tulevat jatkuvuuden kustannuksia suuremmiksi. Olemme kuitenkin sitä mieltä, että polkuriippuvuus tulee nähdä empii-

46 ”Radikaalit uudet välineet – kuten kansalaispalkka- tai perustulomallit – ja tavoitteenasettelun muutokset – kuten pitäytyminen nollakasvuun – eivät ole sen paremmin tarpeellisia kuin mahdollisiakaan. Kansalaiset eivät niitä aktiivisesti kaipaa, julkinen talous ei niitä edellytä, ja poliittisesti nämä on useimmissa mahdollisissa maailmoissa suljettu mahdollisten asialistojen ulkopuolelle.” (Saari 2010, 86.)

risenä ja avoimena kysymyksenä (ks. Julkunen 2001, 19). Tulevaisuus on myös tahdon asia.

Historia osoittaa, että kulttuurit muuttuvat ja että niitä voidaan muuttaa. Niiltä, jotka osaavat kuvitella vain nykyhetken, historia on loppunut (Hamilton ja Denniss 2005, 194). Kuvatessaan länsimaisen ihmisen ajattelun harhoja (ks. luku 5.1) Gregory Bateson (1985, 493) tähdensi, että eri aikoina ja eri kulttuureissa ihmiset ovat eläneet toisin. Esimerkiksi viidenkymmenen vuoden takainen suomalainen elämäntapa oli aivan erilainen nykypäivään verrattuna (ks. Massa 2010, 112). Hyvinvointivaltion rakentaminen on yksi osoitus siitä, minkälaisia nopeita uudistuksia yhteiskuntapolitiikassa voidaan saada aikaan. Lisäksi toimimattomaksi osoittautuneita käytäntöjä voidaan purkaa: vaikka nykyisin kaikkialle levinneen konsumerismin romahdus näyttää mahdottomalta, monet muutkin ismit ovat sortuneet (ks. Naish 2009, 238). Talouskasvun tavoittelustakin tuli yhteiskuntapolitiikan päämäärä ylitse muiden vasta 1950-luvulla (Victor 2010b).

Koska ekologisten ongelmien perimmäinen syy on ihmiskeskeinen ajattelumalli, todellinen kestävyys saavutetaan kulttuurisen ja sosiaalisen muutoksen keinoin. Monet uskovat, että liike kestävämpään suuntaan on jo käynnistynyt. On esimerkiksi perustettu sosiaalisia yrityksiä, kuluttajavalintoja ohjataan kestävää kehitystä palveleviksi – ja Ecuadoriin on jopa laadittu perustuslaki, joka antaa luontoäidille oikeuksia⁴⁷ (ks. Assadourian 2010, 46–49). Uskoa muutoksen mahdollisuuteen lisää myös kirjoituksessamme kuvattu degrowth-ajatuksen synty ja leviäminen sekä siihen liittyvä vilkas keskustelu (ks. esim. Andersson 2010; Hukkinen 2010; 2011). Eri maissa (esimerkiksi Isossa-Britanniassa, Irlannissa, Itävallassa, Kanadassa ja Saksassa) etsitään jo vaihtoehtoisia talousmalleja. Miksei siis Suomessakin? Nimenomaan pohjoismaisten ”sosiaalidemokraattisten” hyvinvointivaltioiden on arveltu soveltuvan parhaiten vastaamaan ekologisiin haasteisiin, sillä niissä on jo totuttu valtiollisiin interventioihin (ks. Gough ym. 2008, 334; Gough ja Meadowcroft 2011, 498; Fitzpatrick 2011a, 68–73).

Kulttuurin muutokseen kuuluu instituutioiden muutos. Instituutioiden takana on ajatusten, toiminnan ja sosiaalisten suhteiden maailma: kritiikin, tiedostamisen ja unelmien valtakunta. On siis ”sosiaalista ja subjektiivista ylijäämää”, joka tekee yhteiskunnasta joustavamman kuin luullaan. Mitä kuuliaisimman ja uskollisimman työntekijän ja kansalaisen julkisivun takana saattaa piillä yllätys. (Tammilehto 2009, 238–239.)

47 Perustuslain mukaan ”Luonnolla eli Luontoäidillä, joka uudistaa ja pitää yllä elämää, on oikeus olemassaoloon ja säilymiseen sekä elintärkeiden kiertokulkujensa, rakenteidensa ja toimintojensa ylläpitoon ja uusiutumiseen ja evolutiivisiin kehityskulkuihin”. Lisäksi ”jokainen ihminen, yhteisö ja kansakunta voi vaatia luonnon oikeuksien kunnioittamista julkisilta instituutioilta”. (Assadourian 2010, 47–48, ks. myös Haavisto 2008.)

Yllätyksiä kenties ennakoi se, että vuoden 2008 Eurobarometrin mukaan 63 prosenttia EU 15 -maiden kansalaisista oli eri mieltä siitä väitteestä, että talouskasvun tulee olla ympäristönsuojelua tärkeämpää (European Commission 2008). EVAn vuoden 2007 arvo- ja asennetutkimuksessa yli kolme neljäsosaa vastaajista yhtyi väitteeseen, jonka mukaan pyrkimällä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luonnon ja myös itsensä (Haavisto ym. 2007, 113). Vaikka talouskriisi on lisännyt talouskasvuun uskovien määrää, vuoden 2010 kyselyssä 41 prosenttia vastaajista oli eri mieltä siitä, että ”ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun”. Viidennes vastaajista jäi vielä miettimään kantaansa. (Haavisto 2010, 14.)

Eri asia on se, miten kansalaisten muutostoiveet saataisiin kanavoitukseksi vaikuttamiseen – ja miten muutostahto saataisiin ulottumaan myös päättäjiin. Hyvinvointipolitiikan tutkijoilla ja organisaatioilla on tässä tärkeä rooli. Ilahduttavaa on ollut esimerkiksi se, että Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL 2012) on laatinut sosiaali- ja terveystieteiden keskeiseen kehitykseen liittyvän lausunnon, jossa todetaan, että ”hyvinvointia on tarkasteltava suhteessa sekä inhimillisiin perustarpeisiin että luonnonvarojen kulutukseen”. Omalta osaltamme nostamme tutkimustoiminnassamme ekososiaalisen hyvinvoinnin teemoja esille vastaisuudessaakin.⁴⁸

Yleisesti ottaen muutoksia saadaan aikaan joko korostamalla uhkia tai niitä myönteisiä seurauksia, joita kurssin tarkistus tuottaa. Winston Churchill piiskasi toisen maailmansodan aikaan brittejä ponnistuksiin lupaamalla ”verta, raadantaa, kyyneliä ja hikeä” – ja onnistui.⁴⁹ Toivokaamme, että vielä ei ole uhrausten vaatimisen aika. Uskomme, että ekologisesti kestävään yhteiskuntaan siirtyminen ei suinkaan huononna elinolosuhteitamme. Pikemminkin se voisi jo nyt tuoda lisää elämäniloa – hyvinvointia kaikilla ulottuvuuksilla. (Ks. Latouche 2010, 68.)

Positiiviset visiot edistävät muutosmotivaatiota.⁵⁰ Sen sijaan, että ihmisten odotettiin muuttavan käyttäytymistään ympäristösyistä, olisi tehokkaampaa saada heidät pohtimaan esimerkiksi sitä, tekeekö nykyinen elämäntapa heidät aidosti onnellisiksi (ks. Hamilton 2010, 575). Niin kuin laajassa hyvinvointikäsitelyssä oletetaan, ihmiset saavat elämänsä mielekkyyttä ja merkitystä myös oivaltamalla, kuinka paljon he voivat toiminnallaan auttaa elvyttämään maapalloa (ks. Assadourian 2010, 44).

48 Tulossa v. 2012 (työnimet): Kai Alhanen, Tuula Helne, Tuuli Hirvilampi, toim. *Dialogilla ekososiaaliseen muutokseen* sekä Tuula Helne, Tiina Silvasti, toim. *Yhteyksien kirja*.

49 Kasvusta taas tuli sittemmin talouspolitiikan mantra siksi, että hikeä ja kyyneliä peräomalla ei voiteta vaaleja (Eriksson ja Andersson 2010, 55).

50 Ks. myös WWF:n *Onnellisuuspoliittinen manifesti* (Alanen ym. 2010) ja *Onnellisuustaloustulkaisu* (Ylikahri 2011).

”Voimmeko
luottaa siihen, että tarpeeksi
monet ihmiset tekevät ajoissa täys-
käännöksen maailman pelastamiseksi?
Näin kysytään usein, mutta kumpi tahansa
vastaus onkin, se vie harhaan. ’Kyllä’ johtaa
itsetyytyväisyyteen, ’ei’ epätoivoon.
Toivottavaa on jättää tämä hämmennys
sivuun ja tarttua toimeen.”
Taloustieteilijä E. F. Schumacher
(ks. Capra 1995, 25; suom.
tekijät)

Kaiken kaikkiaan tarvitsemme ”ekologista älykkyyttä” (Goleman 2010), jossa tunne – mukaan lukien myötätunto kaikkea elollista kohtaan – ja tieto yhdistyvät. On väitetty, että ”meidän täytyy pelastaa sivilisaatiomme” -viesti voisi olla laajasti hyväksyttävä ja myönteisyydessään innostava kognitiivinen ja retorinen keino muuttaa käyttäytymistämme ilmastonmuutoksen torjumiseksi – ja planeetan pelastamiseksi (Antal ja Hukkinen 2010). Ihmisten hyvinvointia ja onnellisuutta edistävällä

ja samalla luonnonympäristöä suojelevalla sosiaalipolitiikalla on mielestämme ohittamaton rooli näissä pelastustalkoissa. Positiivisesti tulkiten meillä on nyt ennennäkemättömän hyvä tilaisuus rohkeisiin ajattelu- ja toimintatapojemme muutoksiin. Rajallisella maapallolla sosiaalipolitiikka ei voi olla hukassa – vaan luomassa uutta sosiaalisesti ja ekologisesti kestävää hyvinvointia.

Lähteet

- Adley Jessica, Grant Andrea. The environmental consequences of war. Saatavissa: <<http://www.sierraclub.ca/national/postings/war-and-environment.html>>. Luettu 13.4.2010.
- 108 Ahola Kirsi. Occupational burnout and health. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health, People and Work Research Reports 81, 2007. Saatavissa: <<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/28153/occupati.pdf?sequence=2>>. Luettu 20.1.2012.
- Ahlqvist Kirsti. Kulutuksen hallinta, tilastotieto ja muuttuva kuluttajuus. Julkaisussa: Alastalo Marja, Åkerman Maria, toim. Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino, 2011: 141–166.
- Airaksinen Timo. Parasta kaikille! Onnen ja hyvinvoinnin ehdot. Helsinki: Johnny Kniga, 2009.
- Alanen Olli, Kaskinen Tuuli, Laitio Tommi ym. Onnellisuuspoliittinen manifesti. Helsinki: WWF, 2010. Saatavissa: <http://www.wwf.fi/tiedotus/raportit/raporttien_lisaaineistoa/onnellisuuspoliittinen_manifesti.html>. Luettu 7.6.2010.
- Alila Antti, Gröhn Kari, Keso Ilari, Volk Raija. Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen. Helsinki: STM, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 1, 2011.
- Allardt Erik. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 1976.
- Allardt Erik. An updated indicator system. Having, Loving, Being. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitos, Työselostuksia n:o 48, 1989.
- Allardt Erik. Human welfare and non-waste technology. Julkaisussa: Johansson Allan, toim. Technology and environment. Facing the future. Helsinki: Finnish Academies of Technology, 1990: 9–22.
- Allardt Erik. Kestävän kehityksen yhteiskunnallisista edellytyksistä. Julkaisussa: Massa Ilmo, Sairinen Rauno, toim. Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Helsinki: Gaudeamus, 1991: 11–24.

Allardt Erik. *Having, Loving, Being. An alternative to the Swedish model of welfare research.* Julkaisussa: Nussbaum Martha, Sen Amartya, toim. *The quality of life.* Oxford: Clarendon Press, 1993: 88–94.

Andersen Torben M, Holmström Bengt, Honkapohja Seppo ym. *The Nordic model. Embracing globalization and sharing risks.* Helsinki: Etna, 2007. Saatavissa: <<http://www.etla.fi/julkaisuhaku.php?id=1469;type=details>>. Luettu 7.6.2010.

109

Andersson Jan Otto. *Mistä uusi perusta hyvinvointivaltiolle.* Julkaisussa: Andersson Jan Otto, Hautamäki Antti, Jallinoja Riitta ym., toim. *Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Arvot ja tosiasiat.* Helsinki: WSOY, 1993: 248–282.

Andersson Jan Otto. ”Degrowth” – hallittu talouslasku. *Talous ja yhteiskunta* 2010; (4): 42–49.

Andersson Jenny. *Investment or cost? The role of the metaphor of productive social policies in welfare state formation in Europe and the US 1850–2000.* Paper to the World Congress in Historical Sciences, Sydney, July 2005. Saatavissa: <<http://www.iisg.nl/ishc/models.html>>. Luettu 19.12.2011.

Antal Miklós, Hukkinen Janne I. *The art of cognitive war to save the planet.* *Ecological Economics* 2010; (69): 937–943.

Arrhenius Svante. *On the influence of carbonic acid in the air upon the temperature on the ground.* *The London, Edinburgh and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science* 1896; 41 (251): 237–276. Saatavissa: <http://www.rsc.org/images/Arrhenius1896_tcm18-173546.pdf>. Luettu 2.2.2011.

Assadourian Erik. *Kulutuksen aikakausi.* Julkaisussa: *Maailman tila 2010.* Worldwatch-instituutti. Helsinki: Gaudeamus, 2010: 29–49.

Austin Jay E, Bruch Carl E, toim. *The environmental consequences of war. Legal, economic and scientific perspectives.* Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Auvinen Riitta. *Väestöongelmasta meillä ja muualla.* Julkaisussa: Takala Pentti, Helminen Ilmari, Massa Ilmo ym., toim. *Hyvinvointi ja muutosten Suomi.* Juhlakirja Olavi Riihisen täyttäessä 60 vuotta 9.4.1990. Helsinki, 1990: 196–203.

Bardy Marjatta. Kestävää kehitystä etsimässä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Raportteja 93, 1993.

Bardy Marjatta. Mitä meille ja meissä tapahtuu. Julkaisussa: Helne Tuula, Laatu Markku, toim. Vääräkirja. Helsinki: Kela, 2006: 241–253.

110

Bardy Marjatta. Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Julkaisussa: Lammi-Taskula Johanna, Karvonen Sakari, Ahlström Salme, toim. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2009: 226–242.

Bardy Marjatta. Hiiliepookin jälkeinen sivilisaatio? Julkaisussa: Bardy Marjatta, Parrukoski Sanna, toim. Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010a: 40–45.

Bardy Marjatta. Kauppiasmoraalin ja huolenpitomoraalin suhde. Julkaisussa: Bardy Marjatta, Parrukoski Sanna, toim. Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010b: 100–101.

Bardy Marjatta, Parrukoski Sanna, toim. Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.

Bateson Gregory. Steps to an ecology of mind. New York, NY: Ballantine Books, 1985.

Beck Ulrich. Politics of risk society. Julkaisussa: Franklin Jane, toim. The politics of risk society. Cambridge: Polity Press, 1998: 9–22.

Berg Annukka. Kasvukeskustelun kevät. Luonnonsuojelija 2010; (5): 15.

Beveridge William. Social insurance and allied services. London: HMSO CMND 6404, 1942. Saatavissa: <<http://www.sochealth.co.uk/history/beveridge.htm>>. Luettu 28.11.2011.

Beveridge William. The pillars of security. London: George Allen Unwin, 1943.

Björklund Liisa. Kannustaminen ja moraalit. Kannustamisen idea suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa 1990-luvulta alkaen. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2008.

Saatavissa: <<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/42599/kannusta.pdf?sequence=1>>. Luettu 2.7.2010.

Blacksmith Institute. Top 10 most polluted places. 2007. Saatavissa: <<http://www.worstpolluted.org/about-the-list-2007.html>>. Luettu 3.2.2011.

Blühdorn Ingolfur. Sustaining the unsustainable. Symbolic politics and the politics of simulation. *Environmental Politics* 2007; 16 (2): 251–275.

111

Bringezu Stefan. Visions of a sustainable resource use. Julkaisussa: Bringezu Stefan, Bleischwitz Raimund, toim. Sustainable resource management. Global trends, visions and policies. Sheffield: Greenleaf Publishing, 2009: 155–215.

Brown Lester R. Ympäristöpakolaisten määrä kasvaa rajusti. *Helsingin Sanomat* 30.11.2009. Saatavissa: <<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Ymp%C3%A4rist%C3%B6pakolaisten+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4+kasvaa+rajusti/1135251116085>>. Luettu 21.4.2010.

Cahill Michael. The environment and social policy. London: Routledge, 2002.

Cahn Edgar S. Priceless money. Banking time for chancing times. Washington, DC: Timebanks USA, 2006.

Capra Fritjof. Deep ecology. A new paradigm. Julkaisussa: Sessions George, toim. Deep ecology for the twenty-first century. Boston, MA: Shambhala, 1995: 19–25.

Catton William R, Dunlap Riley E. Environmental sociology. A new paradigm. *The American Sociologist* 1978; 13 (February): 41–49.

Catton William R, Dunlap Riley E. A new ecological paradigm for post-exuberant sociology. *American Behavioral Scientist* 1980; 24 (1): 15–47.

Carson Rachel. The silent spring. Boston, MA: Houghton Mifflin, 1962.

Carson Rachel. Äänetön kevät. Suom. Pertti Jotuni. Helsinki: Tammi, 1970.

Cerny Philip G. The changing architecture of politics. Structure, agency, and the future of the state. London: Sage, 1990.

Chertow Marian R. The IPAT equation and its variants. Changing views of technology and environmental impact. *Journal of Industrial Ecology* 2001; 4 (4): 13–29.

Commoner Barry. The environmental cost of economic growth. Julkaisussa: Ridker Ronald G, toim. *Population, resources and the environment*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1972: 343–363.

Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Saatavissa: <<http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>>. Luettu 23.3.2010.

Coote Anna, Franklin Jane. Green well fair. Three economies for social justice. London: nef, 2009. Saatavissa: <<http://www.neweconomics.org/publications/green-well-fair>>. Luettu 3.11.2011.

Coote Anna, Franklin Jane. Transforming welfare. New economics, New Labour and the new Tories. London: nef, 2010. Saatavissa: <http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/Transforming_Welfare.pdf>. Luettu 16.6.2010.

Coote Anna, Franklin Jane, Simms Andrew. 21 hours. Why a shorter working week can help us all to flourish in the 21st century. London: nef, 2010. Saatavissa: <http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/21_Hours.pdf>. Luettu 26.3.2010.

Daly Herman E. *Beyond growth. The economics of sustainable development*. Boston, MA: Beacon Press, 1996.

Daly Herman E. From a failed growth economy to a steady-state economy. USSEE lecture June 1, 2009. Saatavissa: <<http://www.theoil drum.com/node/5464>>. Luettu 7.4.2010.

Degrowth declaration of the Paris 2008 Conference. *Journal of Cleaner Production* 2010; (18): 523–524.

de Vries Sjerp, Verheij Robert A, Groenewegen Peter P ym. Natural environments – healthy environments? An explanatory analysis between greenspace and health. *Environment and Planning* 2003; 35: 1717–1731.

Easterlin Richard A. Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. Julkaisussa: David Paul A, Reder Melvin W, toim. *Nations and households in economic growth. Essays in honor of Moses Abramovitz*. New York, NY: Academic Press, 1974. Saatavissa: <<http://>

graphics8.nytimes.com/images/2008/04/16/business/Easterlin1974.pdf>. Luettu 3.1.2012.

Ehrlich Paul R. The population bomb. New York, NY: Ballantine Books, 1968.

Ehrlich Paul R, Holdren John P. Impact of population growth. Science 1971; 171, March: 1212–1217.

113

Energy [r]evolution. A sustainable world energy outlook. EREC (European renewable Energy council) and Greenpeace. Saatavissa: <http://www.energyblueprint.info/fileadmin/media/documents/2010/0910_gpi_E_R__full_report_10_lr.pdf> Luettu 22.12.2012.

Engelman Robert. Syntyvyys tasapainoon. Julkaisussa: Maailman tila 2010. Suom. Eeva-Liisa Hallanaro. Worldwatch-instituutti. Helsinki: Gaudeamus, 2010: 69–74.

Eriksson Ralf, Andersson Jan Otto. Elements of ecological economics. London: Routledge, 2010.

Eronen Anne, Londén Pia, Perälähti Anne ym. Sosiaalibarometri 2010. Ajankohtainen arvio palveluista, palvelujärjestelmän muutoksesta ja kansalaisten hyvinvoinnista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2010.

Eräsaari Leena. New Public Management on julkisen sektorin vääryyksien isä. Julkaisussa: Helne Tuula, Laatu Markku, toim. Vääryyskirja. Helsinki: Kela, 2006: 87–101.

Eräsaari Risto. Missä yhteiskunta muotoutuu? Julkaisussa: Massa Ilmo, toim. Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus, 2009: 288–314.

Eskelinen Teppo. Ekologinen velka – Mitä se on? Julkaisussa: Eskelinen, Teppo, toim. Ekologinen velka – Mitä se on ja miten se kertyy? Turku: Uusi tuuli, 2009: 11–26.

Eskelinen Teppo, Sorsa Ville-Pekka. Hyvä talous. Helsinki: Like, 2011.

Esping-Andersen Gøsta. Social foundations of postindustrial economies. Oxford: Oxford University Press, 1999.

European Commission. Eurobarometer 69.2. National and European identity, European elections, European values, and climate change. Brussels: European Commission, 2008.

European Environment Agency (EEA). The European environment. State and outlook 2010. Assessment of megatrends. Copenhagen: EEA, 2010. Saatavissa: <<http://www.eea.europa.eu/soer/europe-and-the-world/megatrends>>. Luettu 15.12.2011.

Faurie Maija, Kalliomaa-Puha Laura. Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä. Julkaisussa: Hämäläinen Ulla, Kangas Olli, toim. Perhepiirissä. Helsinki: Kela, 2010: 28–61.

Fitzpatrick Tony. The implications of ecological thought for social welfare. *Critical Social Policy* 1998; 18 (1): 5–26.

Fitzpatrick Tony. Challenges for social policy. Julkaisussa: Fitzpatrick Tony, toim. Understanding the environment and social policy. Bristol: Policy Press and Social Policy Association, 2011a: 61–90.

Fitzpatrick Tony. Environmental justice. Philosophies and practices. Julkaisussa: Fitzpatrick Tony, toim. Understanding the environment and social policy. Bristol: Policy Press and Social Policy Association, 2011b: 131–154.

Fors Mikael. Om urbaniseringsens väsen. Julkaisussa: Fors Mikael, toim. Landet som icke är? Om det moderna livets patologier och möjligheter. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Forskningsrapporter 22, 1993: 119–141.

Fournier Valérie. Escaping from the economy. The politics of degrowth. *International Journal of Sociology and Social Policy* 2008; 28 (11/12): 528–545.

Friel Sharon, Dangour Alan D, Garnett Tara ym. Public health benefits of strategies to reduce greenhouse-gas emissions. Food and agriculture. Health and Climate Change 4. *The Lancet*, 2009. Saatavissa: <<http://press.thelancet.com/tlhacc4.pdf>>. Luettu 12.12.2011.

Fromm Erich. Olla vai omistaa. Suom. Matti Kannosto. Helsinki: Kirjayhtymä, 1977.

Fromm Erich. Unohdettu kieli. Suom. Mika Pekkola. Tampere: Vastapaino, 2007.

Germanwatch. Climate Change Performance Index (CCPI). Saatavissa: <http://www.germanwatch.org/ccpi>. Luettu 19.1.2012.

Giddens Anthony. The consequences of modernity. Cambridge: Polity Press, 1990.

Giddens Anthony. The politics of climate change. Cambridge: Polity Press, 2009.

115

Global Footprint Network. World footprint. Oakland, CA: Global Footprint Network, 2009. Saatavissa: <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/world_footprint>. Luettu 26.4.2010.

Global Footprint Network. Ecological footprint atlas 2010. Oakland, CA: Global Footprint Network, 2010. Saatavissa: <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/ecological_footprint_atlas_2010> Luettu 16.5.2011.

Goleman Daniel. Ecological intelligence. The hidden impacts of what we buy. New York, NY: Broadway Books, 2010.

Gorz André. Paths to paradise. On the liberation from work. Käänt. Malcolm Imrie. London: Pluto Press, 1985.

Gough Ian. Economic crisis, climate change and the future of welfare states. 21st Century Society 2010; 5 (1): 51–64.

Gough Ian, Meadowcroft James, Dryzek John ym. JSEP symposium. Climate change and social policy. Journal of European Social Policy 2008; 18 (4): 325–344.

Gough Ian, Meadowcroft James. Decarbonizing the welfare state. Julkaisussa: Dryzek John S, Norgaard Richard B, Shlossberg David, toim. Oxford handbook of climate change and society. Oxford: Oxford University Press, 2011: 490–503.

Haavisto Ilkka. Työelämän kulttuurivallankumous. EVA:n arvo- ja asennetutkimus. Helsinki: EVA, 2010.

Haavisto Ilkka, Kiljunen Pentti, Nyberg Martti. Satavuotias kuntotestissä. EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus. Helsinki: EVA, 2007.

Haavisto Olli-Pekka. Luonto voitti Ecuadorissa. 2008. Saatavissa: <<http://fifi.voima.fi/artikkeli/2008/marraskuu/luonto-voitti-ecuadorissa>>. Luettu 1.7.2010.

Haberl Helmut, Fischer-Kowalski Marina, Krausmann Fridolin ym. A socio-metabolic transition towards sustainability? Challenges for another great transformation. *Sustainable Development Journal* 2011; 19: 1–14.

Haila Yrjö. War and the environment. *Framework, the Finnish Art Magazine* 2005; (4): 24–27.

Haila Yrjö. Mutual interdependence of humanity and the rest of the nature. Julkaisussa: Perkiö Mikko, toim. *Perspectives to global social development*. Tampere: Tampere University Press, *Global Social Work*, 2009: 165–176.

Halweil Brian, Nierenberg Danielle. Liha ja kala: ruokavalion kalleimmat raaka-aineet. Julkaisussa: *Maailman tila 2008*. Worldwatch-instituutti. Helsinki: Gaudeamus, 2008: 87–100.

Hamilton Clive. Consumerism, self-creation and prospects for a new ecological consciousness. *Journal of Cleaner Production* 2010; (18): 571–575.

Hamilton Clive, Denniss Richard. *Affluenza. When too much is never enough*. Crows Nest NSW: Allen and Unwin, 2005.

Hartman Laura. Slutsatser. Julkaisussa: Hartman, Laura, toim. *Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?* Stockholm: SNS Förlag, 2011: 258–276. Saatavissa: <http://www.sns.se/sites/default/files/konkurrensens_kosekvenser_pod_2.pdf>.

Haverinen Riitta, toim. *Ihminen, elinympäristö ja sosiaali- ja terveystoiminta. Mitä tiedämme yhteyksistä?* Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, *Raportteja 91*, 1993.

Heikkilä Matti. *Sosiaaliturvasta työhön EU-maissa*. Helsinki: STM, *Julkaisuja 2*, 1999. Saatavissa: <<http://pre20031103.stm.fi/suomi/tao/julkaisu/eusosturva/heikkila.htm>>. Luettu 3.8.2011.

Heinonen Jari. *Pienviljelijäprojektista sosiaalivaltioon. Näkökulma suomalaisen sosiaalipolitiikan syntyyn, kehitykseen ja murrokseen 1800-luvulta nykypäivään*. Tampere: Tampereen yliopisto, *Acta Universitatis Tamperensis A 302*, 1990.

Heinonen Visa. Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki – Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1998.

Helne Tuula. Sosiaalista turvallisuutta. *Futura* 2004; 23 (3): 31–43.

Helne Tuula. Toisen sosiaalipolitiikan mahdollisuudesta. *Janus* 2009; 17 (3): 258–268.

117

Helne Tuula. Ilmasto muuttuu, muuttuuko ihminen? – Näkökulmia ilmaston lämpenemisen ja ajatusilmastomme yhteyksiin. Julkaisussa: Bardy Marjatta, Parrukoski Sanna, toim. Hyvinvointi ilmastomuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2010: 130–136.

Helne Tuula, Julkunen Raija, Kajanoja Jouko ym. Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY, 2003.

Helne Tuula, Hirvilampi Tuuli, Laatu Markku. Sosiaalipolitiikka – altavastaaajasta planeetan pelastajaksi. Julkaisussa: Palola Elina, Karjalainen Vappu, toim. Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2011: 310–332.

Hellsten Katri, Riihinen Olavi. Arvot ja aatteet yhteiskunnallisessa muutoksessa ja sosiaalipolitiikassa. *Sosiaaliviesti* 1985; (6): 33–45.

Hiilamo Heikki. Akantappolaista isäkiintiöön. Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa. Helsinki: Stakes, 2006.

Hiilamo Heikki. Sosiaaliset mahdollisuudet. Julkaisussa: Saari Juho, toim. Tulevaisuuden voittajat. Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5, 2010: 211–236. Saatavissa: <<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.php?documentId=fy27210090453064;cmd=download>>. Luettu 4.10.2010.

Hiilamo Heikki, Saari Juho. Omistamisen oikeudenmukaisuus. Julkaisussa: Saari Juho, Yeung Anne-Birgitta, toim. Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 2007: 257–273.

Hiilamo Heikki, Kangas Olli, Manderbacka Kristiina, Mattila-Wiro Päivi, Niemelä Mikko, Vuorenkoski Lauri. Hyvinvoinnin turvaamisen rajat. Näköaloja talouskriisiin ja hyvinvointivaltion kehitykseen Suomessa. Helsinki: Kela, 2010.

Hirsch Fred. Social limits to growth. London: Routledge, 1977.

Hirsch Joachim. Turvavaltio. Suom. Raimo Blom, Tapani Hietaniemi, Markku Kivinen ym. Vastapaino: Tampere, 1983.

Hirvilammi Tuuli. Kohti ympäristösosiaalipolitiikkaa. Janus 2009; 17 (3): 269–277.

118

Hirvilammi Tuuli. Kohtuus kulutuksessa. Futura 2011; (1): 71–77.

Hirvilammi Tuuli, Laatu Markku. Johdanto. Julkaisussa: Hirvilammi Tuuli, Laatu Markku, toim. Toinen vääryyskirja – lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kela, 2008: 9–38.

Hirvilammi Tuuli, Massa Ilmo. Ympäristösosiaalipolitiikan lähtökohtia. Julkaisussa: Massa Ilmo, toim. Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus, 2009: 102–129.

Hirvonen Tatu, Mangeloja Esa. Miksi kolmas hampurilainen ei tee onnelliseksi? Jyväskylä: Atena, 2006.

Hjerppe Reino. Verotus ja globaali verokilpailu. Julkaisussa: Alaja Antti, toim. Oikeudenmukainen verotus – mistä rahat yhteiseen hyvinvointiin? Helsinki: Kalevi Sorsa -säätö, 2009: 75–99.

Hoffrén Jukka. Ekotehokkuuden käsitteen vahvuuksista ja heikkouksista. Esitys Ekotehokkuuden vahvuudet ja heikkoudet -seminaarissa. Helsinki, Tilastokeskus, 24.11.2004. Saatavissa: <<http://www.teollinenekologia.fi/seminaarit.html>>. Luettu 12.4.2010.

Hoffrén Jukka. Hyvinvoinnin seuranta vaatii uusia mittareita. Tieto ja trendit (2), 2008. Saatavissa: <http://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-11-12_002.html>. Luettu 13.3.2009.

Hoffrén Jukka. Suomen talous ahmii luonnonvaroja. Tieto ja trendit (3), 2009: 36–38.

Hoffrén Jukka. Todellisen hyvinvoinnin seurantavälineen kehittäminen. Julkaisussa: Ylikahri Ville, toim. Onnellisuustalous. Helsinki: Vihreä Siivestysliitto, 2010: 15–57.

Hoffrén Jukka, Tulokas Heikki. Taloustilastojen relevanssi ja luotettavuus herättävät keskustelua. Kansantaloudellinen aikakauskirja 2008; 104 (3): 353–358.

Holdren John P, Ehrlich Paul R. Human population and the global environment. *American Scientist* 1974; 62: 282–292.

Holland Breena. Ecology and the limits of justice. Establishing capability ceilings in Nussbaum's capabilities approach. *Journal of Human Development* 2008; 9 (3): 401–425.

Holvas Jakke. Arvon sanat. Spekulointia talouskäsitteillä. Helsinki: Johny Kniga, 2002.

119

Holvas Jakke. Talousmetafysiikan kritiikkiä. Helsinki: Tutkijaliitto, 2009.

Holvas Jakke, Vähämäki Jussi. Odotustila. Pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Teos, 2005.

Honkanen Pertti, Hiilamo Heikki. Vuoden 2012 perusturvamuutoksien vaikutukset. Helsinki: Kela, Nettityöpapereita 35, 2012. Saatavissa: <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/29678>>. Luettu 10.2.21012.

Honkasalo Antero. Kasvua vai kehitystä? Steady-state-talous ja kestävä kehityksen reunaehdot. Helsinki: Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 291, 1999.

Honkkila Juha, Okkonen Kaisa-Mari. Pääkaupunkiseutulaiset kuluttavat eniten. *Hyvinvointikatsaus* 2009; 2: 23–27.

Honoré Carl. Slow! Elä hitaammin! Manifesti verkkaisen elämän puolesta. Suom. Outi Huovinen. Helsinki: Bazar, 2010.

Huetting Roefie. Why environmental sustainability can most probably not be attained with growing production. *Journal of Cleaner Production* 2010; 18: 525–530.

Hukkinen Janne. Taloutta ei pidä kasvattaa vaan supistaa. *Helsingin Sanomat* 26.5.2010, A2.

Hukkinen Janne. Kohtuutalous, realismi ja usko. *Futura* 2011; 1: 78–80.

Häikiö Liisa. Osallistumisen rajat. Valta-analyysi kestävä kehityksen suunnittelusta Tampereella. Tampere: Tampere University Press, 2005.

Häikiö Liisa, Saikkonen Paula. Hyvinvoinnin politiikka. *Pääkirjoitus. Janus* 2009; 17 (3): 197–199.

Hänninen Sakari, Karjalainen Jouko, Lehtelä Kirsi-Marja, toim. Pääsy kielletty! Poiskäännynnättämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 2007.

IEA (International Energy Agency). Prospect of limiting the global increase in temperature to 2 °C is getting bleaker. 2011. Saatavissa: <<http://www.iea.org/LatestInformation.asp?offset=5>>. Luettu 29.6.2011.

Illich Ivan. Oikeus hyödylliseen työttömyyteen ja sen asiantuntijaviholliset. Suom. Pekka Sauri. Helsinki: WSOY, 1990.

Ilmonen Kaj. Johan on markkinat. Kulutuksen sosiologista tarkastelua. Tampere: Vastapaino, 2007.

IPCC. Climate change 2007. Synthesis report. Geneva: IPCC, 2007. Saatavissa: <http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm>. Luettu 15.8.2011.

Islam Nazrul. Climate change and the challenge to social policies. Global Social Policy 2010; 10 (1): 18–20.

Jackson Tim. Prosperity without growth? The transition to a sustainable economy. Sustainable Development Commission. 2009. Saatavissa: <<http://www.sd-commission.org.uk/pages/redefining-prosperity.html>>. Luettu 2.4.2009.

Jackson Tim. Hyvinvointia ilman kasvua. Rajallisen planeetan taloustiede. Suom. Jyri Raivio. Helsinki: HS Kirjat, 2011.

Jackson Tim, Marks Nic. Consumption, sustainable welfare and human needs – with reference to UK expenditure patterns between 1954 and 1994. Ecological Economics 1999; (28), 421–441.

Julkunen Raija. Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino, 2001.

Julkunen Raija. Kestävä vai kestämatön hyvinvointivaltio. Julkaisussa: Pohjola Anneli, Särkelä Riitta, toim. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 2011: 96–111. 2011a.

Julkunen Raija. Sosiaalinen kestävyys – näkökulmana hyvinvointivaltion kestävyys. Sosiaali- ja terveysturvan päivät, 17.–18.8.2011, Hämeenlinna. Saatavissa: <http://www.stkl.fi/2011_Julkunen_17.8.2011.pdf>. Luettu 19.9.2011. 2011b.

Järvelä Marja. Ilmastoriski ja maallikkohavainnot. Julkaisussa: Ahponen Pirkkoliisa, toim. Riskikirja. Uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa. Jyväskylä: SoPhi, 1997a: 123–143.

Järvelä Marja. Kansalaiset ja ilmastopolitiikka. Julkaisussa: Savolainen Ilkka, Haaparanta Pertti, Järvelä Marja, toim. Ilmastopolitiikka ja Suomi. Helsinki: Taloustieto, 1997b: 147–174.

121

Järvelä Marja. Globalisaatio, hyvinvointi ja kestävä kehitys – Hyvinvointi ekososiaalisesta näkökulmasta. Julkaisussa: Kosonen Pekka, Simpura Jussi, toim. Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus, 1999: 114–141.

Järvelä Marja, Wilenius Markku. Ilmastoriski ja ympäristöpolitiikka. Suomalaiset ympäristövaikuttajat ja nykyajan ympäristöongelmat. Helsinki: Gaudeamus, 1996.

Kainulainen Sakari. Hyvinvointitutkimuksen kehityslinjat Suomessa. Julkaisussa: Saari Juho, toim. Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011: 140–165.

Kajanoja Jouko, Simpura Jussi. Yhdistys 1990-luvulta 2000-luvulle. Julkaisussa: Jaakkola Risto, Kainulainen Sakari, Rahkonen Keijo, toim. Työväensuojelusta sosiaalipolitiikkaan. Sosiaalipoliittinen yhdistys 1908–2008. Helsinki: Edita, 2009: 171–184.

Kananen Johannes. Kilpailukyky ja tuottavuus 2000-luvun sosiaalipolitiikassa. Yhteiskuntapolitiikka 2008; 73 (3): 239–249.

Kangas Olli. Suuret tuloerot – kirous vai siunaus? Ydin 2011; 2: 18–20.

Karisto Antti. Hyvinvointi ja sairauden ongelma. Suomea ja muita Pohjoismaita vertaileva tutkimus sairastavuuden väestöryhmittäisistä eroista ja sairaudesta hyvinvoinnin vajeena. Helsinki: Kansaneläkelaitoksen julkaisuja 46, 1984.

Karisto Antti. Hyvinvoinnin käsite on hukassa. Hyvinvointikatsaus 2008; 2: 28.

Karjalainen Vappu. Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Julkaisussa: Palola Elina, Karjalainen Vappu, toim. Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2011: 227–248.

Kasvio Antti. Kasvun kriisi ja keinot sen ratkaisemiseksi. Tieteessä tapahtuu 2011; (7): 37–42.

Kern Stephen. The culture of time and space, 1880–1918. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.

Keynes John Maynard. Economic possibilities for our grandchildren. Julkaisussa: Keynes John Maynard. Essays in persuasion. London: Macmillan, 1931: 358–373.

Keynes John Maynard. The general theory of employment, interest and money. London: Macmillan, 1936.

Kiander Jaakko. Ilmastopolitiikka ja tulonjako. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 22, 2008.

Kiander Jaakko. Mitä taloudellinen kasvu on ja mihin sitä tarvitaan? Julkaisussa: Taimio Heikki, toim. Kurssin muutos: Kestävään kasvuun ja hyvinvointiin. Helsinki: Työväen Sivistysliitto, 2009: 57–71.

Kiander Jaakko. Voiko talouskasvu olla kestävä? Julkaisussa: Pohjola Anneli, Särkelä Riitta, toim. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2011: 46–60.

Kohl Johanna. Avauksia ilmastonmuutoksen sosiaalisista vaikutuksista. Julkaisussa: Taimio Heikki, toim. Kurssin muutos. Kestävään kasvuun ja hyvinvointiin. Helsinki: Työväen Sivistysliitto, 2009: 116–132.

Kortteinen Matti, Vaattovaara Mari. Kohti käännettä kaupunkipolitiikassa? Julkaisussa: Helne Tuula, Julkunen Raija, Kajanoja Jouko ym. Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY, 2003: 331–359.

Kosonen Pekka. Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere: Vastapaino, 1998.

Koskiaho Briitta. Kaupungista ekokaupungiksi. Urbanin ekologian Eurooppa. Helsinki: Gaudeamus, 1997.

Kotakorpi Elli, Lähteenoja Satu, Lettenmeier Michael. KotiMIPS. Kotitalouksien luonnonvarojen kulutus ja sen pienentäminen. Helsinki: Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 43, 2008.

Kunnas Jan. Ympäristotaloudellinen Kuznets-käyrä-hypoteesi ja Suomen energiantuotantoon liittyvä ilman saastuminen. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, 2009.

Kuusi Eino. Sosiaalipolitiikka I. Porvoo: WSOY, 1931.

Kuusi Pekka. 60-luvun sosiaalipolitiikka. Helsinki: WSOY, 1961.

123

Kuusi Pekka. Tämä ihmisen maailma. Helsinki: WSOY, 1982.

Laatu Markku. Missä kulkevat sosiaalipalvelujen kaupallistamisen riskirajat? Yhteiskuntapolitiikka 2009; 74 (1): 80–83.

Laatu Markku. Sosiaaliturvan monimutkaisuus hyödyttää monia. Helsingin Sanomat, Sunnuntaidebatti, 10.1.2010.

Lagerspetz Eerik. Hyvinvoinnin filosofia. Julkaisussa: Saari Juho, toim. Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011: 79–105.

Latouche Serge. The globe downshifted. Käänt. Gulliver Cragg. Le Monde Diplomatique January 2006. Saatavissa: <<http://mondediplo.com/2006/01/13degrowth>>. Luettu 12.10.2010.

Latouche Serge. Jäähvyäiset kasvulle. Suom. Marja Ollila. Helsinki: Like, 2010.

Lawlor Eilis, Kersley Helen, Steed Susan. A bit rich. Calculating the real value to society of different professions. London: nef, 2009. Saatavissa: <http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/A_Bit_Rich.pdf>. Luettu 28.9.2011.

Lehtinen Anna-Riitta, Varjonen Johanna, Raijas Anu ym. Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjetit. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 2010.

Lehtonen Turo-Kimmo. Aineellinen yhteisö. Helsinki: Tutkijaliitto, 2008.

Leivo Tomi, toim. Kohtuullistamisen jäljillä. Helsinki: Kansallinen ennakointiverkosto, 2009. Saatavissa: <<http://www.foresight.fi/wp-content/uploads/2009/11/Kohtuullistaminen.pdf>>. Luettu 16.2.2010.

Lettenmeier Michael, Hirvilampi Tuuli, Laakso Senja, Lähteenoja Satu, Aalto Kristiina. Material footprint of low-income households in Finland.

Consequences to the sustainability debate. Julkaisematon käsikirjoitus, 2012.

Living planet report 2008. Gland: WWF, 2008. Saatavissa: <http://wwf.panda.org/about_our_earth/all_publications/living_planet_report/living_planet_report_timeline>. Luettu 19.3.2011.

124 Living planet report 2010. Biodiversity, biocapacity and development. Gland: WWF, 2010. Saatavissa: <http://wwf.panda.org/about_our_earth/all_publications/living_planet_report/2010_lpr>. Luettu 15.8.2011.

Lovio Iikka. Aikapankki. Tutkimus lahjaperustaiseen vaihtoon perustuvasta yhteisöllisyyden rakentamisesta Helsingissä. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, 2011. Saatavissa: <<http://hdl.handle.net/10138/27265>>. Luettu 14.10.2011.

Lyubomirsky Sonja, Sheldon Kennon M, Schkade David. Pursuing happiness. The architecture of sustainable change. Review of General Psychology 2005; 9 (2): 111–131. Saatavissa: <<http://www.faculty.ucr.edu/~sonja/papers/LSS2005.pdf>>. Luettu 2.2.2011.

Massa Ilmo. Hyvinvointivaltion ekologinen modernisaatio. Julkaisussa: Riihinen Olavi, toim. Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Helsinki: Sitra, WSOY, 1992: 357–379.

Massa Ilmo. Ryysyrannasta riskiyhteiskuntaan. Ympäristökysymys suomalaisessa sosiaalipolitiikassa. Janus 1993; 2: 1–22.

Massa Ilmo. Tieteiden välinen taloustutkimus luomapuilla. Julkaisussa: Karjalainen Timo P, Luoma Pentti, Reinikainen Kalle, toim. Ympäristösosiologian virrat ja verkostot. Oulu: Oulun yliopisto, Thule-instituutti, 2008: 155–172.

Massa Ilmo. Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus, 2009.

Massa Ilmo. Green new deal. Vihreän sopimuksen keskeiset tavoitteet. Julkaisussa: Bardy Marjatta, Parrukoski Sanna, toim. Hyvinvointi ilmastomuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010: 107–113.

Massa Ilmo, Sairinen Rauno, toim. Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle. Helsinki: Gaudeamus, 1991.

Mastny Lisa. Maailman tila: vuoden aikasuora. Julkaisussa: Maailman tila 2009. Suom. Kati Pitkänen, Niina Saikkonen ja Ella Vihelmaa. World-watch-instituutti. Helsinki: Gaudeamus, 2009: 17–23.

Matthies Aila-Leena. Kapinasta muutoksen malliksi. Vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa. Helsinki: Hanki ja jää, 1990.

Matthies Aila-Leena, Närhi Kati, Ward David, toim. The eco-social approach in social work. Jyväskylä: SoPhi, 2001.

125

McLaren Duncan. Environmental space, equity and the ecological debt. Julkaisussa: Agyeman Julian, Bullard Robert D, Evans Bob, toim. Just sustainabilities. Development in an unequal world. London: Earthscan, 2003: 19–37.

McNeill J. R. Something new under the sun. An environmental history of the twentieth-century world. New York, NY: W. W. Norton, 2000.

Meadowcroft James. From welfare state to ecostate. Julkaisussa: Barry John, Eckersley Robyn, toim. The state and the global ecological crisis. Cambridge, MA: MIT Press, 2005: 3–23.

Meadows Donella, Meadows Dennis, Randers Jørgen, Behrens III William W. The limits to growth. New York, NY: Universe Books, 1972.

Meadows Donella, Meadows Dennis, Randers Jørgen, Behrens III William W. Kasvun rajat. Suom. Kyösti Pulliainen, Pertti Seiskari, Hannu Taanila. Helsinki: Tammi, 1974.

Met Office. Predicted Temperature Rise to 2100. Saatavissa: <<http://www.metoffice.gov.uk/climate-change/guide/future/projections/temp-rise-to-2100>>. Luettu 17.5.2011.

Miettinen Anneli, Rotkirch Anna. Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. Perhebarometri 2008. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E 34, 2008.

Mikkola Matti. Oikeasta ja väärästä oikeudellistumisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Oikeus 1987; 1: 17–28.

Milanovic Branko. Global inequality recalculated. The effect of new 2005 PPP estimates on global inequality. Washington, DC: Worldbank, Policy Research Working Paper 5061, 2009. Saatavissa: <<http://go.worldbank.org/P3B8JFTZ20>>. Luettu 17.5.2011.

Mill John Stuart. On the stationary state. Julkaisussa: Mill John Stuart. Principles of political economy with some of their applications to social philosophy. London: Routledge [ei painovuotta, alkup. 1848]: 494–498.

Millennium Ecosystems Assessment. Ecosystems and human well-being. A framework for assessment. 2003. Saatavissa: <http://pdf.wri.org/ecosystems_human_wellbeing.pdf>. Luettu 8.8.2011.

Moisio Pasi. Tuloerojen, köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys. Julkaisussa: Vaarama Marja, Moisio Pasi, Karvonen Sakari, toim. Suomalaisen hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2010: 180–196.

Morris William. Useful work versus useless toil. 1884. Saatavissa: <<http://www.marxists.org/archive/morris/works/1884/useful.htm>>. Luettu 16.2.2011.

Myers Norman. Earth's top environmental problems. 2003. Saatavissa: <<http://www.populationpress.org/publication/2003-1-myers.html>>. Luettu 29.6.2010.

Määttä Anne. Toimeentulotuen väliinpuotoajat. Janus 2010; 18 (1): 20–34.

Naess Arne. Self realization. An ecological approach to being in the world. Julkaisussa: Seed John, Macy Joanna, Fleming Pat, Naess Arne. Thinking like a mountain. Toward a council of all beings. Philadelphia, PA: New Society Publishers, 1988: 19–30.

Naess Arne. The deep ecological movement. Some philosophical aspects. Julkaisussa: Sessions George, toim. Deep ecology for the twenty-first century. Boston, MA: Shambhala, 1995a: 64–84.

Naess Arne. Self-realization. An ecological approach to being in the world. Julkaisussa: Sessions George, toim. Deep ecology for the twenty-first century. Boston, MA: Shambhala, 1995b: 225–245.

Naish John. Riittää jo. Irti maailmasta, jossa kaikkea on ihan liikaa. Suom. Heli Naski. Jyväskylä: Atena, 2009.

Nurmela Juha. Kulutuserot ovat kasvaneet 2000-luvun alussa. Saatavissa: <http://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-03-12_003.html?s=0>. Päivitetty 11.8.2008. Luettu 6.3.2012.

Nurmela Juha, Mäenpää Ilmo. Kulutettu euro haukkaa 1,5 kiloa luontoa. Tieto ja trendit 2009; 8. Saatavissa: <http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-12-18_005.html>. Luettu 25.2.2010.

Nussbaum Martha C. Women and human development. The capabilities approach. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Närhi Kati. The eco-social approach in social work and challenges to the expertise of social work. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Studies in Education, Psychology and Social Research 243, 2004.

127

OECD. Better life initiative. Measuring well-being and progress. 2011a. Saatavissa: <http://www.oecd.org/document/0/0,3746,en_2649_201185_47837376_1_1_1_1,00.html>. Luettu 22.9.2011.

OECD. An overview of growing income inequalities in OECD countries. Main findings. 2011b. Saatavissa: <<http://www.oecd.org/dataoecd/40/12/49170449.pdf>>. Luettu 13.12.2011.

Ojanen Eero. Kohtuudesta ja kohtuuttomuudesta. Helsinki: Kirjapaja, 2004.

Ojansuu Johannes. Lankeemus. Helsinki: WSOY, 2008.

Okkonen Kaisa-Mari. Kannustavuutta vai kohtuullisuutta? Kansalaiskäsitteitä oikeudenmukaisesta palkasta. Hyvinvointikatsaus 2010; (1): 30–33.

Oksanen Markku. Ympäristö ja hyvinvointi. Julkaisussa: Saari Juho, toim. Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011: 314–334.

Palola Elina. Näkökulmia eurooppalaiseen sosiaalipolitiikkaan. Malli, väestö, resurssit ja kommunikaatio. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 164, 2007.

Palola Elina. Sosiaalipolitiikka Lissabonin strategiassa. Julkaisussa: Hänninen Sakari, Palola Elina, Kaivonurmi Maija, toim. Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2010: 27–52.

Palola Elina, Karjalainen Vappu, toim. Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2011.

Perusturvan riittävyuden arviointiraportti. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Avauksia 4, 2011. Saatavissa: <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/d4f9b358-3440-4894-9004-0cdf621efe>>. Luettu 10.8.2011.

Pitkänen Kari. Maailman väestönkehitys. Pitkän ajan kehityslinjat. Saatavissa: <<http://www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/pdf/vaestokehitys.pdf>>. Luettu 12.9.2011.

128

Plihon Dominique, Gadrey Jean, Boniface Pascal. 'Stirring paper'. Towards a maximum range of incomes (from salaries and capital) from 1 to 5 in France and European countries. Second Conference on Economic Degrowth for Ecological Sustainability and Social Equity, March 26–29th 2010, Barcelona. Saatavissa: <http://www.degrowth.org/uploads/media/Plihon_et_al._max_income.pdf>. Luettu 13.6.2011.

Pohjola Matti. Talouskasvu talouspolitiikan tavoitteena. Julkaisussa: Hyytinen Ari, Rouvinen Petri, toim. Mistä talouskasvu syntyy? Helsinki: ETLA, 2005: 275–295.

Postwachstum in Bewegung. 12 lines of flight for just degrowth. 2010. Saatavissa: <<http://postwachstum.net/2010/11/23/12-lines-of-flight-for-a-just-degrowth-economy>>. Luettu 24.1.2011.

Pulliainen Kyösti. Ympäristötaloustieteen perusteet. Kokonaistaloudellinen näkökulma. Kuopio: Kustannuskiila, 1979.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011. Saatavissa: <<http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>>. Luettu 16.8.2011.

Rapo Markus. Suomella edessä haastavat ajat. Tieto ja trendit 2009; (8). Saatavissa: <http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-12-18_002.html>. Luettu 26.4.2010.

Raunio Kyösti. Hyvinvointi ja taloudelliset muutokset. Tutkimus suomalaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin sisällöstä ja taloudellisten muutosten hyvinvointivaikutuksista vuosina 1950–1977. Turku: Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 41, 1983.

Rifkin Jeremy. Laid off! Computer technologies and the re-engineered workplace. *The Ecologist* 1994; 24 (5): 182–188.

Riihelä Marja. Essays on income inequality, poverty and the evolution of top income shares. Helsinki: VATT, Publications 52, 2009. Saatavissa: <http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/j52.pdf>. Luettu 11.1. 2011.

Riihinen Olavi. Sosiaalinen muutos ja sosiaaliset kysymykset. Eripainos julkaisusta Huoltaja 60 v 1972. Helsinki: Helsingin yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, tutkielmia no 40, 1972.

Riihinen Olavi. Ekojärjestelmän ja kulttuurijärjestelmän riippuvuussuhteet. Julkaisussa: Yhteisönä elämisen ongelma. Studia generalia -esitelmäsarja. Yhdeksän tunnetun suomalaisen tiedemiehen puheenvuoro. Helsinki: WSOY, 1981: 93–115.

129

Riihinen Olavi. Johdanto: teoksen keskeiset näkökulmat. Julkaisussa: Riihinen Olavi, toim. Suomi 2017. Helsinki: Gummerus, 1990: 9–30.

Riihinen Olavi. Kyvyt, hyvinvointiteoria ja yhteiskunnalliset jaot. Julkaisussa: Piirainen Timo, Saari Juho, toim. Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Helsinki: Gaudeamus, 2002: 179–203.

Robeyns Ingrid. The capability approach. A theoretical survey. *Journal of Human Development* 2005; 6 (1): 93–114.

Rockström Johan, Steffen Will, Noone Kevin ym. A safe operating space for humanity. *Nature* 2009; 461: 472–475.

Roivainen Irene, toim. Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus, 2008.

Roivainen Irene, Heinonen Jari, Ylinen Satu. Köyhä byrokratian rattaissa. Helsinki: Pole-Kuntatieto, Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut nro 64, 2011.

Rovny Alison E. Welfare state policy determinants of fertility level. A comparative analysis. *Journal of European Social Policy* 2011; 21 (4): 335–347.

Ruuhela Reija. Ilmastonmuutoksen ja ilmastopolitiikan yhteiskunnallisia vaikutuksia. Julkaisussa: Bardy Marjatta, Parrukoski Sanna, toim. Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010: 54–59.

Saari Juho. Hyvinvointivaltio 2010-luvulle. Julkaisussa: Saari Juho, toim. Tulevaisuuden voittajat. Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 5, 2010: 85–135. Saatavissa: <<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=fy27210090453064;cmd=download>>. Luettu 4.10.2010.

Saarinen Erkki. ”Voin vakuuttaa, että vaikeuksia on luvassa”. Kauppalehti, 13.11.2009. Saatavissa: <<http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2009/11/27825>>. Luettu 26.4.2010.

Saastamoinen Kari. Eurooppalainen liberalismi. Etiikka, talous, politiikka. Jyväskylä: Atena, 1998.

130 Sacks Daniel, Stevenson Betsey, Wolfers Justin. Subjective well-being, income, economic development and growth. Washington, DC: Worldbank, 2010. Saatavissa: <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/6415739-1251815804823/Justin_Wolfers_paper.pdf>. Luettu 16.8.2011.

Sairinen Rauno. Hyvinvoinnin ympäristölliset edellytykset. Julkaisussa: Niemelä Pauli, toim. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYPro, 2010: 317–345.

Schneider Francois, Kallis Giorgos, Martinez-Alier Joan. Crisis or opportunity? Economic degrowth for social equity and ecological sustainability. Introduction to this special issue. Journal of Cleaner Production 2010; (18): 511–518.

Sen Amartya. Capability and well-being. Julkaisussa: Nussbaum Martha C, Sen Amartya, toim. The quality of life. New York, NY: Oxford University Press, 1993: 30–53.

Sen Amartya. Development as freedom. Oxford: Oxford University Press, 1999.

Sen Amartya. The idea of justice. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2009.

Seppälä Jyri, Mäenpää Ilmo, Koskela Sirkka ym. Suomen kansantalouden materiaalivirtojen ympäristövaikutusten arviointi ENVIMAT-mallilla. Helsinki: Suomen ympäristökeskus, Suomen ympäristö 20, 2009.

Siltaniemi Aki, Perälähti Anne, Eronen Anne, Londén Pia. Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2007.

Silvasti Tiina. Kestävä kehitys – ympäristön, talouden ja sosiaalisen tasapaino. Julkaisussa: Helne Tuula, Julkunen Raija, Kajanoja Jouko ym. Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY, 2003: 93–119.

Simms Andrew, Johnson Victoria, Chowla Peter. Growth isn't possible. Why we need a new economic direction. London: nef, 2010. Saatavissa: <http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/Growth_Isnt_Possible.pdf>. Luettu 19.3.2010.

Simpura Jussi. Sosiaalinen puristuksissa. Onko talouden, onnellisuuden ja terveyden välissä tilaa globaalisosiaaliselle kysymykselle? Janus 2009; 17 (1): 36–46.

131

Simpura Jussi, Uusitalo Hannu. Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Julkaisussa: Saari Juho, toim. Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011: 106–139.

Sipilä Jorma. Hyvinvointivaltio sosiaalisena investointina. Älä anna köyhälle kalaa vaan koulutus! Yhteiskuntapolitiikka 2011; 76 (4): 359–372.

Slack Paul. The politics of consumption and England's happiness in the later seventeenth century. English Historical Review 2007; (497): 609–631.

Smith Adam. An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. London, 1776. Saatavissa: <<http://geolib.com/smith.adam/won1-08.html>>. Luettu 18.7.2011.

Soini Katriina, Ilmarinen Katja, Yli-Viikari Anja, Kirveennummi Anna. Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Yhteiskuntapolitiikka 2011; 76 (2): 320–331.

Soininvaara Osmo. Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi. Helsinki: WSOY, 1994.

Soininvaara Osmo. Vauraus ja aika. Helsinki: Teos, 2007.

Soininvaara Osmo. SATA-Komitea. Miksi asioista päättäminen on niin vaikeaa? Helsinki: Teos, 2010.

STM. Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista. Helsinki: STM, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön selvityksiä 10, 2009. Luettu 1.11.2011.

STM. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön strategia. Helsinki: STM, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu 1, 2011.

Stern Nicholas. The economics of climate change. The Stern review. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Stevenson Betsey, Wolfers Justin. Economic growth and subjective well-being. Reassessing the Easterlin Paradox. *Brooking Papers on Economic Activity*. 2008. Saatavissa: <<http://bpp.wharton.upenn.edu/betseys/papers/Happiness.pdf>>. Luettu 16.8.2011.

Stiglitz Joseph E, Sen Amartya, Fitoussi Jean-Paul. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, 2009. Saatavissa: <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf>. Luettu 22.12.2011.

The Stockholm memorandum. Tipping the scales towards sustainability. 3rd Nobel Laureate Symposium on Global Sustainability. 16–19 May 2011, Stockholm. Saatavissa: <<http://globalsymposium2011.org/wp-content/uploads/2011/05/The-Stockholm-Memorandum.pdf>>. Luettu 15.2.2012.

StVL 10/2009 vp. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen lausunto. Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/stvl_10_2009_p.shtml>. Luettu 20.7.2011.

Sulkunen Pekka. Johdatus sosiologiaan. Käsitteitä ja näkökulmia. Helsinki: WSOY, 1998.

Taimio Heikki. Kapitalismin orgaaninen kriisi. Professori Stephen Gillin haastattelu. *Talous ja Yhteiskunta* 2009; (3): 66–79.

Takano T, Nakamura K, Watanabe M. Urban residential environments and senior citizens' longevity in megacity areas. The importance of walkable green spaces. *Journal of Epidemiology & Community Health* 2002; 56: 913–918.

Tammilehto Olli. Rapid social change as a pre-requisite for preventing global climate catastrophe. Julkaisussa: Ulvila Marko, Pasanen Jarna, toim. Sustainable futures. Replacing growth imperative and hierarchies with sustainable ways. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs, 2009: 234–243.

Tapio-Biström, Marja-Liisa. Ilmastonmuutos ja ruoantuotanto – tulevaisuuden suuri haaste. Maailman ruokapäiväseminaari 16.10.2008. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/NR/rdonlyres/39984895-B735-4E14-B963-E4EB2D2C00E6/13257/TapioBistrom_Ruokapaivaseminaari.pdf>. Luettu 6.4.2010.

THL. Kestävän kehityksen konferenssista Rio de Janeirossa 20–22.6.2012. THL:n lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskukselle 8.3.2012. Allekirjoittajina Pekka Puska ja Marjatta Bardy.

Tilastokeskus: Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, 2008. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/2007/vaerak_2007_2008-03-28_fi.pdf>. Luettu 6.4.2010.

Tilastokeskus. Suomen kasvihuonekaasupäästöt 1990–2007. Helsinki: Tilastokeskus, Katsauksia 2, Ympäristö ja luonnonvarat, 2009a. Saatavissa: <http://tilastokeskus.fi/tup/khkinv/suominir_2009.pdf>. Luettu 10.2.2012.

133

Tilastokeskus. Yksityiset kulutusmenot. Helsinki: Tilastokeskus, 2009b. Saatavissa: <<http://www.stat.fi/org/historia/kulutusmenot.html>>. Luettu 15.6.2011.

Tilastokeskus. Väestöennuste 2009–2060. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, 2009c. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_fi.pdf>. Luettu 6.4.2010.

Tilastokeskus. Ajankäyttötutkimus 2009. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, 2011a. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/akay/2009/04/akay_2009_04_2011-09-16_tie_001_fi.html>. Luettu 2.1.2012.

Tilastokeskus. Syntyneet 2010. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, Väestö 2011b. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/synt/2010/synt_2010_2011-04-15_fi.pdf>. Luettu 2.1.2012.

Tilastokeskus. Väestömuutokset ja väkiluku 1749–2010, koko maa. PX-Web-tietokannat. Helsinki: Tilastokeskus, 2011c. Saatavissa: <http://px-web2.stat.fi/database/statfin/vrm/muutl/muutl_fi.asp>. Luettu 15.6.2011.

Tilastokeskus. Väestörakenne 2010. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, Väestö 2011d. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_fi.pdf>. Luettu 2.1.2012.

Torvi Kai, Kiljunen Pentti. Onnellisuuden vaikea yhtälö. EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005. Saatavissa: <http://www.eva.fi/files/1110_onnellisuuden_vaikea_yhtalo.pdf>. Luettu 29.3.2010.

Townsend Peter. Poverty in the United Kingdom. Middlesex: Penguin Books, 1979.

Tuomala Matti. Forssan ohjelman tavoite progressiivisesta tuloverosta on herätettävä henkiin. Julkaisussa: Alaja Antti, toim. Oikeudenmukainen verotus – mistä rahat yhteiseen hyvinvointiin? Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö, 2009: 59–73.

Tuomioja Erkki. Pekka Kuusi. Alkoholipoliitikko, sosiaalipoliitikko, ihmiskuntapoliitikko. Helsinki: Tammi, 1996.

Tuomioja Erkki. Pekka Kuusi ja 60-luvun sosiaalipolitiikka Suomen suunnannäyttäjänä. Janus 2002; 10 (4), 308–220.

- 134 Ulvila Marko, Åkerman Maria, toim. Kestävä Suomi. Turku: Maan ystävät, Ympäristö ja kehitys, 1996.

Ulvila Marko, Pasanen Jarna. Transformation scenarios to sustainable economy and equality. Julkaisussa: Ulvila Marko, Pasanen Jarna, toim. Sustainable futures. Replacing growth imperative and hierarchies with sustainable ways. Helsinki: Ministry of Foreign Affairs of Finland, 2009: 14–85.

Ulvila Marko, Pasanen Jarna. Vihreä uusjako. Fossiilikapitalismista vapautteen. Helsinki: Like, 2010.

UNDP. Human development report 2007/2008. Fighting climate change. Human solidarity in a divided world. New York, NY: UNDP, 2007. Saatavissa: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf?bcsi_scan_877679723254A017=0;bcsi_scan_filename=HDR_20072008_EN_Complete.pdf> Luettu 12.5.2011.

UNDP. International human development indicators. Carbon dioxide emissions per capita (tonnes). New York, NY: UNDP, 2009. Saatavissa: <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/105806.html>> Luettu 29.6.2011.

UNEP. Global environment outlook. GEO4 – environment for development, 2007. Saatavissa: <http://www.unep.org/geo/GEO4/report/GEO-4_Report_Full_en.pdf>. Luettu 15.8.2011.

UNEP. Green jobs. Towards decent work in a sustainable, low-carbon world. UNEP, ILO, IOE, ITC Green Jobs Initiative, 2008. Saatavissa: <http://www.unep.org/labour_environment/PDFs/Greenjobs/UNEP-Green-Jobs-Report.pdf>. Luettu 4.8.2011.

UNEP. Emerging issues. Global honey bee colony disorder and other threats to insect pollinators, 2010. Saatavissa: <http://www.unep.org/dewa/Portals/67/pdf/Global_Bee_Colony_Disorder_and_Threats_insect_pollinators.pdf> Luettu 17.5.2011.

UNEP. Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth, 2011. Saatavissa: <http://www.unep.org/resourcepanel/decoupling/files/pdf/decoupling_report_english.pdf> Luettu 20.1.2011.

United Nations. Population Division. World population projections. The 2010 revision, 2010. Saatavissa: <<http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/p2k0data.asp>>. Luettu 3.8.2011.

135

U.S. Census Bureau. Saatavissa: <<http://www.census.gov/ipc/www/popclockworld.html>>. Luettu: 16.4.2012.

Vadén Tero. Kaksijalkainen ympäristövallankumous. Helsinki: Books on Demand, 2010.

Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko ilmasto- ja energiapolitiikasta. Kohti vähäpäästöistä Suomea. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 28, 2009.

Valtioneuvoston kanslia. Kestävästä kasvusta hyvinvointia ja elämänlaatua. Kasvutyöryhmän väliraportti. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 1, 2010.

Verheij RA, Maas J, Groenewegen PP. Urban-rural health differences and the availability of green space. *European Urban and Regional Studies* 2008; 15 (4): 307–316.

Victor Peter A. *Managing without growth. Slow by design, not disaster*. Cheltenham: Edward Elgar, 2008.

Victor Peter A. Growth, degrowth and climate change. A scenario analysis. *Ecological Economics* 2011. Saatavissa: <<http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.04.013>>. Luettu 12.6.2012.

Victor Peter A. Questioning economic growth. *Nature* 2010b; (468), 370–371.

Vähämäki Jussi. *Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa*. Helsinki: Like, 2009.

Wadeskog Anders, Larsson Maja. *Households in the environmental accounts*. Stockholm: Statistiska centralbyrån, 2003. Saatavissa: <http://www.scb.se/statistik/MI/MI1202/2004A01/MI1202_2004A01_BR_MIFT0408.pdf> Luettu 22.5.2011.

White Curtis. The barbaric heart. Faith, money and the crisis of nature. Sausalito, CA: PoliPointPress, 2009.

Wilkinson Richard, Pickett Kate. The spirit level. Why greater equality makes societies stronger? New York, NY: Bloomsbury Press, 2009.

136 Woodward David, Simms Andrew. Growth isn't working. The unbalanced distribution of benefits and costs from economic growth. London: nef, 2006. Saatavissa: <http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/Growth_Isnt_Working_1.pdf>. Luettu 20.4.2010.

Wright Georg Henrik von. Humanismi elämänasenteena. Suom. Kai Kaila. Helsinki: Otava, 1981.

Ylikahri Ville, toim. Onnellisuustalous. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto, 2011.

Ylikännö Minna. Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämäntilanteissa. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 117, 2011.

Ympäristöministeriö. Yhdessä kestävään tulevaisuuteen. Ympäristövastuullinen, osallisuutta tukeva yhteiskunta, monimuotoinen luonto ja hyvinvointia edistävä ympäristö. Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsaus 2010. Saatavissa: <<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=120865;lan=sv>>. Luettu 9.5.2011.

Voidaanko enää ajatella, että sosiaali- ja ympäristöpolitiikka eivät kuulu yhteen?

Vakavat ympäristöongelmat, kuten ilmastonmuutos, luonnonvarojen ehtyminen ja eliölajien sukupuuttoaalto, ovat jo totta. Ne ovat suurelta osin ihmisen lyhytnäköisen toiminnan seurausta.

Ekologinen kriisi vaikuttaa yhä enemmän ihmisten hyvinvointiin ja sosiaaliturvajärjestelmien toimintaedellytyksiin. Sosiaalipolitiikka ei ole ollut sivustakatsoja kriisin synnyssä, sillä se on ylläpitänyt ympäristöhaittoja tuottavaa talousjärjestelmää. Samalla sosiaalipolitiikalla on ollut tärkeä ihmisen hyvinvointia turvaava tehtävä. Nykyisin tämä tehtävä edellyttää maapallon rajallisuuden ymmärtämistä ja moniulotteisen hyvinvointikäsitteen omaksumista. Hahmottelemme tässä julkaisussa uudenlaista, laajaan ekososiaaliseen hyvinvointinäkemykseen perustuvaa sosiaalipoliittista järjestelmää.

Ekologiset rajat tiedostava ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta huolehtiva sosiaalipolitiikka voisi edistää entistä paremmin sekä nykyisten että tulevien sukupolvien hyvinvointia.

KELAN TUTKIMUSOSASTO

julkaisut@kela.fi

www.kela.fi/tutkimus

www.fpa.fi/forskning

www.kela.fi/research

ISBN 978-951-669-891-8 (nid.)

978-951-669-892-5 (pdf)